

Goud Stolz,
Wennemars
mist medaille
door wissel

MILAAN

In een enerverend verlopen 1.000 meter heeft de Amerikaan Jordan Stolz woensdag zijn eerste gouden olympische medaille behaald. Hij won zijn rechtstreekse duel met Jennings de Boo in 1.06,28, een olympisch record. Daarvoor werd Joep Wennemars door zijn Chinese tegenstander gehinderd, waarna hij een herkansing kreeg. Het leidde niet tot een verbetering van zijn tijd, waardoor hij vijfde werd. De Boo eindigde op de tweede plaats. (NRC)

FOTO ASSOCIATED PRESS

‘SCHILDWACHTMISSIE’

NAVO beschermt de Noordpool

De nieuwe missie Arctic Sentry is het antwoord op de toenemende dreiging in de regio die de NAVO al lang op de radar heeft.

Michel Kerres
BRUSSEL

De NAVO kende al de missies Baltic Sentry en Eastern Sentry. Nu komt er een nieuwe ‘schildwachtmis-sie’ bij: Arctic Sentry, in het Noordpool-gebied. „De missie onderstreept de toewijding van de alliantie om sta-biliteit te waarborgen in een strate-gisch belangrijke regio die klimato-logische uitdagingen kent”, ver-klarde opperbevelhebber Alexus Gryn-kewich woensdag.

De eerste twee missies waren snel geïmproviseerde reacties op een acute dreiging. Baltic Sentry in januari 2025 was het antwoord op verdachte kabelbreuken in de Oostzee. De gecoördineerde bewa-king van de oostflank van de NAVO die volgde in september was het antwoord op de schending van het Poolse luchtruim door Russische drones.

Arctic Sentry, daarentegen, is het antwoord op een trage dreiging-in-ontwikkeling in het Noordpool-gebied die de NAVO al langer op de radar heeft. Rusland en China wor-den in de regio militair steeds actie-ver omdat als gevolg van klimaat-verandering het ijs smelt en nieuwe vaarroutes mogelijk worden.

Knetterende ruzie

Tegelijk is de nieuwe NAVO-missie het antwoord op een interne crisis, veroorzaakt door de dreiging van de Amerikaanse president Donald Trump om Groenland in te lijven. Trumps dreigementen leidden vo-rige maand tot een knetterende ru-zie tussen de VS en de Europese NAVO-bondgenoten die opkwa-men voor de soevereiniteit van Groenland, een autonoom onder-deel van Denemarken.

De hooglopende ruzie werd be-zworen tijdens een gesprek van een uur tussen NAVO-secretaris-gene-

raal Mark Rutte en Trump tijdens het World Economic Forum in Davos. Trump nam zijn dreigemen-ten, in elk geval voorlopig, van ta-fel. De VS, Groenland en Denemar-ken praten over de toekomst van het eiland. De NAVO, beloofde Rutte, zal beduidend meer aan-dacht besteden aan de arctische re-gio. Met Arctic Sentry lost Rutte de Davos-belofte in.

De missie is vooralsnog vooral een manier om bestaande militaire activiteiten te coördineren. Als de dreigingen in het gebied toene-men, is de gedachte, zou Arctic Sentry uitgebreid kunnen worden. „Het is echt nieuw dat we nu voor het eerst alles wat we doen in het arctisch gebied onder één com-mando brengen”, zei Rutte.

Denemarken schuift de oefening Arctic Endurance onder het nieuwe NAVO-‘hoedje’. De oefening was het antwoord van Kopenhagen op de Groenland-crisis. Analisten za-

gen het vooral als een poging om de politieke kosten van een eventuele invasie door de VS te verhogen. Trump was zo verbolgen over de oefening dat hij deelnemers met in-voerheffingen wilde bestraffen.

Cold Response

Ook de Noorse oefening Cold Re-sponse, die begin maart van start gaat, zal onder de nieuwe NAVO-schildwacht worden gebracht. Cold Response is een tweejaarlijkse NAVO-oefening waarbij duizenden militairen uit verschillende NAVO-landen in Noord-Noorwegen leren omgaan met Arctische omstandig-heden.

Met de lancering van de NAVO-missie krijgt Trump de aandacht voor het Hoge Noorden die hij zei te zoeken, maar de kwestie Groen-land is daarmee nog lang niet van tafel. De onderhandelingen over Amerikaanse activiteiten op Groenland, zoals de aanleg van een

raketafweer die Trump Golden Dome gedoopt heeft, lopen nog en de confrontatie tussen Trump en Europa galmt op het hoofdkwartier nog na.

Trump’s dreigement Groenland in te lijven, eventueel zelfs met ge-weld, heeft er bij de bondgenoten behoorlijk ingehakt. De kwestie heeft, voor zover nu te overzien, niet geleid tot een scheuring tussen Europa en de VS, zegt een diplo-maat. Het was een knetterende ru-zie, „geen Rubicon”. Maar de Groenlandcrisis zou wel eens de geschiedenis kunnen ingaan als een van de existentiële crises van het bondgenootschap, zoals de Su-ezcrisis in 1956, die Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in botsing brachten met de VS. Of de ruzie over de Amerikaanse interventie in Irak in 2003, toen Frankrijk en Duitsland weigerden Washington te volgen. „Groenland was shock-therapie.”

IN HET LAND
AMSTERDAM

FREEK SCHRAVESANDE

Meer ogen op de straat? Nou, Talita ziet alles

Om te weten wat er speelt op de Albert Camuslaan moet je zijn op het meest kleurrijke balkon van de straat. Drie- hoog, versierd met bloemen, beeldjes en knuffels. „Kijk, in dat portiek” – Yvonne Mildred Keerveld wijst naar de overkant – „sliep wekenlang een bedelaar in andermans scootmobiel. En daar” – wijzend naar de berm – „staan mannen altijd te pissen.” En waarom – begrijpt ze niks van – heeft die tweedehands witgoedzaak nog altijd geen naam op de gevel? En, gooit daar nou iemand een propje op te grond? Vanaf haar balkon: „Meneer, meneer, u laat iets vallen!”

„Iets laten vallen” klinkt beter dan „ruim je troep op”. Je moet het leuk brengen, dat heeft Keerveld (70), beter bekend als Talita, in al die jaren wel geleerd. Alleen dan luisteren mensen. En als mensen eenmaal naar je luisteren krijg je alles voor elkaar. Dan tover je zelfs de meest sjoefle winkelstraat in het meest sjoefle stukje Amsterdam-Zuidoost om tot Schoonste Straat van Venserpolder. Zoals haar lukte in 2017.

Meer ogen op de straat, wil de gemeente in deze buurt, om na de moord op de 17-jarige Lisa, vlakbij, de sociale controle te verbeteren. Nou, de ogen van Talita, loerend vanonder een gebreide muts met de Surinaamse vlag, staan nooit stil. Ziet ze met haar wekelijkse wandelclubje een bananenschil op straat liggen, dan weet de rest: okééé, wachten. En toen ze laatst een bril en een tas én een jas zag liggen heeft ze de politie gebeld. „Roofoverval, denk ik.”

Talita laat zich horen als mensen van buiten met een busje hun grofvuil hier komen dumpen. Ze laat zich horen als de jongeren tot ’s nachts hangen bij de exotische foodshop die na tien en gesloten hoort te zijn. Als mensen hun broodkorsten op straat gooien, want dat trekt ratten aan. Als de beautyshop, die nu opeens ook groente verkoopt, z’n lege dozen niet opruimt. Als de gemeente wél plantenbakken plaatst, maar ze

niet onderhoudt.

En iedereen luistert naar haar, want Talita noemen ze ook wel de Moeder van Venserpolder. Ze woont hier sinds 1984, is actief lid van de kerk en de gemeenschap en vorig jaar ontving ze voor haar inzet een gemeentelijke onderscheiding. Veel bewoners kennen haar bovendien van de plaatselijke McDonald’s, waar ze als gastvrouw jarenlang alle verjaardagsfeestjes en zelfs bruiloften begeleidde.

Het was de tijd dat je op de Albert Camuslaan nog wel eens een straatfeest had. Met een karaokewedstrijd, een rommelmarkt, iedereen in klederdracht. En in de brievenbus trof je flyers van het buurthuis met de aankondiging voor een vergadering of een dans-

En iedereen luistert naar haar, want Talita noemen ze ook wel de Moeder van Venserpolder

avond. Maar zulke flyers heeft Talita al lang niet meer ontvangen. En om de leefbaarheid te verbeteren heeft de gemeente wel een Wijk Actie Team opgericht, gevestigd in een kantoorje waar altijd de deur van gesloten lijkt, „maar... Actie?”

Het kost moeite, écht moeite, weet Talita, om de sociale controle hier te verbeteren. En ze vraagt zich wel eens af wie daar nou nog toe bereid is. Want kijk eens – ze wijst – naar die ondergrondse container. Daarvan stond het deurtje aan de zijkant open en daar heeft ze melding van gemaakt. Dat was vlak voordat ze voor drie maanden naar Suriname was. Maar toen ze terug kwam stond-ie nog stééds open.

„En dan denk ik: ben ik dan de enige, die...”

CHIPCONFLICT

Rechter wil extra onderzoek naar gang van zaken Nexperia

De rechter gelast een onderzoek, maar chipmaker Nexperia heeft een snellere oplossing nodig om geen klanten te verliezen. De topman blijft geschorst.

Marc Hijink en Tabitha Speelman

AMSTERDAM

Bij de verscheurde chipmaker Nexperia komt een onafhankelijk onderzoek naar de gang van zaken. Dat besluit heeft de Ondernemingskamer van het Amsterdamse gerechtshof woensdag gepubliceerd. De Chinese topman Wing (Zhang Xuezheng) blijft geschorst op verdenking van mismanagement. Ook houden onafhankelijke bestuurders vooralsnog de controle over de aandelen Nexperia.

De Ondernemingskamer greep vorig jaar oktober hard in bij Nexperia, sinds 2019 eigendom van de Chinese techonderneming Wingtech. Wing werd op 1 oktober per direct geschorst en verloor de controle over zijn aandelen. Hij had weinig kans zich te verdedigen; dat gebeurde 14 januari alsnog in een uitzonderlijk lange zitting in het gerechtshof in Amsterdam.

Aan de rechtszaak ligt een klacht van drie Europese topmanagers ten grondslag. Zij protesteerden toen Wing een andere chipfabriek van hem, WingSkySemi (WSS), probeerde te behoeden voor faillissement. Hij gebruikte daarvoor geld van Nexperia, luidt het verwijt.

De Nijmeegse chipfabrikant gebruikte WSS voor externe chipproductie. Nadat een plan om WSS over te nemen was gestrand, moest Nexperia bestellingen en vooruitbetalingen op aandringen van Wing met tientallen miljoenen euro’s verhogen. Dat was niet in het belang van Nexperia, stellen de Europese bestuurders. De rechter ziet aanwijzingen dat Wing „niet de vereiste verhoogde zorgvuldigheid in acht nam” om belangenstrijd te voorkomen.

Eind september, een dag voordat de Ondernemingskamer ingreep, had emissie-minister Vincent Karremans (Economische Zaken, VVD) met een oude noodwet

Nexperia ‘bevoren’. Naar zijn zeggen gebeurde dat om te voorkomen dat de Chinese eigenaar de chipfabrieken in Europa zou afstoten en kennis zou overhevelen naar China.

Economische Zaken (EZ) was sinds eind 2023 met Nexperia in gesprek over bestuurswijzigingen om het chipbedrijf een meer Europees en Nederlands imago te geven. Wing werkte mee, maar veranderde van koers omdat hij niet te veel controle wilde opgeven.

EZ voelde zich aan het lijntje gehouden. Volgens de Ondernemingskamer zette Nexperia zo de verhouding met het ministerie op een kritiek moment op het spel: „Nexperia nam het risico het vertrouwen van EZ te verspelen, juist nu het de steun hard nodig zou kunnen hebben.” Ook hier is volgens de rechter gegronde reden om te twijfelen aan juist beleid.

De rechter ziet indicatie dat topman Wing ‘niet de vereiste verhoogde zorgvuldigheid in acht nam’

Na de ingreep van Karremans blokkeerde China de export van een Nexperia-fabriek in Dongguan, waardoor een chiptekort in de autoindustrie ontstond. Die bewuste back-endfabriek valt nu onder controle van Wingtech, en werkt niet meer samen met Nexperia’s andere chipfabrieken. Wingtech wil pas weer onderhandelen als het de controle over de aandelen terug heeft. Het Nederlandse hoofdkantoor van Nexperia vindt dat eerst de interne toeleveringsketen hersteld moet worden.

Wie of wat de schuld van de problemen krijgt, laat de Ondernemingskamer in het midden. „Het enkele feit dat tussen de verschillende onderdelen van de multinationale onderneming van Nexperia een zodanige strijd is ontstaan dat zij op dit moment niet langer in staat is om haar productieprocessen in stand te houden en haar klanten te bevelen, levert een gegronde reden op voor twijfel aan een juiste gang van zaken die een onderzoek kan rechtvaardigen.”

Winterspelen

Freestyleskiërs ondersteboven in Livigno

Hinako Tomitaka (Japan, boven), winnares van goud **Elizabeth Lemley** (Verenigde Staten, rechtsonder) en Jakara Anthony (Australië, rechtsboven) woensdag in actie tijdens de moguls voor vrouwen van het freestyle skiën op de Winterspelen van Milaan-Cortina 2026, Livigno, Italië.

FOTO'S EPA/REUTERS

STRAFZAAK

Verdachte ‘Chris Jude’ herinnert zich nu alles en bekent de moord op Lisa

De man die zich Chris Jude noemt en verdacht wordt van de moord op Lisa in Duivendrecht heeft tegen de politie bekend.

Anne-Martijn van der Kaaden

AMSTERDAM

„U hoort de nieuwe beschuldiging”, zegt de rechter tegen de verdachte. „Poging tot verkrachting en mishandeling. Klopt het wat de officier u verwijt?”

De man in zwarte trui antwoordt met ietwat hese stem: „Yes.” „Vorige keer heb ik u gevraagd naar die andere vrouw. Heeft u die verkracht?” „Yes.” „En heeft u Lisa gedood?” „Yes.”

De man die zich Chris Jude noemt heeft bekend, zo blijkt woensdagmiddag al na een paar minuten in de Amsterdamse rechtbank. Dat hij op 20 augustus in Duivendrecht de zeventienjarige Lisa vermoorde, dat hij op 15 augustus aan de Weesperszijde in Amsterdam met geweld een vrouw verkrachtte en vijf dagen eerder – nagenoeg op dezelfde plek – hetzelfde heeft geprobeerd.

Tegen de politie zei hij eerder zich van dit alles niets te kunnen herinneren. Maar in januari veranderde hij zijn verhaal, aldus de officier van justitie in de overvolle zittingszaal. „Hij verklaarde onder meer: ‘Ik was eerlijk gezegd heel

erg bang om erover te praten. Ik kan me alles herinneren, maar was er nog niet klaar voor.’”

Tijdens nadere verhoren, volgden de bekentenissen. Ook van de poging tot verkrachting en mishandeling op 10 augustus, waarvan het OM hem pas recent verdenkt. Woensdag werd duidelijk wat er die nacht gebeurde: Jude viel een dertigjarige vrouw aan, terwijl zij van haar werk naar huis wandelde. Hij greep haar van achteren beet, gooide haar op de grond en ging bovenop haar liggen. „Don’t scream”, zou hij hebben gezegd. Toen ze toch begon te schreeuwen en er een fietser stopte, vluchtte hij uiteindelijk. De politie pakte de zaak op als straatroof. Na de verkrachting op de Weesperszijde vijf dagen later, kwam ook dit incident weer in beeld. In januari bleek uit forensisch onderzoek dat bloed op een schoen van de verdachte matchte met dat van het dertigjarige slachtoffer.

Stemmen

Hoe kwam hij tot zulk geweld? Volgens de rechtbank sluit zijn huidige verklaring aan bij wat zijn advocaat al naar voren brachten tijdens de vorige zitting: dat hij stemmen in zijn hoofd hoort die hem opdrach-

ten geven en die hij niet onder controle heeft. Die stemmen, zo verklaarde Jude, schreeuwden hem toe tijdens die nachten in augustus.

„Ze vertelden mij dat ik met een vrouw naar bed moest om naar de hemel te gaan, dus ging ik naar de Wallen en ik heb betaald maar ik kreeg geen seks. Toen zeiden de stemmen dat ik iemand moest verkrachten en dat heb ik toen geprobeerd, maar dat lukte niet, want er

Stemmen in zijn hoofd schreeuwden hem opdrachten toe tijdens die nachten in augustus, zegt de verdachte

kwam iemand aan. Toen heb ik het opnieuw gedaan en werkte het wel, maar ben ik niet naar de hemel gegaan. Ik was heel erg verdrietig en boos. En toen zeiden ze – de stemmen – dat ik iemand moest vermoorden en toen heb ik een mes gekocht en heb ik Lisa vermoord.” De stemmen hadden hem daarna opgedragen zelfmoord te plegen. „Dat wilde ik ook doen, maar dat

lukte niet omdat de politie kwam om mij te arresteren.”

De identiteit van de naar eigen zeggen 22-jarige verdachte is nog steeds niet helemaal helder. Wat volgens het OM wél vaststaat: wat hij hier eerder over aan de politie vertelde, „is onjuist of in ieder geval zeer onvolledig”. Chris Jude arriveerde in juli vorig jaar in een asielzoekerscentrum in Amsterdam-Zuidoost, vlak bij de plek waar Lisa werd vermoord en waar de verkrachting en poging daartoe plaatsvonden. Inmiddels is duidelijk dat hij via Italië, Frankrijk en Duitsland naar Nederland kwam.

Fictieve naam

Uit nader onderzoek, onder meer naar zijn asielprocedure in Duitsland, bleek dat hij naast de fictieve naam Chris Jude ook een andere naam en een andere geboortedatum gebruikte. Ook bleek dat hij niet opgroeide in weeshuizen in Nigeria – maar daar alleen korte periodes verbleef als hij was weggelopen van huis. En dat hij wel degelijk familie heeft: in Duitsland vertelde hij over het werk van zijn vader en gaf hij namen van vier broers. Via sociale media zou hij contact hebben gehad met een vrouw die mo-

gelijk zijn zusis. Zij postte in december zijn foto met de tekst: „Looking for my brother, please am looking for my brother. His name is Chris.”

De advocaat van de verdachte, Dané Kisteman, benoemde opnieuw het grote leed van de slachtoffers en nabestaanden. Daarnaast zei ze kort dat het „evident” is dat er sprake is van psychische problemen bij haar cliënt. „Hij krijgt olanzapine voorgeschreven, een anti-psychoticum ter remming van wanen en hallucinaties.”

De vraag is in welke mate Chris Jude verantwoordelijk gehouden kan worden voor zijn daden. In maart wordt hij in het Pieter Baancentrum (PBC) opgenomen voor onderzoek. Als hij volledig ontoerekeningsvatbaar blijkt, krijgt hij geen celstraf maar wordt hij opgenomen in een psychiatrische kliniek.

De nabestaanden van Lisa nemen de bekentenissen van Jude „voor kennisgeving aan”, zei advocaat Wendy van Egmond woensdag na afloop van de zitting. Ook zij zullen de bevindingen van het persoonlijkheidsonderzoek afwachten. „Op dit moment moeten ze het nog doen met wat hij verklaart, en omdat dat steeds wisselt, kijken zij uit naar het rapport van het PBC.”

REPORTAGE KINDEROPVANG

Arm of rijk, álle kinderen moeten naar de opvang kunnen, vinden ze in Groningen

In delen van Groningen kunnen kinderen van ouders zonder betaald werk twee dagen per week gratis naar de opvang. De pilot gaat door.

Door **Lyanne Levy** Fotografie **Kees van de Veen**

GRONINGEN

Bij de ingang van een kinderopvang in de Groningse wijk Vinkhuizen hangt een grote poster. ‘Kinderopvang, ook voor jouw kind! Wij kunnen je helpen!’ staat erop. Ouders uit deze wijk die geen recht hebben op kinderopvangtoeslag, kunnen hun kind van tussen de zes maanden en twee jaar oud gratis, twee dagen in de week, naar opvanglocaties van organisaties SKSG of Kids First brengen. Ook ouders in drie andere wijken aan de noordkant van de stad kunnen van de regeling gebruikmaken. Deze wijken kennen meer sociaal-economische problemen dan andere delen van Groningen. Uit cijfers van de gemeente blijkt dat 13 procent van de inwoners er niet kan rondkomen en bijna 40 procent van de kinderen hier in armoede opgroeit.

Juist daarom is het in dit deel van Groningen nodig dat kinderen van ouders die niet werken, toch naar de kinderopvang kunnen, zegt wethouder onderwijz Carine Bloemhoff (PvdA). „De tweedeling in kansen tussen kinderen begint al vóór

school. Kinderen van ouders die werken, kunnen naar de opvang. Kinderen van ouders die niet werken, kunnen dat niet en missen daardoor veel in hun ontwikkeling. Zeker als er thuis geen Nederlands wordt gesproken.”

Kinderen van ouders die niet werken, kunnen wel naar de opvang. Maar dan moeten de ouders de volledige kosten daarvan zelf betalen. Voor werkende ouders betaalt de overheid via de kinderopvangtoeslag een deel van de kosten. Per kind kunnen ouders maximaal 230 uur per maand kinderopvangtoeslag krijgen. Hoeveel toeslag ouders krijgen, hangt onder meer af van hun inkommen.

Naast de kinderopvang is er voor kinderen van tweeënhalft tot vier jaar oud die extra ondersteuning nodig hebben de voorschoolse opvang. Daar worden ze voorbereid om zonder achterstand in groep drie van de basisschool te beginnen. De gemeente Groningen merkte bij de basisschool dat kinderen die alleen naar de voorschoolse opvang gingen, een achterstand ontwikkelden vergeleken met kinderen die ook al naar de opvang waren gegaan. „We waren er dan te laat bij”, zegt Bloemhoff.

Daarom begon Groningen twee jaar geleden met de proef ‘algemeen toegankelijke kinderopvang’. „We bekostigen de plekken voor ouders die geen recht hebben op kinderopvangtoeslag.” Inmiddels hebben 121 kinderen aan de pilot deelgenomen en gaat Groningen er in ieder geval nog drie jaar mee door. De resultaten zijn positief, zegt Bloemhoff. Zo zijn 59 kinderen doorgestroomd naar de voorschoolse opvang, wat de kansengelijkheid volgens de gemeente vermindert en de ontwikkeling van deze kinderen uit „sociaal-economisch kwetsbare gezinnen” bevordert.

In het eerste jaar was het lastig om deelnemers te vinden. „Het is niet zo dat ouders zomaar een opvang binnen komen lopen”, zegt Bloemhoff. „Het is een lastige doelgroep om te bereiken. Sommige ouders spreken geen Nederlands. Ook de kinderopvangtoeslagaffaire heeft niet veel goeds gedaan. Ouders zijn huiverig, sommigen wantrouwen instanties.”

Vertrouwen winnen

Ouders worden daarom al op het consultatiebureau ingelicht over de regeling en bij scholen en bibliotheken liggen folders met informatie. „We moesten zichtbaar worden in de wijken”, zegt Zilla Bunk. Ze werkt al zestien jaar in de kinderopvang. Als voorschoolse brugfunctaris begeleidt ze ouders bij de kinderopvang. Sinds januari 2025 zijn in de noordelijke wijken van Groningen voorschoolse brugfunctarissen aangesteld. Zij zijn de contactpersoon tussen gezinnen met jonge kinderen en voorschoolse voorzieningen in de wijk, zoals de kinderopvang. Ze helpen ouders bijvoorbeeld met inschrijven bij de opvang.

Bunk moet soms eerst het vertrouwen van ouders winnen. „Veel ouders durven zich niet aan te melden bij de opvang of weten niet hoe dat moet. Ik help ze daarbij en ga ook met ze mee voor een rondleiding.”

Ook Kamze Ilgin Kaya en Gerdien Vorenkamp werken als voorschoolse brugfunctaris in het noorden van de stad. Ilgin Kaya werkt al 25 jaar in de kinderopvang en kent „alle locaties, de werkwijze, noem maar op”. Ze spreekt naast Nederlands ook Turks en begeleidt regelmatig ouders die de Nederlandse taal nog niet beheersen. Een van die ouders is Dilan Karataay. Ze zit naast Ilgin Kaya aan tafel in de opvang in Vinkhuizen, met haar acht maanden oude dochter Arya op schoot. Arya start hier binnenkort. Haar ouders maken gebruik van de regeling.

Ilgin Kaya tolkt en vertelt hoe Karataay bij de opvang is gekomen. „Via het consultatiebureau zijn ze bij mij terechtgekomen. Ze komen uit Turkije en hebben tweeënhalft jaar in een locatie voor asielzoekers gewoond. Nu woont het gezin zelfstandig in deze wijk. De ouders staan op de wachtlijst voor een cursus Nederlands.”

Karataay was onzeker toen ze voor het eerst over de regeling hoorde, vertelt ze. Ze kende het systeem niet en wist niet hoe de kinderopvang in Nederland werkt. „Toen ze met mij in contact kwam, kon ze al haar vragen in het Turks stellen. Dat hielp”, zegt Ilgin Kaya. „Samen hebben we de opvang bezocht. Daarna is het snel gegaan; haar oudste kind is al begonnen.”

Ilgin Kaya is er niet alleen voor vragen over de kinderopvang. Ook toen een van haar kinderen ziek was, benaderde Karataay haar. „Ze wist niet wat ze moest doen, wie ze moest bellen. Ik heb haar geholpen met hoe de huisarts hier werkt. De kinderen zijn het

uitgangspunt, maar je helpt de ouders ook.”

Voor de kinderen is het belangrijk dat ze al naar de opvang gaan, vertelt ze. „De ouders spreken nog geen Nederlands. Op de opvang komen ze in contact met andere kinderen en leren ze de klanken van de Nederlandse taal.” Arya gaat daar later veel plezier van hebben, zegt Vorenkamp. „Ze kan daardoor straks niet alleen meekomen qua taal en ontwikkeling met de groep als ze naar de peuters gaat; het is ook voor haar socialisatie goed.”

Arbeidsparticipatie

De regeling is bedoeld voor de ontwikkeling van kinderen, maar ook ouders hebben er dus baat bij, zegt Bloemhoff. „Voor de arbeidsparticipatie van vrouwen heeft het effect. Vooral moeders hebben ruimte gekregen om aan het werk te gaan of zich anders te ontwikkelen. Er zijn 23 kinderen van wie de ouders recht hebben gekregen op kinderopvangtoeslag. Toeslag krijgen kan op drie manieren: door te werken, een re-integratietraject te volgen of te studeren.”

Brugfunctaris Bunk ziet ouders door de algemeen toegankelijke kinderopvang veranderen. „Veel alleenstaande moeders doen mee. Die zijn echt aan het overleven. Als de kinderen naar de opvang gaan, merk je dat de moeders tot rust komen. Je ziet ze veel relaxter binnenkomen.”

Het aantal kinderen in de leeftijd van een half tot twee jaar is door de algemeen toegankelijke kinderopvang bij kinderopvang SKSG, een van de twee opvangorganisaties die aan de regeling deelnemen, met 11 procent gestegen, zegt Anne Looijenga van SKSG. Daarvoor is extra personeel aangeworven.

De plekken voor de algemeen toegankelijke kinderopvang worden betaald vanuit het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid van de rijksoverheid en eigen geld van de gemeente. Voor 2026 zijn de kosten 600.000 euro. Tot 2029 is de financiering geregeld.

Investeren

Om kinderen gelijke kansen te bieden, heeft Groningen beleid om „ongelijk te investeren in eerlijke kansen”, zegt Bloemhoff. „In de noordelijke wijken, waar relatief de meeste kinderen in armoede opgroeien, investeren we daarom meer dan in andere wijken.”

In de gemeenteraad is weleens discussie over dit beleid, zegt Bloemhoff. „Dan gaat het over andere wijken die nu achterblijven. Natuurlijk zou het beter zijn als we ook daar deze vorm van opvang kunnen aanbieden. Maar daar hebben we als gemeente de middelen niet voor.”

Bloemhoff hoopt daarom dat het Rijk Groningen als voorbeeld neemt. In het nieuwe coalitieakkoord gaan de plannen voor de ‘bijna gratis kinderopvang’ door. Vanaf 2029 komt er een vergoedingspercentage van 96 procent voor kinderopvang voor werkende ouders. „Onze kritiek daarop is dat dit is gekoppeld aan de arbeidseis. Ouders moeten werken om daarvoor in aanmerking te komen en daarmee sluit je een hele groep kinderen uit. Ik hoop dat het Rijk van kinderopvang voor álle ouders een publieke basisvoorziening maakt.”

Brugfunctaris Ilgin Kaya vindt het mooi om te zien dat er nu ook kinderen naar de opvang komen die zonder de regeling thuis zouden blijven. „In wat voor situatie hun ouders ook zitten, zij kunnen naar de opvang. Ze krijgen de kans die andere kinderen ook krijgen.”

RECHTSAK

Eis 44 miljoen Van Laarhoven afgewezen

Ex-coffeeshophouder Johan van Laarhoven en zijn Thaise (ex)vrouw eisten 44 miljoen euro van de Nederlandse staat.

Marcel Haenen

DEN HAAG

De voormalig uitbater van vier Brabantse coffeeshops (The Grass Company) Johan van Laarhoven heeft geen recht op schadevergoeding omdat hij door toedoen van de Nederlandse justitie ruim tweeduizend dagen gedetineerd zat in een Thaise gevangenis.

De rechtbank in Den Haag oordeelt deze woensdag dat de Nederlandse opsporingsautoriteiten „niet onrechtmatig” hebben gehandeld in het strafrechtelijk onderzoek dat het OM in 2011 tegen hem begon wegens onder meer drugshandel en het witwassen van crimineel geld. Johan van Laarhoven en zijn Thaise (ex)vrouw eisten van de Nederlandse staat een vergoeding van 44 miljoen euro omdat ze menen dat ze door onfatsoenlijk handelen van justitie „in mensonterende omstandigheden” in Thailand vast kwamen te zitten.

Opgepakt in Thailand

Van Laarhoven werd in 2014 opgepakt in Thailand, waar hij in 2008 met zijn vrouw was gaan wonen. Dit gebeurde nadat het OM in Breda aan collega’s in Thailand had laten weten bezigt te zijn met een strafrechtelijk onderzoek tegen onder meer Johan van Laarhoven en zijn broer Frans. De mannen worden verdacht van handelen in strijd met de Opiumwet, witwassen en belastingfraude. In een schrijven van 14 juli 2014 vroegen de Nederlandse opsporingsautoriteiten de Thai „to initiate a criminal case” tegen Johan

van Laarhoven. Een week later werd hij met zijn echtgenote opgepakt.

Na 66 maanden detentie kwam hij vrij, nadat toenmalig minister Ferdinand Grapperhaus (Justitie, CDA) in 2019 naar Bangkok reisde om bij de premier van Thailand te pleiten voor zijn vrijlating. Hij deed dat nadat de Nationale Ombudsman concludeerde dat de Nederlandse staat in deze zaak „onzorgvuldig” had gehandeld. De rechtbank oordeelt dat de slotsom van de Ombudsman „dat overheidsop treden onbehoorlijk is geweest, niet zonder meer betekent dat dat optreden ook onrechtmatig is.”

De rechtbank wijst erop dat Van Laarhoven niet alleen werd onderzocht wegens „het voorhanden hebben van een te grote voorraad softdrugs”. Hij werd ook verdacht

Uitbater van coffeeshops zat ruim tweeduizend dagen gedetineerd in een Thaise gevangenis

„van het grootschalig manipuleren van de opbrengsten van de softdrugs”. Deze „zouden - al dan niet contant - zijn doorgesluist naar bankrekeningen in België, Luxemburg, Zwitserland en Thailand. Daarop zag de verdenking van witwassen en belastingfraude”.

De rechtbank ziet het risico dat het vragen om rechtshulp in sommige landen kan betekenen dat een verdachte „een mensonwaardige behandeling” krijgt. Maar „het kan moeilijk worden aanvaard dat verdachten die emigreren naar een land met een uiterst slechte mensenrechtenreputatie feitelijk naar een vrijhaven emigreren”.

In plaats van een schadevergoeding te ontvangen, moet Van Laarhoven ruim 39.000 euro proceskosten betalen

Advertentie

Maak een reis vol muzikale hoogtepunten

Met de deskundige SRC-reisleiders

Boek uw **muziekreis** →

SRC-reizen.nl

Trustpilot 4.6

Rechtbanktekening van de 32-jarige **verdachte Mark S.** uit het Gelderse Borculo. BEELD ALOYS OOSTERWIJK /ANP

ZEDENZAAK

Verdachte van online afpersing Mark S. hoort twaalf jaar cel eisen

Verdachte Mark S. houdt vol dat hij onschuldig is aan 'sextortion', afpersen via naaktbeelden.

Freyan Bosma

AMSTERDAM

Nee, had Mark S. vorige week dinsdag kort geantwoord, hij wilde niet reageren op de jonge vrouw die net in de rechtszaal had verteld hoe haar bestaan „helemaal was ingestort”, hoe ze met PTSS kampt en suïcidale gedachten had. Mark S. wordt ervan beschuldigd haar te hebben afgeperst en haar tweemaal te hebben verkracht in een Rotterdamse hotelkamer. Deze woensdag reageerde Mark S. wel, bij monde van zijn advocaat, op de strafbare feiten waarvan hij wordt beschuldigd. Wat betreft de verkrachting in Rotterdam: daar was „volgens cliënt sprake van een ontspannen sfeer”, het meisje had „zelfs nog drankjes gehaald”. En de online chantage? „Cliënt ontken- dat hij enige vorm van dwang heeft uitgeoefend.”

Modus operandi

Op de laatste zittingsdag van het proces tegen Mark S. heeft het Openbaar Ministerie woensdag een celstraf van twaalf jaar en tbs met dwangverpleging geëist. In de rechtbank van Groningen achtte de officier van justitie bewezen dat de 32-jarige man uit het Gelderse dorp Borculo een twintigtal meisjes jonge vrouwen heeft afgeperst. Zijn modus operandi was telkens dezelfde: hij benaderde ze via nepprofielen op sociale media en stelde ze een carrière als model,

danseres of actrice in het vooruit- zicht. Daarvoor waren naaktbeel- den nodig. Zodra zij die stuurden, zou S. via andere accounts hebben gedreigd het materiaal te delen met hun familie en vrienden als ze niet meer foto's of filmpjes stuur- den, of geld betaalden.

Het ging zo ver dat hij een meisje zou hebben gedwongen seks te hebben met haar minderja- rige broertjes en met een hond. S. wordt ook verdacht van verkrach- ting van twee vrouwen en het ma- ken van kinderporno. Volgens het OM heeft hij tussen 2011 en 2014 zijn gang kunnen gaan, en daarbij zo'n 120 slachtoffers gemaakt. Het was eerder „sex torture” (mar- teling) dan „sextortion”.

Volgens het OM heeft hij tussen 2011 en 2014 zijn gang kunnen gaan, en 120 slachtoffers gemaakt

Mark S. gedroeg zich als „een seksueel roofdier”, zei de officier, die hem „een compleet gevoel- loos, veelkoppig monster” noemde, „enkel gericht op zijn eigen perverse gevoelens”. Hij loog veel en bewaarde op vakantie zijn telefoon in een kluis, parafraseerde de officier een getuigen- verklaring van een ex-vriendin. Gedurende de strafzaak bena- drukte S. dat de meisjes en hij „sa- men geld zouden verdienen”. Maar geen van de slachtoffers zag ooit geld, ze betaalden hem juist.

Het ging Mark S. dan ook om de seksuele opwinding, betoogde de officier. Geld verdienen om zijn gokverslaving te bestendigen was slechts „een nevendoel”. Zo werd

S. volgens justitie „een seksbaas in zijn virtuele harem”. Kreeg een meisje de 'opdracht' seks te heb- ben met een man die hij had „ge- regeld”, dan diende zij naderhand „in een vragenlijst zijn piemel- grootte in te vullen”. Mark S. heeft een vermijdende psychiatrische stoornis, stelde het OM op basis van deskundigenonderzoek. Dat maakt hem „licht verminderd” toerekeningsvatbaar.

Mark S. keek niet op toen hij de officier een jarenlange celstraf hoorde eisen. Hij maakte driftig aantekeningen in een groot, rood kladblok. U heeft veel meege- schreven, merkte de rechter op. Is de eis duidelijk? „Ja, het is duide- lijk”, mompelde S.

Vrijspraak bepleit

In de rechtszaal had Mark S., die al twee jaar in voorarrest zit, voor het eerst gezegd dat hij achter tal van accounts zat waarmee hij de slachtoffers afperste. „Dat maakt het voor mij best ingewikkeld, een deel van mijn voorbereiding kon de prullenbak in”, zei de advocaat van S. De verdachte blijft het gros van de beschuldigingen ontken- nen en heeft zijn advocaat ge- vraagd vrijspraak te bepleiten.

Zo zou bij de verkrachting in Rotterdam onvoldoende aan- vul- lend bewijs zijn. Bij een verkrach- ting in Groningen, waarmee de sextortion-zaak in 2024 aan het licht kwam, zou penetratie ”in scene zijn gezet”. Wat het ge- dwongen delen van naaktbeelden betreft, blijft Mark S. volhouden dat vrouwen en meisjes dat zelf wilden. Van de kinderporno die op zijn laptops werd aangetroffen, had hij „geen weet”.

De rechter doet op 10 april uit- spraak.

Arjen Ribbens

AMSTERDAM

Het voornemen van Kunstmuseum Den Haag om drie grote wandschil- deringen van vooraanstaande mannelijke kunstenaars te vervan- gen door schilderijen van vrou- welijke kunstenaars, om zo de gen- derongelijkheid in het museum te verkleinen, is slecht ontvangen door een aantal oud-medewerkers van het museum.

Wim van Krimpen, die het mu- seum van 2001 tot 2009 leidde, spreekt van „het wegvegen van cultureel erfgoed” dat speciaal voor het museum is gemaakt.

Het gaat om wandschilderingen in drie van de vier monumentale trappenhuizen van het museum, gemaakt in de jaren tachtig. Een conceptueel kunstwerk van de Duitse kunstenaar Günther Förg (1952-2013) is inmiddels overge- schilderd door Hadassah Emme- rich (Heerlen, 1974). Schilderingen van de 88-jarige Italiaan Niele Toroni en de 74-jarige Duitser Gün- ter Tuzina zullen later dit jaar plaatsmaken voor kunstwerken van Pamela Phatsimo Sunstrum (Botswana, 1980) en Natasja Kens- mil (Amsterdam, 1973). De schilde- ring in het vierde trappenhuis, van de Amerikaanse kunstenaar Sol Le- witt, blijft ongemoeid.

Het Kunstmuseum zet zich ac- tief in om meer evenwicht te bren- gen in de collectie, zei directeur Margriet Schavemaker afgelopen week bij de aankondiging van de vrijdag te onthullen muurschilde- ring van Hadassah Emmerich. „Zo bevordert het museum diversiteit en inclusiviteit in de collectie door letterlijk ruimte op te eisen voor vrouwelijke kunstenaars binnen het museum als instituut en de mu- seale canon.” Met de vrouwelijke kunstenaars is overeengekomen dat hun wandschilderingen tot 2030 te zien zullen zijn, als het mu- seum gerenoveerd gaat worden.

Ruimte bieden

Het werk van Förg is een concept, laat het museum weten. Zijn in- structie voor de wandschildering kan later opnieuw worden uitge- voerd. „In wezen is het ruimte bie- den aan een andere schilderling, hetzelfde als een schilderijenwissel op zaal.” De werken van Toroni en Tuzina zijn door de kunstenaars zelf in trappenhuizen aangebracht.

”

Ouwe man, waar bemoei je je mee, de wereld is veranderd

Dochter Wim van Krimpen

Bij de vervanging van de kunst- werken volgt het museum de ge- dragslijn van de Ethische Codecom- missie voor Musea, zegt een woord- voerder. Die schrijft voor dat 'aard- en nagelvaste kunstwerken in mu- sea' bij vervanging zodanig be- schermd worden dat het mogelijk is om ze later weer in de oorspronke- lijke staat terug te brengen. Dat kan met een voorzetwand. Hoe dat bij Toroni en Tuzina te doen, daar denkt het museum nog over na.

Dat die gedragslijn er is geko- men, is pikant genoeg te danken aan een eerdere directeur van het Kunstmuseum, Hans Locher. Bij een grote, in 1998 voltooide reno-

De **wandschildering van Günther Förg**, die zeker tot 2030 plaats maakt voor het werk van Hadassah Emmerich. FOTO KUNSTMUSEUM DEN HAAG

KUNSTMUSEUM DEN HAAG

Vrouwen schilderen over wandschilderingen van mannen

Drie vrouwen mogen in het Kunstmuseum over de muurkunst van mannen heen schilderen. Niet iedereen is daar blij mee.

De nieuwe muurschildering van **Hadassah Emmerich**, die vrijdag wordt onthuld - hier in ontwikkeling. FOTO KUNSTMUSEUM DEN HAAG

vatie van toen nog het Gemeente- museum had hij de wandschilde- ringen in de vier trappenhuizen stilleggen laten verwijderen. Ook omdat de kunstenaars daarover niet waren geïnformeerd, ontstond over die verwijdering grote pu- blieke verontwaardiging.

Direct na zijn aantreden in 2001 gaf Van Krimpen, de opvolger van Locher, opdracht om de verdwe- nen kunstwerken opnieuw aan te brengen. Toroni en Tuzina maak- ten in hun trappenhuizen zelf nieuwe wandschilderingen, de conceptuele werken van Förg en Lewitt werden door specialisten opnieuw uitgevoerd.

De inmiddels 84-jarige Van Krimpen, die afgelopen zaterdag op de Nieuwe Binnenweg in Rotter- dam galerie Restruimte is begon- nen, is boos op zijn opvolger. „Mar- griet Schavemaker is een goede di- recteur, maar hier gaat ze een stap te ver. Waarom die vrouwelijke kunstenaars niet gevraagd om el- ders in het museum een schildering te maken?”

Zijn voornemen om een kort ge- ding tegen het museum aan te spannen, heeft de oud-directeur op advies van zijn advocaat laten va- ren. Van Krimpen: „Een van mijn dochters zei tegen me: 'Ouwe man, waar bemoei je je mee, de wereld is veranderd.'”

Respecteren

Ook twee andere gepensioneerde oud-medewerkers van het Kunst- museum zijn ontstemd over de nieuwe wandschilderingen. Flip Bool was van 1982 tot 1989 hoofd van de afdeling moderne kunst van het Gemeentemuseum. Hij gaf op- dracht voor drie van de vier wand- schilderingen. „Als nieuwe direc- teur moet je het werk van je voor- gangers respecteren, vind ik. Het was ook wel chic geweest als ik was geïnformeerd over deze plannen.” Het lucht Bool wel op dat de wand- schilderingen van Toroni en Tuzina niet worden vernietigd, zoals bij de renovatie eind jaren negentig, maar op herstelbare wijze bedekt worden met nieuwe kunstwerken.

Franz Kaiser, voormalig hoofd tentoonstellingen, maakte een af- spraak met de nieuwe directeur. „Ze moet wel beseffen wat het mu- seum aan het doen is.” Hem zit ook dwars dat andere wandschilderin- gen van Sol Lewitt in het entreege- bied van het museum onlangs zijn verwijderd.

”

Ruimte voor andere schildering: hetzelfde als schilderijenwissel op zaal

Kunstmuseum Den Haag

Kröller-Müller Museum-direc- teur Benno Tempel, die het Kunst- museum van 2009 tot 2024 leidde, zegt dat er geen Nederlands mu- seum is dat de afgelopen decennia zoveel vrouwelijke kunstenaars heeft tentoongesteld en verzameld als het Kunstmuseum. „Die lijn is al onder Van Krimpen ingezet.”

Tempel toont begrip voor het verlangen van Schavemaker om op haar eigen manier een stempel te drukken op het museum. Zijn eigen zoektocht leidde in 2016 tot een permanent kunstwerk in een ven- ster van de Erezaal van het mu- seum. De maker: Bridget Riley, de vrouwelijke Britse kunstenaar.

nrcwebwinkel

Adviesprijs
vanaf 109,95
93,50

YUMEKO

Kom tot rust met het fijnste katoensatijn

- 100% biologisch, Fairtrade en GOTS gecertificeerd katoen
- (H)eerlijk zacht met een subtiele glans
- Combineer met bijpassende hoeslakens en kussenslopen

Stel je een dekbedovertrek voor dat niet alleen zacht is voor jou, maar ook voor de wereld. Deze overtrekset is geweven van het fijnste katoensatijn: 100% biologisch, Fairtrade en vrij van schadelijke chemicaliën. De zachte glans en het soepele gevoel zorgen voor een premium slaaper- varing. De overtrekset is voorzien van een lange instopstrook en wordt geleverd met een of twee kussenslopen. Combineer met de bijpassende hoeslakens en extra kussenslopen, nu tijdelijk ook met 15% korting, en maak van je slaapkamer een plek waar je echt tot rust komt.

In de kleuren:

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/yumeko

ANALYSE NIEUWE WERELDORDE

Westerse paniek over Trump is ‘hypocriet’, vindt mondiale Zuiden

De Canadese premier Mark Carney oogstte lof met zijn analyse van de gebroken wereldorde. Het mondiale Zuiden was minder onder de indruk. „Wij hebben deze necrologie al decennia geleden geschreven.”

Familieleden rouwen om de dodelijke slachtoffers van een Israëlische aanval in Gaza-Stad in mei 2025. FOTO KHAMES ALREFI/ANADOLU VIA GETTY IMAGES

Derk Walters

AMSTERDAM

Het was de juiste toespraak op het juiste moment. Even eerder was Renee Good in Minneapolis gedood door ICE-agenten, die door Donald Trump op vreemdelingenjacht gestuurd waren. Zelf dreigde de president die weken met al dan niet gewelddadige inname van Groenland. Overall in het Westen ging er een schokgolf rond: hoe moet het verder, nu de baas van het machtigste land in ons blok zo onvoorspelbaar geworden is?

En toen was daar Mark Carney. Terwijl de ogen in Davos gericht waren op Trump, benoemde de Canadese premier in zijn speech het einde van de op regels gebaseerde wereldorde. Middelgrote landen moeten samenwerken, zei Carney - anders belanden ze bij de grootmachten op het menu.

Eindelijk was er een westerse leider die opstond tegen het imperialistische gedrag van Trump, in plaats van hem angstig naar de mond te praten. De toe-

spraak werd met een staande ovatie belood, filmpjes ervan werden gretig gedeeld. Carney vestigde zijn naam op het wereldtoneel.

Maar niet iedereen was onder de indruk. In het mondiale Zuiden werd Carneys toespraak minder enthousiast ontvangen. Niet omdat ze vonden dat hij ongelijk had, maar omdat ze zijn observaties nogal obligaat vonden. „Carneys toespraak is het moment waarop het Westen eindelijk hardop de necrologie voorleest die het Zuiden al decennia geleden heeft geschreven”, aldus de Zuid-Afrikaanse commentator Nco Dube.

Carney: de wereldorde was krom

Een opvallend element in de toespraak was dat Carney expliciet benoemde dat de betreunde wereldorde altijd al een beetje krom was geweest. Dat de sterkste landen zich altijd al aan de regels onttrokken wanneer dat hen uitkwam. Dat handelsregels asymmetrisch toegepast werden. En dat het internationaal recht met „wisselende strengheid” toegepast werd, afhankelijk van wie de beschuldigde was, en wie het slachtoffer.

Waar Carney in het Westen bejubeld

werd om zoveel eerlijkheid, werd hij daarbuiten juist geridiculiseerd. Zo, dus in het Westen komen ze er ook een keertje achter dat het scheef verdeeld is in de wereld - pas nu ze zelf ‘op het menu’ dreigen te komen? Wij worden al jaren opgepeuzeld!

Of, in de woorden van Dube: „Het is het politieke equivalent van een ervaren jazzmuzikant die toekijkt hoe een nieuwkomer applaus krijgt voor het ‘uitvinden’ van improvisatie. Afrika zegt deze dingen al een halve eeuw. [...] Maar wanneer kritiek uit de periferie komt, wordt ze afgedaan als geklaag. Wanneer deze kritiek afkomstig is van een G7-premier in Davos wordt ze ‘moedig’ genoemd.”

Zwart Amerika

Niet alleen is het Westen nogal laat met de diagnose van wat er aan de hand is; de kromme wereldorde diende ook zuiver de westerse belangen. Nu dat niet langer het geval is, wordt men ineens wakker. „Het Westen zag het lijk pas toen het hen niet langer van nut was”, aldus Dube.

Er is een overeenkomst tussen de reacties op Carney en de geschoktheid

om het optreden van agenten in Minneapolis. Zoals Carney westerse hypocrisie verweten wordt, krijgt wit Amerika te horen dat hun zwarte burelen decennia onder politiegeweld te lijden hebben. Dus nú, pas nu het jullie zelf treft, vragen jullie je af waarom de politie zomaar mensen doodschiet?

Al snel na de Holocaust stelden anti-koloniale denkers dat westerse landen het fascistische geweld in hun koloniën hadden geoefend. Ook Duitsland: dat rode tussen 1904 en 1908 in Namibië zo’n 80.000 ‘opstandige’ inheemsen uit, onder meer in concentratiekampen.

El Hamidi verwijst in zijn artikel naar Aimé Césaire (1913-2008). Deze Frans-Martinikaanse schrijver en essayist schreef in 1950 het boek *Discours sur le colonialisme* - vier jaar geleden vertaald als *Over het kolonialisme* - waarin hij stelde dat regeringen die repressieve technieken ontwikkelden om imperialisme af te dwingen of koloniale gebieden te controleren, diezelfde technieken uiteindelijk in eigen land tegen hun eigen burgers zullen gebruiken.

Deze ‘imperiale boemerang’ is ook in Minnesota te zien, betoogt El Hamidi. De oorlogstaal en tactieken die de VS in het buitenland hebben gebruikt, vooral tijdens de *war on terror*, worden nu in-

en zeiden: ik wil hier niets mee te maken hebben”.

Het heeft „iets grotesks”, aldus de Tunesische schrijver Soumaya Ghannouchi, om te zien hoe Europa plotse-ling het internationaal recht herontdekt wanneer Trump spreekt over de annexatie van Groenland. „Dezelfde regeringen die maandenlang juridische normen hebben verscheurd, wapens hebben geleverd en verantwoordelijkheid hebben geweigerd toen Gaza werd verpulverd, spreken nu ernstig over soevereiniteit en orde.”

Westen kwam pas in actie na Guernica

Die kritiek op westerse hypocrisie is niet nieuw. Zo werd er in de eerste helft van de twintigste eeuw lauwwerig gereageerd op de destijds gloednieuwe tactiek van vliegtuigbommen op vijandelijke doelen. Pas toen het luchtgeweld Europa raakte, met het bombardement op de Spaanse stad Guernica in 1937, kreeg dit type verwoesting voor het Westen morele urgentie.

De Zweedse auteur Sven Lindqvist vergeleek dit bombardement met de Spaanse luchtaanval op het Marokkaanse Chechaouen, twaalf jaar eerder. Dat eerdere bombardement verbaasde niemand, aldus Lindqvist, omdat het „logisch leek dat ‘wildern’ gebombardeerd werden”. Met Guernica werden de koloniale oorlogen in één keer naar ons ‘eigen terrein’ verplaatst.

Zo worden er ook volop historische parallellen getrokken over het optreden van ICE in Minneapolis. De agenten die op ongedocumenteerde vreemdelingen jagen zouden bijvoorbeeld overeenkomsten vertonen met negentiende-eeuwse slavenjagers.

Minnesota heeft wel wat weg van Bagdad ten tijde van de Amerikaanse bezetting, aldus journalist Lofthamidi in *De Standaard*. En historicus Timothy Snyder vergelijkt Trumps politieke logica met die van Hitler en Stalin: allen gebruiken ze ‘grenzen’ en ‘vreemdelingen’ als voorwendsel om de wet voor iederéén buiten werking te stellen.

Al snel na de Holocaust stelden anti-koloniale denkers dat westerse landen het fascistische geweld in hun koloniën hadden geoefend. Ook Duitsland: dat rode tussen 1904 en 1908 in Namibië zo’n 80.000 ‘opstandige’ inheemsen uit, onder meer in concentratiekampen.

El Hamidi verwijst in zijn artikel naar Aimé Césaire (1913-2008). Deze Frans-Martinikaanse schrijver en essayist schreef in 1950 het boek *Discours sur le colonialisme* - vier jaar geleden vertaald als *Over het kolonialisme* - waarin hij stelde dat regeringen die repressieve technieken ontwikkelden om imperialisme af te dwingen of koloniale gebieden te controleren, diezelfde technieken uiteindelijk in eigen land tegen hun eigen burgers zullen gebruiken.

Deze ‘imperiale boemerang’ is ook in Minnesota te zien, betoogt El Hamidi. De oorlogstaal en tactieken die de VS in het buitenland hebben gebruikt, vooral tijdens de *war on terror*, worden nu in-

Protesten tegen de immigratiepolitie in Minneapolis. FOTO RICHARD TSONG-TAATARI/STAR TRIBUNE/GETTY IMAGES

gezet tegen de eigen bevolking.

Ghannouchi ziet nog een hedendaagse parallel: die tussen Minneapolis en het Israëlische geweld tegen Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever. In beide gevallen gaat het volgens haar om buitengerechtelijk geweld, totale strafeloosheid en terreur als middel om gehoorzaamheid af te dwingen.

Die overeenkomst berust niet op toeval. Amerikaanse en Israëlische veiligheidsstroepen trainen samen, constataleert Ghannouchi, en leren dus van elkaars tactieken. Wat op Palestijnen is getest, wordt nu elders genormaliseerd.

Veel minder woede

Een groot verschil is dat de gedode Palestijnen veel minder woede oproepen in het Westen. Daarvoor zijn in de loop der jaren al veel verklaringen aangedragen. Er is de logica van het nieuws, die stelt dat doden ‘verder weg’ minder groot of *breaking* zijn - en bezet Palestijns gebied voelt ook voor de gemiddelde Nederlandse nieuwsconsument verder weg dan Minnesota. En er is volgens critici sprake van racisme: een dode witte Amerikaan wordt ‘erger’ gevonden dan een dode Arabier.

Wat ook meespeelt, is dat Israël het doden van welke Palestijn dan ook routinematig probeert te rechtvaardigen door het slachtoffer een ‘terrorist’ te noemen. Dat woord is volgens critici niet neutraal.

Sommige daden zijn ondubbelzinnig onder de noemer ‘terrorisme’ te plaatsen: de Hamas-aanval van 7 oktober 2023, bijvoorbeeld, of de aanslag op de redactie van *Charlie Hebdo* in Parijs. In die gevallen zullen weinigen over het woord ‘terrorist’ struikelen.

Maar de algemene afschuw over terreur daden wordt ook instrumenteel ingezet. Het label ‘terrorist’ helpt om vijanden zwart te maken - ook als ze het internationaal vastgelegde recht hebben om zich, zoals de Palestijnen, tegen

een situatie van bezetting te verdedigen.

Zelfs al worden Palestijnen van een daadwerkelijke terreurdaad verdacht, dan nog schieten Israëlische veiligheidsstroepen hen veel vaker dood dan elders op de wereld in vergelijkbare gevallen. Het is een kwestie van mikken: als er iemand met een mes op je afkomt, schiet je hem dan in de knie, of door het hoofd? Zelfs roerloze Palestijnen worden doodgeschoten. De Israëlische daders komen er meestal zonder of met een zeer lichte straf van af.

Ook de Amerikaanse regering probeert de dood van Renee Good, en later die van Alex Pretti, te rechtvaardigen door hen zwart te maken. Over Pretti zei Trumps adviseur Stephen Miller dat hij een ‘binnenlandse terrorist’ geweest was. De Iraanse ayatollah Ali Khamenei bestempelt de demonstranten tegen zijn regime overigens eveneens als terroristen.

Ook Zuid-Afrikaanse lof voor Carney

Er waren in het mondiale Zuiden ook positieve geluiden te horen over Carneys toespraak. Volgens de Zuid-Afrikaanse journalist Peter Fabricius is de voorgestelde alliantie van middelgrote landen een betere keuze voor zijn land dan vasthouden aan BRICS, het samenwerkingsverband waar het nu in zit. Dat verband, oorspronkelijk met Brazilië, Rusland, India en China, heeft zich inmiddels uitgebreid met landen als Indonesië, Egypte en Iran.

Anderen zien het als iets positiefs is dat de visie van het mondiale Zuiden tot een westerse regeringsleider doorgedrongen is. Je kunt benadrukken dat dat inzicht laat kwam, maar je kunt ook toejuichen dat er tenminste overeenstemming is om iets aan de scheve verdeling in de wereld te doen. Dat moet dan wel gebeuren onder een nieuw gesternte, waarin het recht van de sterkste geldt.

MUZIEKRECHTEN

Muziek Britney Spears verkocht voor 200 miljoen

AMSTERDAM

De Amerikaanse zangeres Britney Spears, bekend van hits als ‘Hit me baby one more time’ en ‘Oops...I Did it Again’ heeft haar muziekrechten verkocht voor 200 miljoen dollar. Dat schrijft de BBC. De rechten gaan naar muzikuitgeverij Primary Waves, dat eerder de rechten van Notorious Big, Prince en Whitney Houston vergaarde. Het verkopen van muziekrechten houdt in dat een artiest het muziekeigendom en de toekomstige inkomsten overdraagt aan een andere partij. Britney Spears verkocht meer dan 150 miljoen platen. (NRC)

ROEIE

Roeicoach Simon stopt uit onvrede

AMSTERDAM

De succesvolle roeicoach Diederik Simon vertrekt per 1 maart bij de Koninklijke Nederlandse Roeibond (KNRB). Simon is sinds 2017 actief bij de roeibond en werkte mee aan de vele internationale successen van de Nederlandse roeiers. In 2025 werd hij door de wereldroeibond uitgeroepen tot coach van het jaar. De reden voor het vertrek is een verschil van inzicht, legt Simon uit op de site van de bond. „Er is gebleken dat mijn visie op het coachen soms verschilt van de visie die de KNRB hanteert. Dat is de reden om nu te stoppen”. (ANP)

BOEKENWEEK

Schrijversduo bekendgemaakt

AMSTERDAM

‘Hendrik Groen’, pseudoniem van Peter de Smet, en Doortje Smithuijsen vormen het schrijversduo tijdens de Boekenweek, woensdag 11 tot en met 22 maart. De Smet (71) koos *Piaggio* als titel voor het 91ste Boekenweekgeschenk. Het draait om twee mensen die kampen met tegenslagen, elkaar treffen op een feest en samen pogen het leven te veranderen. Filosoof en journalist Smithuijsen schrijft de thema-uitgave *Ik zou uw dochter kunnen zijn*, over jaloezie tussen twee generaties. (NRC)

INTERVIEW **WOUTER VAN DEN BOS** ONTWIKKELINGSPSYCHOLOOG

Verbod op sociale media? ‘Je moet je afvragen wat apps doen om wél veilig te zijn voor jongeren’

Het kabinet-Jetten wil sociale media voor kinderen verbieden. Weinig liberaal, vindt psycholoog Wouter van den Bos. „Het gaat alleen over verbieden en afpakken.”

Ellen de Bruin

AMSTERDAM

Ik word eerlijk gezegd een beetje moe van die man”, verzucht ontwikkelingspsycholoog Wouter van den Bos. „Hij herhaalt zich steeds.” Het gaat over de publicatie die de wereldberoemde Amerikaanse sociaal psycholoog Jonathan Haidt half januari online zette: een essay dat Haidt samen met zijn collega Zachary Rausch schreef voor het *World Happiness Report 2026*. Het heeft de vorm van een juridisch pleidooi om een rechtbankjury ervan te overtuigen dat sociale media onveilig zijn voor tieners én sterk hebben bijgedragen aan de toename van psychische problemen bij jongeren. „Er staan goeie dingen in, maar ook heel slechte”, zegt Van den Bos, die zelf aan de Universiteit van Amsterdam onderzoekt wat kinderen op sociale media zien en hoe ze dat ervaren.

Haidt is de grote aanjager in het internationale debat over sociale media, mobiele telefoons en kinderen. Hij heeft er wetenschappelijke artikelen over gepubliceerd, het boek *Generatie Angststoornis* (2024) over geschreven, en hij heeft er een wekelijkse Substack-nieuwsbrief over (*After Babel*). Dat Australië in december sociale media voor jongeren onder de zestien jaar heeft verboden, iets waar Haidt „dankbaar”

Statistisch rammelt het ook nogal; ze lijken soms niet helemaal te begrijpen wat de statistiek betekent

voor is, is ongetwijfeld deels aan hem te danken, evenals de wens van het nieuwe Nederlandse kabinet sociale media onder de 15 te verbieden. De *grassroots* ouderbeweging Smartphon-evrij Opgroeien Nederland, die daar juichend op heeft gereageerd, vindt ook inspiratie in Haidts werk.

Op zich denkt Van den Bos óók dat sociale media zoals ze nu zijn ongeschikt zijn voor kinderen. „Kinderen zeggen zelf dat ze er langer op zitten dan ze zouden willen, de algoritmes zijn ingesteld om hen vast te houden, ze kunnen er geweld op zien, wapens en drugs kopen, vreemden kunnen er contacten van seksuele aard met hen aanknopen, er zijn problemen als cyberbullying, deepfakes, nudify-apps. Dat dat allemaal niet goed is, daar is iedereen het over eens.” Dat het eerste punt dat Haidt en Rausch in hun essay maken: dat het product ‘sociale media’ onveilig is voor tieners.

Wat Van den Bos ook heel goed vindt, is dat Haidt en collega’s openbaar maken dat werknemers van Meta, TikTok en Snap zelf zeggen dat sociale media schadelijk zijn voor jongeren. „En dat daar dan niet naar gehandeld wordt, dat is echt ontluisterend om te zien. Haidt en collega’s hebben er zelfs een website voor opgetuigd.”

Maar met het tweede punt uit het essay is Van den Bos het niet eens. „Haidt wil zo graag aantonen dat sociale media op grote schaal mentale gezondheidsproblemen bij jongeren hebben veroorzaakt. Dat is helemaal niet nodig om er beleid over te maken. 15 tot 20 procent van de jonge meisjes wordt online benaderd door mannen die seks willen. Dan weet je al: dat is niet oké. Of dat dan tot depressie leidt vind ik in die context irrelevant.

„En het bewijs voor dat verband met mentale gezondheid is momenteel niet sterk. Hij pikt specifieke dingen uit de wetenschappelijke literatuur om zijn eigen verhaal te kunnen vertellen. Hij kiest studies die dat punt ondersteunen en gaat niet goed in op mensen die het met hem oneens zijn. Dit nieuwe artikel geeft geen goed overzicht van studies met andere uitkomsten.”

Dat schrijven de auteurs zelf ook. Ze raden aan om naast deze publicatie ook het werk van tegenstanders te lezen.

„Ja, dit is geen wetenschappelijk artikel. Ze verwijzen bijvoorbeeld naar een post op hun eigen Substack op zo’n manier dat het lijkt of ze naar een wetenschappelijk artikel verwijzen. Statistisch rammelt het ook nogal; ze lijken soms niet helemaal te begrijpen wat de statistiek betekent. Ze schrijven ergens dat het positieve effect van twee weken zonder sociale media vergelijkbaar is met iemand die in zijn jeugd mishandeld is: dat het effect even groot zou zijn. Nou, dat kan je daar écht niet zeggen, dat zijn heel andere schalen die je niet zomaar kunt vergelijken.”

Maar ze presenteren ook studies waarin willekeurig de helft van de mensen tijdelijk stopt met sociale media en dan mentaal gezonder worden. Dat zijn randomized controlled trials, de gouden standaard in onderzoek om causale verbanden te onderzoeken.

„Ja, maar soms is het effect dan alleen maar dat mensen van helemaal-niet-depressief naar nog-iets-minder-depressief gaan. Dat betekent weinig. Ook weten mensen wat er in zo’n onderzoek verwacht wordt, wat ze zouden moeten antwoorden. Dat beïnvloedt de resultaten. En die onderzoeken laten ook niet zien wat de langetermijneffecten zijn.”

Wat verklaart volgens u de toename van mentale problemen onder jongeren?

„Tja, jongeren zeggen zelf dat ze onzeker zijn over de toekomst en veel prestatiedruk ervaren. Daarmee is natuurlijk geen causaal verband aangetoond, maar als je die dingen heel erg ervaart zal het negatief uitpakken, ook al zou de druk niet sterker zijn dan vroeger. En jongeren praten tegenwoordig makkelijker over psychische problemen, zeggen sneller ‘ik ben depressief’ in plaats van ‘ik voel me niet zo goed’. Er zijn zelfs mensen die zeggen dat het wel meevalt met die mentale problemen van jongeren. Dat is een discussie op zich. Maar we zijn sowieso in een rare klinische benadering beland door onder andere dat boek van Haidt. We zouden ook gewoon de zorgen van jongeren kunnen gaan aanpakken zonder te zeggen: dat is klinisch relevant.

„Hetzelfde met sociale media. Er blijven maar mensen bezig met het aantonen van een verband met mentale gezondheid, want zo heeft Haidt het geframed. We kunnen ook zeggen: wat moeten sociale media nou écht niet doen? Bijvoorbeeld voorgeprogrammeerde feeds, dat kinderen met vreemden kunnen praten, dat kindereigen gokreclames zien - dat wil je niet, of ze daar nou blij of depressief van worden of niet.”

Vindt u het een goed idee van het nieuwe kabinet om vijftien jaar de minimumleeftijd voor sociale media te maken?

„Niet per se. Ik vind die leeftijd aan de hoge kant en ik vind het verrassend niet-liberaal voor een liberaal kabinet. Het gaat alleen maar over verbieden en afpakken, niet over het recht op informatie en vrijheid van meningsuiting, of over online weerbaar en wijs zijn. Je moet waarborgen dat jongeren politieke debatten kunnen volgen, dat sluit je zo ook af. Dat vind ik ook raar aan Australië: ze verbieden apps zonder zich af te vragen wat die apps kunnen doen om wél veilig te zijn voor jongeren. Ik kan me sociale media voorstellen die voor dertienjarigen prima werken, als we de schadelijke nadelen weten uit te bannen. Dan heb je gewoon een platform waar je leuke filmpjes kunt kijken.”

Heeft u zelf kinderen?

„Ja, ik heb een dochter van dertien en een zoon van elf. Die hebben een mobiel gekregen op de basisschool, maar die heb ik wel met frisse tegenzin gegeven. En ik heb een zoontje van zes maanden, die heeft nog geen mobiel.”

Frisse tegenzin, maar de mobiel kwam er toch?

„Ik dacht ook dat smartphones niet per se goed zijn voor basisschoolleerlingen, maar mijn dochter had een heel overtuigende presentatie gemaakt van een half uur. Dat ze dingen miste omdat ze niet in de groepsapp zat. Dat je met een mobiel mee kunt praten over filmpjes. En ook gewoon dat je er een hebt, dat je erbij hoort. Ik snapte dat wel en ik dacht: als we heel goede afspraken maken, kan het wel. Meteen een mobiel geven met alles erop en eraan en ga je gang maar, zoals sommige ouders doen, vind ik geen goed idee.

„Dus toen zijn we in goed overleg een contract gaan maken. Hoe lang heb je nodig voor die groepsapp, hoeveel tijd in totaal, waar kunnen we allebei mee leven. Geen TikTok, geen apps installeren zonder toestemming, geen telefoon op de slaapkamer, niet voor acht uur ’s ochtends gebruiken en niet na acht uur ’s avonds. En daar kan over gepraat worden. Met een tiener kun je stapjes maken.”

KOSTENREDUCTIE

Bierbrouwer Heineken schrapt duizenden banen

De bierbrouwer wil de komende twee jaar circa 2 miljard euro aan kosten besparen, mogelijk ook door sluitingen.

AMSTERDAM

Bierbrouwer Heineken schrapt de komende twee jaar 5.000 tot 6.000 banen om kosten te verlagen. Dat maakte het bedrijf woensdag bekend bij de presentatie van de jaarcijfers. Heineken reorganiseerde de afgelopen jaren al en bezuinigde zo miljarden euro’s. Het is al langer onrustig bij Heineken. Concurrenten doen het beter op het gebied van efficiëntie. Jongeren drinken veel minder alcohol. En de Europese markt groeit nauwelijks meer.

Heineken wil de komende twee jaar ongeveer 2 miljard euro aan kosten besparen. Dat wil de brouwer onder meer doen door bepaalde stappen uit de productieprocessen en bedrijfsvoering te automatiseren door toepassing van AI. Ook worden bepaalde functies weggesneden om efficiënter te werken. Ontslagen vallen wereldwijd, maar voornamelijk in Europa, zei Van

den Broek woensdag.

Heineken gaat mogelijk ook meerdere brouwerijen sluiten. De bierbrouwer is momenteel aan het onderzoeken op welke plekken dat kan gaan gebeuren, zo meldde financieel bestuurder Harold van den Broek bij een toelichting op de jaarcijfers van het concern. Het concern heeft wereldwijd 181 brouwerijen.

„Dat is onderdeel ervan”, zei Van den Broek op de vraag of er ook wordt overwogen te stoppen met bepaalde brouwerijen. „De gesprekken daarover lopen. Maar het is gevoelige materie dus pas als besluiten definitief zijn, zullen we daarover naar buiten treden.” Topman Dolf van den Brink benadrukte wel dat het sluiten van Nederlandse brouwerijen niet aan de orde is.

Daarnaast moeten brouwerijen voor „meerdere markten” gaan produceren. Nu is het nog zo dat veel van de fabrieken vooral voor de lokale markten bier maken. Maar Heineken heeft te maken met overcapaciteit waardoor er meer gebrouwen kan worden dan er nu wordt gedaan. Zo produceert concurrent AB Inbev met minder locaties bijna twee keer zoveel bier. (NRC)

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN 675- ex btw Ze persoon half geld

Op de cursus halen we live 500 tot 1000 euro uit de markt

In 2025 behaalde onze handelsstrategie een resultaat van +35%

(resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst)

Originele reacties cursisten

Elke dag winst

Ik had behoefte aan kennis van ervaren daytraders. Deze cursus was zeer informatief en waardevol op een leuke manier. Zo doorgaan!

Warm aanbevolen

Na de cursus kunt u nog 8 weken 's morgens risicoloos meehandelen met een oefenaccount (via Zoom).

Gratis handelsrobot om het handelen makkelijker te maken.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen: vrijdag 6 mrt, woensdag 1 april en vrijdag 24 april

Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15

Advertentie? Zakline Media - info@zaklinemedia.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

Studenten doen hun mobiele telefoon in een locker op een middelbare school in Lorient, Frankrijk. Waarschijnlijk worden sociale media in Frankrijk dit jaar verboden voor kinderen onder de vijftien. FOTO AFP

TOXICOLOGIE

Haarextensies zitten vol gifstoffen

Producten die op de markt zijn om haar te verlengen zijn vaak voorbehandeld met uiteenlopende schadelijke stoffen.

Peter van der Ploeg

AMSTERDAM

Haarextensies bevatten veel gevaarlijke chemische stoffen, die onder meer kanker en hormoonverstoringen kunnen veroorzaken. Dat blijkt uit nieuw onderzoek van het Amerikaanse Silent Spring Institute dat woensdag is gepubliceerd in wetenschappelijk tijdschrift *Environment & Health*. Het gaat om producten die op de Amerikaanse markt te koop zijn, gemaakt in verschillende landen.

Er werden ruim veertig haarproducten onderzocht, gemaakt van zowel synthetische vezels als van echt haar. Het is niet duidelijk of de haarextenties die in Nederland te koop zijn dezelfde giftige stoffen bevatten, en of die er in dezelfde mate in zitten. Wel zijn hier extensies en pruiken te koop die van dezelfde vezels zijn gemaakt.

Haarextensies van een passagier in de New Yorkse metro. FOTO GETTY IMAGES

Elissia Franklin, hoofdonderzoeker van de studie, vond in de 44 onderzochte producten tientallen chemicaliën die effect hebben op het immuunsysteem en het risico vergroten op kanker, hormoonverstoring en ontwikkelingsproblemen. Het ging om stoffen zoals vlamvertragers, ftalaten (een speci-

fiek soort weekmakers), pesticiden, styreen (verduunningsmiddel), trachloorethaan (een oplosmiddel) en organotinverbindingen (tegen schimmels en insecten). In 36 van de 44 onderzochte producten vond Franklin stoffen die in verband worden gebracht met borstkanker.

Haarextensies worden vastge-

maakt aan het eigen haar om volume, lengte, een kleur of vlechten toe te voegen. Zulke extensies worden meestal vier tot zes weken achtereen gedragen, maar soms ook permanent. Ze worden vaak behandeld met chemicaliën om ze water- of brandwerend te maken. Die chemicaliën zijn potentieel gevaarlijk

voor de drager, omdat het zo'n lange periode dicht op de huid van de schedel en nek wordt gedragen.

De zorgen over chemicaliën in haarextensies zijn niet nieuw, maar tot nu toe was er weinig bekend over welke stoffen er precies in die producten zitten, en wat de gevolgen ervan kunnen zijn. Op fora, blogs en in journalistieke stukken zijn vaker verhalen gedeeld over irritatie en jeuk van de hoofdhuid, en een vreemde, chemische geur bij het verhitten. De onderzoekers van het Silent Spring Institute gingen op zoek naar stoffen die een risico voor de gezondheid vormen, en vonden die dus in de overgrote meerderheid van de geteste producten.

Bij haarextensies is het gebruikelijk om de uiteindes te verhitten met een krultang of in heet water om te voorkomen dat ze losgaan. Bij dat verhittingsproces komen mogelijk zulke schadelijke stoffen vrij. Vooral vrouwen van kleur worden met de gevolgen van het gebruik van deze producten geconfronteerd. Meer dan 70 procent van de Afro-Amerikaanse vrouwen in gebruik in elk geval eens per jaar haarextenties, tegenover minder dan 10 procent van de vrouwen van andere etniciteiten.

Een ondergelopen olijfgaard na hevige regenval, in de omgeving van de Spaanse stad Córdoba. FOTO GUILLERMO MARTINEZ/REUTERS

REGEN EN STORM

Noodweer ten zuiden van Pyreneeën, hier minder aardbeien en frambozen

Hevige regenval in Spanje, Portugal en Marokko leiden daar tot mislukte oogsten en in Nederland tot lege schappen.

Veerie Schyns

AMSTERDAM

Al weken hopen de inwoners van Spanje, Portugal en Marokko dat het weerbericht positief nieuws zal brengen, maar deze week is opnieuw hevige regen voorspeld, vooral op woensdag en vrijdag. Al sinds het begin van dit jaar wordt het gebied geteisterd door een opvolging van stormen, die tot overstromingen, aardverschuivingen en evacuaties van duizenden mensen hebben geleid. Honderdduizenden huishoudens kwamen zonder stroom te zitten.

In Portugal werden de presidentsverkiezingen, die bijna overal afgelopen zondag werden gehouden, in drie gemeenten zelfs een week uitgesteld vanwege het noodweer. De weersomstandigheden hebben daar ook een ander politiek effect: dinsdagavond diende minister van Binnenlandse Zaken Maria Lúcia Amaral haar ontslag in omdat ze de crisis als gevolg van het noodweer niet goed heeft aangepakt.

De grote hoeveelheden neerslag, in combinatie met harde wind, hebben veel gevolgen voor de agrarische sector. „Het regent zonder ophouden”, zei Miguel Angel Perez van de Spaanse boerenorganisatie COAG in de provincie Cadix dit weekend tegen televisiezender TVE. „Gewassen zoals broccoli, wortelen en bloemkool staan onder water. Duizenden hectaren zijn overstroomd. We hebben te maken met een echte natuurramp.”

Zijn organisatie raamt de stormschade op drie miljard euro. De regering van Andalusië zei dit weekend te verwachten dat 15 tot 20 procent van de gewassen in de regio is beschadigd. Het Portugese ministerie van Landbouw raamde de schade in de land- en bosbouwsector eind vorige week op 750 miljoen euro, maar waarschuwde dat de schade kan oplopen als het slechte weer aanhoudt.

Lege groente- en fruitschappen

De gevolgen daarvan zijn ook in Nederland te zien. Vorige week hingen in verschillende supermarkten al briefjes op lege groente- en fruitschappen. „Als gevolg van de slechte weersomstandigheden in Spanje en Marokko treft u minder goed gevulde vakken aan dan u van ons gewend bent”, lazten klanten van een Albert Heijn in de Amsterdamse Staatsliedenbuurt. Hoe groot de schade precies is en wat de Nederlandse consument daarvan gaat merken, is nog niet duidelijk, zegt econoom Thijs Geijer telefonisch. Hij werkt bij ING en doet onderzoek naar de voedingssector. „Het regent nog steeds en de stuwmeren lozen nog steeds water. Zolang de situatie zich ontwikkelt, is de totale schade nog onbekend.”

De merkbare gevolgen zullen zeker blijven. Zo'n 35 tot 40 procent van de totale importwaarde van groenten komt in deze tijd van het jaar namelijk uit Spanje, Portugal en Marokko, legt Geijer uit. Bij vers fruit gaat het om 15 tot 20 procent van de totale import. Spanje is in

beide gevallen de grootste leverancier. „Deze percentages gaan om de import uit die hele regio. Niet alle gebieden zijn even zwaar geraakt, en lang niet alle producten zijn beschadigd of onverkoopt. Maar het geeft wel aan dat de afhankelijkheid op dit moment groot is”, zegt Geijer.

Nederland importeert in januari en februari onder meer aardbeien en frambozen vanuit het Iberisch schiereiland. „Zeker richting Valentijnsdag is daar veel vraag naar”, zegt Geijer. „Aardbeien en frambozen zijn tere producten. Als er een storm over de tunnels raast waaronder ze geteeld worden, of als rivieren overstromen, worden ze snel aangetast. En ook als de oogst niet mislukt, is de kans groot dat de

kwaliteit van de producten lager is door de weersomstandigheden.”

Naast grote hoeveelheden regen is er ook minder zon, die de gewassen nodig hebben om te groeien en te rijpen. En er is veel vocht, waar door plantziektes goed gedijen, legt Geijer uit. De bestrijding van plantziektes is juist lastiger in een vochtige omgeving. „Weinig zon, veel regen, wateroverlast, windschade en een hoger risico op plantziektes beïnvloeden allemaal de totale productie”, vat Geijer samen. „Voor de getroffen telers is de situatie rampzalig.”

Broccoli en tomaten

Wat betreft groenten gaat het voor de Nederlandse import op dit moment vooral om broccoli en toma-

ten, zegt Geijer. „En avocado's, die door de storm van de bomen af vallen, komen in deze tijd van het jaar ook voor een deel uit Zuid-Spanje.” De Spaanse boerenorganisatie COAG meldde ook dat de Spaanse olijventeelt zwaar is geraakt: in de zuidelijke provincie Jaén - de belangrijkste productieregio - gaat het om een verlies van tussen de 50 en 80 procent van de oogst.

Wat de Nederlandse consument hier de komende weken van zal merken, hangt volgens Geijer af van de contracten met supermarktketens, horecaleveranciers en groothandels. „Je ziet dat handelsstromen en afzetmarkten gaan verschuiven. Frambozen kunnen uit meerdere gebieden komen. Iedereen die nu wel frambozen oogst en verkoopt, is spekkoper. Zij moeten bepalen welke supermarkt in welk land voorrang krijgt, afhankelijk van de contracten.” Hij verwacht ook dat aanbiedingen op de soorten groenten en fruit die nu schaars zijn worden teruggeschreefd.

De schaarste stuwt ook de prijzen op, zegt Geijer, maar die stijging hoeft niet volledig bij de consument terecht te komen. Het zou kunnen dat de supermarkt een deel absorbeert. En naast de prijs is er ook een kwaliteitsaspect om rekening mee te houden, zegt Geijer. Veel frambozen die de komende weken op de markt komen zullen van lagere kwaliteit zijn, waardoor ze niet aan de eisen van bijvoorbeeld patisserie en supermarkten voldoen.

Boerderij ingesloten door water na het buiten de oevers treden van een rivier bij de Spaanse stad Jerez de la Frontera. FOTO GUILLERMO MARTINEZ/REUTERS

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs 329,00

229,-

Leverbaar in wit en zwart

AENO

Infrarood verwarming

- Geschikt tot 30 m² met een laag energieverbruik
- Eenvoudige installatie, vereist geen extra gereedschap
- Zowel bevestiging aan de muur of vrijstaand op de vloer te plaatsen

Neem afscheid van traditionele verwarmingssystemen. Dit infrarood verwarmingspaneel van AENO maakt gebruik van infraroodtechnologie om de lucht en objecten in de ruimte te verwarmen, zonder lucht te verplaatsen en de luchtvochtigheid in de ruimte te verminderen. Net als de aangename warmte van de zon. Een verwarmingspaneel van de nieuwe generatie met energiebesparende en milieuvriendelijke verwarmingstechnologie, ontworpen om je comfort te verbeteren en geld te besparen. Deze AENO infraroodverwarming werd in 2023 bekroond met de prestigieuze Red Dot Award, in de categorieën "Verwarming en Klimaattechnologie" en "Slimme Producten", en combineert innovatie met elegantie.

Inclusief stand en muurbevestiging

reddot design award
winner 2023

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/verwarming

SERIE DEMENTIE

Over deze serie

Vele duizenden Nederlanders krijgen komende jaren de diagnose dementie. De teller staat op 320 duizend patiënten, in 2040 naar schatting op een half miljoen. Wat betekent dat, persoonlijk en maatschappelijk? In een serie neemt NRC deze weken de ziekte onder de loep, van eerste klachten tot aan het levenseinde.

Meer artikelen uit de reeks:

1: Wat gebeurt er als je de diagnose dementie krijgt?

2: Hoe ga je om met iemand met dementie?

3: Het verpleeghuis moet zijn deuren openen

4: Thuiswonen met dementie

5: Steeds meer mensen met een migratie-achtergrond met dementie

6: Het levenseinde met dementie

INTERVIEW **PETER PELTZER** VERPLEEGKUNDIGE

'Het dementerende brein werkt als de tapijtrol des levens'

Als je iemand met dementie verzorgt, moet je je opstellen als empathische speurneus, vindt Peter Peltzer. „Het laatste dat iemand heeft geleerd, is als eerste weer weg.”

Door **Kim Bos** Fotografie **John van Hamond**

Peter Peltzer, nu 56, was nog maar zeven jaar toen ouderdom en ziekte een rol in zijn leven gingen spelen. Op een dag lag zijn opa languit in de gang van hun flat. Een hersenbloeding. En het was al zo'n lastige tijd. Peltzers ouders lagen in scheiding, daarom was opa juist bij hen in huis komen wonen. Opa moest naar een verpleeghuis en die plek werd Peters toevluchtsoord. Hij ging er iedere dag naartoe. „Ik kreeg er aandacht op een positieve manier. Rolletjes Rang, pepermuntjes. Ik speelde

Mens-erger-je-niet! met de bewoners.”

Ouderdom was voor hem niet iets waar hij liever ver van bleef, zoals andere jongetjes die hij kende, maar eerder een veilige haven. Die periode werd bepalend voor de rest van zijn leven. Hij leerde er hoe je omgaat met mensen die ziek zijn. Al veertig jaar werkt Peter Peltzer inmiddels in de zorg, in verschillende functies. Als ggz-verpleegkundige, maar ook als casemanager voor mensen met dementie. Tegenwoordig geeft hij een groot deel van het jaar cursussen aan naasten en zorgverleners

van mensen met dementie.

Een taak die nu nóg belangrijker voelt, omdat de vrouw die hem opvoedde en hem alles over dementie leerde, inmiddels zelf Alzheimer heeft.

De vader van Peter Peltzer werd in dat verpleeghuis van opa verliefd op verpleeghuisarts Anneke van der Plaats, die uitgroeide tot een bekende dementie-onderzoeker. Zij vervult sindsdien een moederrol voor Peltzer. Van der Plaats schreef verschillende boeken over de invloed van de omgeving op iemand met breinschade, zoals *De dag door met dementie*, waarvan

de eerste druk in 2016 en de negende druk in 2024 verscheen. Ze wees al vroeg op het belang van de omgeving van mensen met dementie. In een tijd waarin mensen met dementie vooral als lastige kinderen werden behandeld, zocht Van der Plaats naar manieren om stress weg te nemen en hen een fijne tijd te geven. Peltzer: „Ze noemden haar *the grandmother of dementie*.”

Anneke van der Plaats werd in 2019 opgenomen in een verpleeghuis en sindsdien zet Peltzer haar werk voort met zijn bedrijf Brein-Plaats. Hij geeft lezingen, brengt

boeken opnieuw uit en organiseert cursussen.

Aandacht voor mentaal welzijn

In de tijd dat Van der Plaats begon in de zorg, in de jaren zestig en zeventig, lag de focus op schoon en aangekleed zijn, zegt Peltzer. Voor het mentale welzijn was weinig aandacht. Van der Plaats was een van de mensen die daar verandering in bracht. Maar ook toen Peltzer in de jaren tachtig zelf in de zorg begon, was er volgens hem nog weinig ten goede veranderd. „Tijdens mijn opleiding als ziekenverzorger werd ik vooral afgezekend op de snelheid waarmee ik mensen kon aankleden en op hoe netjes ik een bed kon opmaken.”

Is dat inmiddels veranderd?

„Er is meer kennis en er zijn veel verpleeghuizen die rekening met hun bewoners houden, maar ik maak me nog wel zorgen. Die ochtenden zijn nog steeds moeilijk. Iedereen heeft een eigen ochtendritueel. Maar wat je vaak ziet, is dat mensen zich moeten aanpassen aan de dagstructuur van hun mantelzorger of de zorginstelling. Dan komt er iemand binnen en die trekt de gordijnen open, doet de lampen aan. Van die fliekerende tl-lampen. Lig je nietsvermoedend in bed en denk je, *what the fuck*, wat gebeurt hier allemaal? Soms ga ik in gesprek met zorgverleners en blijkt dat ze pas na het wassen iemand diens bril en gehoorapparaat aangeven. Dus zij beginnen met wassen terwijl iemand niets ziet en hoort.”

Is er wel tijd om iedereen zo'n eigen ochtendritueel te geven?

„Ik denk dat het juist tijd kan opleveren. Als je op zo'n slechte manier je dag begint kan ik me voorstellen dat je iemand een knal voor de kanis wil geven. Verstoorde ochtendrituelen kunnen vervelende gevolgen hebben.”

Als Peltzer begint met het opnoemen van voorbeelden, is hij amper te stoppen. „Als je dit soort dingen weet, verandert je omgang met mensen met dementie voorgoed. Daarom wil ik het aan iedereen vertellen.”

Geen wc maar een opslaghok

Peter Peltzer pakt zijn laptop erbij en laat een afbeelding zien van een ruime wc waar ook schoonmaakspullen in opgeslagen staan. „Kijk, veel mensen met dementie gaan daar niet naar de wc omdat ze denken dat het een opslaghok is. Ik heb een vrouw gezien die het daar door in haar broek deed.

„Ontwerpers van moderne verpleeghuizen denken niet altijd na over het beschadigde brein. Bijvoorbeeld: lampen die vanzelf aangaan als je naar de wc gaat. Dat lijkt fantastisch, maar het heeft consequenties voor bewoners. Wij met ons goede brein weten bijvoorbeeld dat het licht uitgaat als we te lang stilzitten. Maar mensen met dementie blijven daar gewoon zitten omdat ze niet op durven te staan. Ik heb meegemaakt dat iemand door verwarring, omdat het donker was, naast de wc ging liggen en daar in slaap viel.”

Het brein van mensen met dementie, zegt Peltzer, werkt als „de

tapijtrol des levens”. Het laatste dat iemand heeft geleerd, is als eerste weer weg, opgerold, bedoelt hij daarmee. Zo'n licht dat vanzelf aanspringt lijkt dus handig, maar is dat in de praktijk niet.

Als naaste of verzorgende van iemand met dementie, moet je jezelf de houding van een empathische speurneus aanmeten, vindt Peltzer.

Je moet je afvragen waarom iemand zich agressief zou kunnen gedragen. Er was eens een man met dementie die zijn vrouw een klap gaf, vertelt Peltzer. „Ik ontdekte dat ze woorden hadden gehad over scheren. De man had zich al lang niet geschoren en zijn vrouw vond dat hij dat wel moest doen.” Peltzer vroeg of hij het scheerapparaat mocht zien; dat bleek een gloednieuw exemplaar, met ledlampjes en allerlei knoppen. „Ik heb hem toen een ouderwets apparaat in zijn handen gegeven en hij begon meteen met scheren.” Zijn kennis over het nieuwe apparaat was al 'opgerold'.

Spiegelend glas is ook een klas-sieke onruststoker, weet hij. „Ik heb zelf meegemaakt bij een cliënt: een meneer, een oud-politieman, zag dat er iemand voor het raam stond. Hij rende in zijn onderbroek naar buiten toe. Daar waren kleine kinderen aan het spelen en die ging hij achterna. 'We gaan hem arresteren want hij zit achter kinderen aan', zei de politie. Omdat ik zijn casemanager was, werd ik gebeld. Ik ben via de achterdeur naar binnen gegaan en zag al gelijk wat het probleem was; dat spiegelende raam. Hij had zichzelf naar binnen zien loeren en is toen naar buiten gerend.”

En toch, zegt Peltzer, zie je in veel nieuwe verpleeghuizen van die spiegelende ramen. „Daar raken mensen van in de war. Ze krijgen het plaatje niet bij elkaar.”

Hoe zorg je ervoor dat iemand het plaatje herkent?

„Er moet focus zijn, niet te veel rommel. En door de kamer zo in te richten, dat diegene de omgeving herkent. Met meubeltjes en spullen uit het verleden. Wat je vaak ziet, is dat mensen naar een verpleeghuis gaan en horen: 'Kijk, je wordt nu hier opgenomen. Hier staat al een bed, hier staat al een nachtkastje.' Verder hangen er een paar schilderijtjes aan de muur en hebben ze wat nieuwe spullen bij Ikea gekocht. Maar omdat mensen met dementie vaak weinig nieuwe herinneringen maken, herkennen ze hun kamer niet. Mensen voelen zich pas veilig met bekende spulletjes om zich heen.”

Hoe weet je hoever je terug moet in de tijd?

„Ik geef mijn cliënten altijd een heel belangrijke tip: maak een fotoboek dat je inricht in decennia. Dan ga je met iemand zitten en kijk je waar die persoon op aanslaat. Zo simpel is het.”

Lachend: „Ik heb mijn schuur vol staan met van die oranje Brabantia-spullen, met bloemen erop. Die komen rechtstreeks uit mijn jeugd.”

Peltzer pakt zijn laptop er weer bij. Wat hij dagelijks ziet bij mensen thuis en in verpleeghuizen:

Portret van **Anneke van der Plaats**, gemaakt in het verpleeghuis waar ze nu woont. Boven: Peter Peltzer toont een van de boeken van Anneke van der Plaats.

volle, onaangeroerde borden met eten. Mensen met dementie kunnen statische objecten niet goed plaatsen. „Maar als je samen met ze gaat zitten en het eten voordeet, beginnen ze vanzelf. Spiegelen doen ze namelijk wel.” Een andere foto, van een bord met eten en puzzelstukjes van een puzzel eromheen. „Wij staan er niet bij stil, maar iemand met dementie raakt hiervan in de war. Te veel prikkels.” Ook dat bord blijft onaangeroerd.

Soms zijn er juist te weinig prikkels. „Dat zie je veel in die lange gangen in verpleeghuizen, maar je ziet het ook thuis. Mensen gaan rondlopen over de afdeling, dolen. Als je loopt is de omgeving dynamisch, zo maken mensen endorfine aan.” Dat kan rustgevend werken. Voor zulke dolers hebben Peltzer en Anneke van der Plaats in de jaren negentig al belevenisplekken en loopcircuits bedacht. „Ik begon er al

mee toen ik nog maar net in de zorg werkte. Toen heb ik een keer een parkbankje op de afdeling gezet, met bladeren van buiten. Een grote plant erbij. En vogelgeluiden.

Het werkte, want de mensen gingen er zitten en ontmoetten elkaar.” Toch moest het parkdecor weer weg. „Bewoners plasten tegen de plant aan.” Samen met zijn moeder maakte hij belevenisplekken met verschoonkussens, luiers en babypoppen. „Er werden babygeluiden afgespeeld. Dat geluid is belangrijk; er moet een dynamisch aspect zijn.”

Peltzer zou iedereen meer kennis van het beschadigde brein gunnen, zegt hij. „Het is een zoektocht, maar uiteindelijk kun je mensen meer kwaliteit van leven bieden.”

Begreep u wat er met uw moeder gebeurde, toen zij net dementeerde?

„Aanvankelijk niet. Ik hoorde dat ze lezingen miste en warriger werd. Maar mijn moeder kwam altijd al wat verstrooid over, dat gaf een vertekend beeld.”

Peltzer laat een filmpje zien van Van der Plaats: „Ik zeg altijd tegen mijn kinderen: als ik dement word, dan moet je me maar ergens naartoe brengen”, zegt ze. „Als ik er rustig bij zit, ik zit te glimlachen en ik ben wakker en ik doe mee aan dingen, dan gaat het goed. Wat jij ervan vindt, maakt niks uit. Het gaat erom dat je aan de buitenkant kunt zien dat het goed gaat.”

U wilde niet samen met haar geïnterviewd worden. Is dat omdat het slecht met haar gaat?

„Mijn moeder heeft nog weinig contact met de buitenwereld. Maar het gaat wel goed. Ze is gelukkig. Ze zit er heerlijk rustig bij, zoals ze had gewild. Ze herhaalt steeds dezelfde vier woorden: *Alles mag, niets moet.*”

De weg is afgesloten vlakbij de scholen in Tumbler Ridge, waar de massamoord plaatsvond. FOTO TRENT ERNST/AFP

SCHIETPARTIJ CANADA

Schok in Canada om bloedbad op middelbare school in afgelegen dorp

Canada kent minder schietpartijen dan buurland VS. Dinsdag was een afgelegen dorpje in het westen echter doelwit.

Frank Kuin

MONTREAL

Door een schietpartij op een middelbare school in het afgelegen Canadese dorp Tumbler Ridge zijn dinsdag acht mensen omgekomen, onder wie de schutter. Twee andere personen kwamen om in een woning in het plaatsje. Over het motief voor de schietpartij, één van de dodelijkste in de moderne Canadese geschiedenis, is nog niets bekend.

Zes slachtoffers werden dood gevonden in de Tumbler Ridge Secondary school, een school met ongeveer 160 leerlingen in het dorp bij een kolenmijn in het binnenland van de provincie British Columbia. Een zevende slachtoffer overleed op weg naar het ziekenhuis, verklaarde de politie. Twee personen zijn met levensbedreigende verwondingen overgebracht naar een ziekenhuis; 25 anderen raakten licht gewond.

Rond 13.20 uur plaatselijke tijd dinsdagmiddag (21.20 uur in Nederland) zonden de autoriteiten een mobiel alarmbericht uit over een schutter op de school. Daarin werd de verdachte omschreven als „een vrouw in een jurk met bruin haar”. Over de identiteit van de schutter hebben de autoriteiten geen verdere mededelingen gedaan; wel bevestigde de politie dinsdagavond dat de persoon uit de alarmmelding dezelfde was als de persoon die dood is aangetroffen in de school, vermoedelijk door

een zelf toegebrachte schotwond. Politieagenten zouden de school binnen enkele minuten na het begin van de schietpartij hebben bereikt. Mede wegens de afgelegen locatie van het dorp van ongeveer 2.400 inwoners, aan de westkant van de Rocky Mountains op ongeveer 1.150 kilometer ten noordoosten van Vancouver, kwam informatie over de schietpartij urenlang maar mondjesmaat naar buiten. Op een video waren leerlingen te zien die met hun handen omhoog de school verlieten, terwijl politieauto's het gebouw omsingelden en een helikopter rondcirkelde.

Urenlang met de deur op slot

Quinn Campbell, een 12-jarige leerling van de school, vertelde aan de landelijke krant *The Globe and Mail* dat de aanval op de begane grond begon en boven werd voortgezet. Zij bevond zich op het moment dat de aanval aanving op het toilet en zocht haar toevlucht met zo'n zestien andere leerlingen en een leraar in een bergruimte van de gymzaal. Daar bleven ze urenlang zitten met de deur op slot en de lichten uit. „Ik dacht alleen maar aan al mijn vrienden, of het goed met ze ging, en aan mijn familie”, aldus de 12-jarige.

Haar vader, Dennis Campbell, prees in de *Globe* de leraren die „de kinderen hebben beschermd”. Campbell, voorzitter van de lokale ijshockeyvereniging voor de jeugd, vreest dat drie van de dodelijke slachtoffers vrienden van zijn dochter waren. „Ik kan niet eens onder woorden brengen hoe we

Boven: beeld van de school uit een tv-verslag van XGTV. Onder: Premier Mark Carney reageerde met afschuw. FOTO DAVE CHAN / AFP

ons allemaal voelen na wat er is gebeurd. Ik weet niet hoe we dit ooit te boven zullen komen”, zei hij.

In Canada is met afschuw gereageerd op de schietpartij. De Canadese premier Mark Carney zei „diep geschokt” te zijn en verklaarde dat zijn regering „solidair is met alle inwoners van British Columbia bij deze vreselijke tragedie”. Carney heeft zijn geplande reis naar de Veiligheidsconferentie van München naar aanleiding van de schietpartij voorlopig opgeschort.

„Het is moeilijk om te weten wat je moet zeggen op een avond als deze”, zei David Eby, premier van British Columbia, dinsdagavond tegen journalisten. „Het voelt alsof zo iets alleen elders gebeurt en niet dicht bij huis.”

Canada kent van oudsher minder schietpartijen dan buurland de Verenigde Staten. Vuurwapenwetten zijn er strenger, al mogen inwoners wel vuurwapens bezitten met een vergunning. De voorganger van Carney, oud-premier Justin Trudeau, blies in 2022 een verplicht registratiesysteem voor aanvalswapens nieuw leven in, nadat dit was afgeblazen door zijn voorganger Stephen Harper, wegens felle weerstand onder boeren en jagers op het uitgestrekte platteland van Canada. Het registratiesysteem, dat wordt geplaagd door administratieve tegenslagen, was een reactie op de ernstigste schietpartij op een school in de Canadese geschiedenis: het bloedbad bij de École Polytechnique in Montreal.

ANALYSE OORLOG IN OEKRAÏNE

Eis verkiezingen in oorlogstijd: ‘De VS leggen een strop om onze nek’

De VS proberen een staakt-het-vuren te forceren met de eis dat Oekraïne voor 15 mei verkiezingen houdt.

Simone Peek

AMSTERDAM

Er dreigt een nieuwe frontlinie in Oekraïne te ontstaan: verkiezingen. De Amerikaanse regering heeft president Volodymyr Zelensky opnieuw zwaar onder druk gezet om verkiezingen te organiseren: vóór 15 mei, anders vervallen de toezeggingen die de VS deden voor veiligheidsgaranties.

Behalve over het presidentschap zou de bevolking dan in een referendum moeten stemmen over een vredesvoorstel. Dat meldt de *Financial Times* woensdag op basis van Oekraïense en westerse bronnen.

Washington zou met de eis voor verkiezingen proberen een vredesdeal te forceren en Rusland te bewegen zo'n overeenkomst te aannemen. Moskou hamert al langer op dergelijke verkiezingen - het Kremlin ziet Zelensky als 'niet legitiem', onder meer omdat zijn reguliere ambtstermijn verlopen is. Onder de Oekraïense wet klopt dat niet: de grondwet verbiedt verkiezingen tijdens de staat van beleg. Die is van kracht sinds de grootschalige invasie van Oekraïne vier jaar geleden: het land vecht langs een achthonderd kilometer lange frontlinie voor zijn voortbestaan als onafhankelijk land, terwijl Rusland meer dan 20 procent van het Oekraïense grondgebied heeft bezet.

Argumenten tegen verkiezingen in oorlogstijd zijn talloos: het is in strijd met de grondwet, het stemrecht (zowel actief als passief) van militairen aan het front kan niet gewaarborgd worden en de veiligheid rond stembureaus is niet gegarandeerd. Ook is er het risico van Russische inmenging en ondermijning. De vraag is verder wie een stembiljet krijgt: van de 44 miljoen vooroorlogse inwoners is naar schatting een derde weggevlucht of leeft in bezet gebied. Deze beperkingen maken het kiesproces niet alleen lastig te organiseren, ze bieden veel aanknopingspunten voor Rusland om nadien te zeggen dat de uitslag niet representatief is. Verkiezingen zijn in deze omstandigheden zowel intern als geopolitiek een mijnenveld.

‘Vergif voor het land’

Een roep om verkiezingen wordt door sommigen gezien als een poging om Kyiv van binnenuit te zwakken. „In plaats van een strategie te bedenken om de agressor uit te schakelen, leggen de VS een strop om onze nek: of we moeten vernederd capituleren met het risico onze soevereiniteit te verliezen, of we moeten verkiezingen houden”, schrijft Hanna Hopko, oprichter van het Netwerk voor Bescherming van Nationale Belangen

President Zelensky; een soldaat van het 33ste regiment; een noodkachel in Kyiv. FOTO'S SERGEI SUPINSKY/AFP, TETIANA DZHAFAROVA/AFP, MAXYM MARUSENKO/ANP

(ANTS), een ngo die zich inzet voor democratie in Oekraïne.

Ook kopstukken in de Oekraïense politieke arena betwijfelen of dit front geopend moet worden. „Tijdens de oorlog een politieke competitie organiseren, is vergif voor het land”, zei Vitaly Klytsjko, burgemeester van Kyiv en een van Zelensky's politieke rivaal, eerder in een interview met *NRC*.

Uit de laatste opiniepeiling van het toonaangevende Kyiv Internationaal Instituut voor Sociologie (KIIS), die van januari, bleek dat 59 procent van de ondervraagden gelooft dat eerlijke verkiezingen onmogelijk zijn voordat er een definitief vredesbestand is. Slechts 10 procent van de ondervraagden vindt dat er wel al verkiezingen gehouden moeten worden.

Al eerder bleek dat de Amerikanen proberen het politieke vuur vernederd capituleren met het risico onze soevereiniteit te verliezen, of we moeten verkiezingen houden”, schrijft Hanna Hopko, oprichter van het Netwerk voor Bescherming van Nationale Belangen

verklaarden nadien dat zij geen voorstander zijn van verkiezingen tijdens de oorlog.

Of de twee kans maken om president te worden, valt te betwijfelen. In peilingen uit december scoorden ze beiden rond de 5 procent. Tegen Tymosjenko is de zware beschuldiging geuit van poging tot omkoping van parlementsleden. Porosjenko wordt verdacht van hoogverraad. Uit de peilingen blijkt wel dat Zelensky het lastig zou krijgen tegenover oud-operbevelhebber Valeri Zaloezjny en zijn stafchef en voormalig hoofd van de militaire inlichtingendienst Kyrjlo Boedanov.

Geen optimisme over vrede

Dat betekent niet dat Kyiv de kwestie van verkiezingen helemaal uit de weg gaat. Oekraïne heeft verschillende commissies en organisaties die al plannen maken voor de eerste verkiezingen na de oorlog. „Oekraïne heeft een half jaar nodig na het beëindigen van de staat van beleg om de infrastructuur te ontwikkelen voor verkiezingen en te zorgen dat ze veilig en vrij zijn”,

zegt Olha Ajvazovka, van de Kyivse denktank OPORA die onderzoek doet naar democratisch bestuur.

Het dreigement van Trump om veiligheidsgaranties te laten afhangen van spoedige verkiezingen, werpt de vraag op wat die waard zijn. „Veiligheidsgaranties zijn geen mondelinge afspraken. Ze moeten in een document zijn vastgelegd en aangenomen worden door het parlement, zodat ze niet van één politicus afhankelijk zijn. Dat is nog niet gebeurd. Oekraïne heeft nog niets en ze kunnen dus niet als dwangmiddel gebruikt worden”, zegt Ajvazovka.

Oekraïne wil alleen verkiezingen houden als die gelijktijdig plaatsvinden met een referendum over een bestand. Terwijl de Amerikanen verkiezingen als voorwaarde stellen voor veiligheidsgaranties, draait Oekraïne de volgorde om: eerst veiligheid, dan verkiezingen. Dat bleek ook uit een reactie van het presidentiële kantoor aan het Oekraïense nieuwsmedium RBC: „Zolang er geen veiligheid is, zullen er geen aankondigingen komen van verkiezingen.”

Overigens waarschuwt de Russische regering voor „te optimistische opvattingen” over het verloop van de vredesgesprekken. „President Trump heeft de Europeanen in de hoek gezet, Zelensky terecht gewezen, en eist gehoorzaamheid. Dat is allemaal prima als we vrede in Oekraïne willen bereiken, maar zover zijn we nog niet”, aldus minister van Buitenlandse Zaken Sergej Lavrov afgelopen dinsdag. „Er is nog een lange weg te gaan.”

Vorige week onderhandelden de VS, Oekraïne en Rusland over een staakt-het-vuren in Abu Dhabi. Tot nu toe was het enige tastbare resultaat van die gesprekken dat opnieuw krijgsgevangenen worden uitgewisseld.

De kans is dan ook groot dat er binnenkort 'TACO' geroepen wordt - het idee dat Trump groot en dramatisch dreigt, maar *Always Chicks Out*. Alle eerdere keren dat Trump Oekraïne een ultimatum probeerde op te leggen, zwakte hij dat later af. Maar de onrust is opnieuw gezaaid.

KLIMAATBELEID VS

President Trump gaat het fundamenteel onder klimaatbeleid VS wegslaan

De ‘*endangerment finding*’ was jarenlang de basis: erkenning dat uitstoot broeikasgasen schadelijk is voor volksgezondheid.

Paul Luttikhuis en Felix Voogt

AMSTERDAM

Deze donderdag wordt het fundamenteel onder het Amerikaanse klimaatbeleid weggeslagen. President Donald Trump gaat de zogeheten *endangerment finding* in trekken, de conclusie uit 2009 van het Amerikaanse milieugentschap EPA dat broeikasgasen, en de opwarming van de aarde die daarvan het gevolg is, een gevaar vormen voor de volksgezondheid en het welzijn van Amerikanen.

Op basis van de bevinding van het EPA vielen broeikasgasen

vanaf 2009 onder de strenge Amerikaanse Clean Air Act (1970), de wet op de schone lucht. Het EPA was daardoor verplicht om er iets tegen te doen. De uitstoot van kooldioxide, industrie en auto's kon op basis van deze bevinding aan banden worden gelegd.

Volgens Lee Zeldin, hoofd van het EPA, gaat het om „de meest vergaande dereguleringsmaatregel in de Amerikaanse geschiedenis”. Een woordvoerder van het agentschap noemde de *endangerment finding* afgelopen dinsdag in *The New York Times* „een van de schadelijkste besluiten uit de moderne geschiedenis [...] waarvoor hard-

werkende gezinnen en kleine bedrijven de prijs hebben betaald”. En die prijs was hoog, aldus de woordvoerder. De oud-presidenten Barack Obama en Joe Biden gebruikten de bevinding „als rechtvaardiging voor duizenden miljarden dollars aan maatregelen om broeikasgasen te reguleren”.

Uitspraak Hooggerichtshof

De *endangerment finding* vloeide in feite voort uit een uitspraak van het Amerikaanse Hooggerichtshof van twee jaar eerder, in een zaak die was aangespannen door de staat Massachusetts. Het hoogste Amerikaanse rechtcollege oordeelde in 2007 dat het EPA het recht had om kooldioxide, methaan en andere broeikasgasen te reguleren op basis van de Clean Air Act, mits kon worden aangetoond dat die gasen schadelijk waren voor de volksgezondheid.

Toenmalig president George W. Bush deed niets met deze uitspraak. Maar Obama vroeg meteen na zijn aantreden in 2009 het EPA om een uitwerking van wat het Hof had bepaald. Obama wilde van de VS een betrouwbare partner maken in de mondiale klimaatonderhandelingen en moest kunnen laten zien dat de VS serieuze maatregelen namen om de uitstoot van broeikasgasen te reduceren. Voor eigen klimaatwetgeving bestond geen meerderheid in het Congres, dus gebruikte Obama de conclusies van het EPA als basis voor zijn beleid.

Het EPA heeft zijn *endangerment finding* heel zorgvuldig opgebouwd in een zeer grondig en goed gedocumenteerd wetenschappelijk rapport. De redenering was simpel: toenemende concentraties van broeikasgasen in de atmosfeer leiden onder meer tot zware stormen, overstromingen, hittegolven, bosbranden. Die zijn schadelijk voor de gezondheid en het welzijn van de Amerikaanse bevolking.

Deze zomer probeerde de regering-Trump deze redenering van het EPA al onderuit te halen met een tegenrapport. Minister van Energie Chris Wright stelde een ‘commissie’ samen van vijf door hemzelf aangewezen ‘wetenschappers’, niet toevallig allemaal uit sceptische hoek, die hun perspectief op het onderwerp gaven. In dit rapport werd gesteld dat het wel meevalt met de gevolgen van klimaatverandering. Van kooldioxide gaan planten juist groeien, was bijvoorbeeld een belangrijke conclusie. Bestaande klimaatmodellen gaven volgens de commissie een overdreven beeld van de opwarming en uit data zou geen toename blijken van extreem weer.

Reguliere klimaatwetenschappers reageerden furieus. De Amerikaanse Academie van Wetenschappen kwam dit najaar met een officiële reactie waarin de belangrijkste conclusies van de commissie onderuit werden gehaald. Inmiddels heeft Wright de commissie

ontbonden en het rapport opgeborgen in een diepe la.

In dezelfde periode verwijderde het EPA betrouwbare informatie over klimaatverandering van de eigen websites. Het feit dat de mens het huidige broeikaseffect heeft veroorzaakt was daar bijvoorbeeld niet meer terug te lezen. Ook verdwenen grafieken die de toenemende weersextremen onomstotelijk lieten zien.

Eind vorig jaar kwam de zuiveringsoperatie in een stroomversnelling, nadat EPA het voornemen had aangekondigd om de *endangerment finding* in te trekken.

Wetenschappelijk bewijs

Het lijkt een heilloze onderneming, gezien het omvangrijke wetenschappelijk bewijs dat de bevinding onderschrijft. „De schadelijke gevolgen van klimaatverandering – zoals voedselonzeekerheid, massale migratie en gezondheidsproblemen – zijn alleen maar toegenomen sinds deze bevinding werd vastgesteld”, concludeerde de Stanford Universiteit vorig jaar na een inventarisatie.

Het EPA bouwde zijn *endangerment finding* heel zorgvuldig op

Daarmee lijkt de ‘wetenschappelijke’ route om de *endangerment finding* onderuit te halen onbegaanbaar geworden. De kans is groot dat de regering het nu over een formele boeg wil gooien. Is het terecht dat broeikasgasen onder de Clean Air Act vallen? Kun je kooldioxide eigenlijk wel vervuiling noemen, zoals roet of fijnstof vervuiling zijn? Met andere woorden: klopt het oordeel van het Hooggerichtshof uit 2007 eigenlijk wel? Is het reguleren van kooldioxide en andere broeikasgasen niet een zaak voor eigen wetgeving in het Congres?

Hoe dan ook zullen milieuorganisaties het intrekken van de *endangerment finding* aan de rechter voorleggen. Daarmee is het vrijwel zeker dat het Hooggerichtshof zich uiteindelijk nogmaals zal buigen over zijn eigen besluit uit 2007.

Experts vrezen dat dit grote en langdurige schade voor het Amerikaanse klimaatbeleid betekent. Bovendien wordt het voor toekomstige regeringen waarschijnlijk een stuk moeilijker om broeikasgasen te reguleren.

„Deze maatregel zal alleen maar leiden tot meer van deze vervuiling”, aldus Fred Krupp, directeur van milieuorganisatie EDF. „Het zal hogere kosten en daadwerkelijke schade voor Amerikaanse gezinnen met zich meebrengen. De bewijzen – en de ervaringen van heel veel Amerikanen – tonen aan dat onze gezondheid eronder zal lijden.”

Verkiezingsposters in de hoofdstad Dhaka. FOTO ANUPAM NATH/ASSOCIATED PRESS

VIER VRAGEN OVER BANGLADESH

Brengen de eerste verkiezingen na val regime echte veranderingen?

Vandaag kiezen 127 miljoen Bengalen een nieuw parlement. Waarom zijn deze verkiezingen ook voor India van belang?

Merel Thie

MUMBAI

Tienduizenden mariniers, agenten en douaniers zijn ingezet om de rust te bewaren in Bangladesh wanneer daar donderdag de verkiezingen beginnen. Bij elk stemlokaal moeten zestien tot achttien beveiligers staan. Browsers mogen sinds maandag al niet meer rijden, vanaf woensdag geldt zo'n verbod ook voor taxibuses en vrachtwagens. De interim-regering zet alles op alles om de eerste verkiezingen na de val van het vorige regime goed te laten verlopen.

Wat begon met protest van studenten die meer kans wilden maken op overheidsbanen, verbreedde zich in de zomer van 2024 tot een volksoptocht nadat met scherp op de demonstranten was geschoten. Naar schatting veertienhonderd mensen kwamen om, onder wie veel jongeren.

Het leidde tot de val van de regering, met een chaotische vlucht van de toenmalige premier Sheikh Hasina, per helikopter vanaf het dak van haar ambtswoning. Het was de tweede keer dat ‘Gen-Z’ in Zuid-Azië een regime omver wist te werpen, na Sri Lanka (2022) en voor Nepal (2025). Anderhalf jaar

na wat de Moesson-revolutie is gaan heten, heeft de interim-regering verkiezingen uitgeschreven. Vier vragen.

1 | Zullen de verkiezingen de vernieuwing brengen waar Gen-Z om vroeg?

Echt vernieuwend zijn de opties voor kiezers niet, concludeert Nicolas Blarel, universitair hoofdonderzoeker internationale betrekkingen in Leiden. Volgens peilingen gaat de race tussen twee partijen met een lange geschiedenis in Bangladesh: de Bangladesh Nationalist Party en Jamaat-el-Islami. „En dat is jammer, want het Gen-Z-protest vroeg om verandering”, zegt Blarel. „En een beter economisch perspectief.” Het kan zijn, zegt Blarel, „dat de partijen goed aanvoelen dat die verandering er moet komen, maar ze zijn zelf niet nieuw.”

2 | Wie zijn de kanshebbers?

De Bangladesh Nationalist Party (BNP) gaat aan kop. Die partij erkent de islam als belangrijkste godsdienst in Bangladesh, maar is er niet op uit islamitische wetgeving in te voeren. De partij regeerde sinds 1979 drie keer (mee) en profileert zich als ervaren bestuurderspartij. Maar er zijn krassen op het imago.

De tweede partij in de peilingen is het islamistische Jamaat-e-Islami, dat lang verboden is geweest na de afsplitsing van Bangladesh van Pakistan in 1971, waar de partij tegen was. Hoewel Jamaat-e-Islami formeel de invoering van islamitische wetgeving nastreeft, heeft het zich de laatste tijd geprobeerd op te stellen als „gematigd islamitisch en prodemocratisch”, concludeerde Bangladeshkenner David Bergman in een opiniestuk. Dat heeft volgens hem de aantrekkingskracht van de partij vergroot bij moslimjongeren die kritisch

Buur India kijkt mee

staan ten opzichte van religieuze gedreven politiek.

De grote vraag is wat de achterban van de verdreven Sheikh Hasina's Awami-league – die is uitgesloten van deelname – gaat stemmen. Veel mensen gaven aan in geen enkele partij vertrouwen te hebben; zij blijven mogelijk thuis.

3 | Zijn de studenten uit de protesten politiek vertegenwoordigd?

Van de eenheid onder de studenten bij de protesten in 2024 is anderhalf jaar later weinig over. Een deel van hen is verenigd in de National Citizen Party, die zich sterk maakt voor een nieuwe grondwet, hervormingen en bestrijding van corruptie. Maar de NCP sloot een omstreken alliantie met Jamaat-e-Islami omdat ze op eigen kracht weinig kans dacht te maken.

In december werd Bangladesh opgeschrikt door de moord op een studentenleider die als onafhankelijke kandidaat wilde deelnemen. Na de moord op Sharif Osman Hadi (32) zijn meerdere hindoes door woedende menigtes gelynch.

4 | Hoe is de relatie met India sinds de val van Hasina?

Die is ernstig bekoeld. Toen Sheikh Hasina in 2024 in haar helikopter vluchtte, landde ze in New Delhi.

India was tijdens haar bewind een trouwe bondgenoot. In eigen land is ze ter dood veroordeeld omdat zij het bevel zou hebben gegeven met scherp te schieten op de studenten. Het verzoek om haar uitlevering is door India genegeerd.

Hasina krijgt zelfs de ruimte om vanuit Delhi politiek te bedrijven. Op een partijbijeenkomst van de Awami-league in Delhi noemde ze de interim-premier Muhammad Yunus een „duivel”. Volgens Nicolas Blarel is het ondenkbaar dat zij deze bijeenkomst kon organiseren „zonder dat India daar op enige manier mee heeft ingestemd.”

In Bangladesh is het anti-Indiasentiment steeds openlijker geworden na het uitsluiten van de Awami-league en de moord op studentenleider Hadi. Dat interim-premier Yunus eerst naar China reisde en niet naar India deed de onderlinge verhoudingen geen goed.

India vreest toenemende invloed van Jamaat-e-Islami in het buurland. Formeel, zegt Nicolas Blarel, omdat India „zich zorgen maakt over het welzijn van de hindoe-minderheid in Bangladesh”. De bevolking van Bangladesh bestaat voor 90 procent uit moslims en voor 8 procent uit hindoes, in religieus opzicht spiegelbeeld van India, waar de verhouding grofweg omgekeerd is.

Een brandweerman kijkt naar een blushelikopter bij de bosbranden in de wijk Brentwood, Los Angeles, in januari 2025. FOTO JAY L. CLENDENIN/GETTY IMAGES

WODC-ONDERZOEK

Plegers milieudelicten krijgen zelden passende straf, zien onderzoekers

Regels genoeg, maar onvoldoende capaciteit om die te handhaven. „Het milieu doet geen aangifte.”

Liza van Lonkhuyzen
AMSTERDAM

Import van illegaal gekapt hout, handel in bedreigde diersoorten, chemische fabrieken die giftige stoffen uitstoten, illegale export van afval, lozingen in rivieren, gebruik van verboden pesticiden. Nederland heeft allerminst gebrek aan milieucriminaliteit.

Alleen de strafrechtelijke handhaving van milieucriminaliteit schiet tekort, zo blijkt woensdag uit onderzoek door de universiteiten in Leiden en Utrecht. Opdrachtgever was het WODC, een kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Het probleem zit niet in de juridische mogelijkheden om te straffen, concluderen de onderzoekers. Die zijn er „ruimschoots”. Het probleem is de praktijk: capaciteitstekort bij handhaving, trage procedures, versnipperd toezicht en te weinig samenwerking tussen instanties. Om milieucriminaliteit in te dammen, moeten deze praktische problemen worden aangepakt.

Nederland heeft een grote agrarische sector, met bijvoorbeeld veel bloembollentelers die (soms illegale) pesticiden gebruiken. Het speelt een belangrijke rol in de chemie, in de import van tropisch hout en de export van afval. „Je zou in Nederland meer rechtszaken verwachten rondom milieucriminaliteit dan er nu zijn”, zegt onderzoeker Marieke Kluin, universitair docent criminologie in Leiden.

De Nederlandse waterkwaliteit behoort al langer tot de slechtste van Europa. Deels komt dat door vies water uit buurlanden, maar ook door illegale lozingen en mestfraude in eigen land. Milieu-instituut RIVM riep dinsdag bedrijven nog op minder chemische stoffen te lozen die het drinkwater vervuilen.

Niet eenvoudig op te sporen

Milieucriminaliteit is niet eenvoudig om op te sporen. „Het milieu doet geen aangifte”, zegt Kluin. „Bij een inbraak is er duidelijke schade en een slachtoffer. Bij milieucriminaliteit is dat er vaak niet. Een giftige stof in een rivier die de leefomgeving ziek maakt, zie je vaak niet.”

Milieuovertreden kunnen bovendien heel technisch zijn, en dat maakt bestrijding ook niet eenvoudig. Kluin: „Fabrieken hebben allerlei vergunningen, waarbij sommige lozingen wel zijn toegestaan en andere weer niet.”

Een praktische verklaring voor het niet of beperkt bestraffen van milieucriminaliteit is het versnipperde toezicht. Er zijn veel verschillende instanties bij betrokken. Denk aan omgevingsdiensten, milieuteams van regionale politie-eenheden, opsporingsdiensten van toezichthouders als voedsel- en Warenautoriteit NVWA en de Inspectie Leefomgeving en Transport, het

Een grote brand verwoestte **Chemie-Pack in Moerdijk**, omwonenden van het chemiebedrijf klaagden daarna over hun gezondheid; de Inspectie verbood aanvankelijk **afvoeren van Nederlands PFAS-afval** naar Vlaamse Indaver; **dumping drugsafval** in Rijkpwetering . FOTO'S BRAM VAN DE BIEZEN/ANP; OLIVIER MIDDENDORP; JOSH WALET/HH/ANP.

Openbaar Ministerie en de landelijke milieukamer.

De onderzoekers adviseren meer personeel in te zetten bij toezicht-houders en die beter te laten samenwerken. „Contact zoeken met andere diensten gebeurt al wel vaak, maar informeel”, zegt Kluin.

Wat ook niet helpt, schrijven de onderzoekers, is dat de inspecties vaak aangekondigd zijn. Kluin noemt het voorbeeld van Chemie-Pack in Moerdijk, waar buurtbewoners in 2011 door een enorme brand gezondheidsklachten kregen. Na de brand bleek dat controles bij Chemie-Pack steeds vooraf werden gemeld. De Onderzoeksraad voor Veiligheid concludeerde dat controles en handhaving bij Chemie-Pack „te coulant en te traag” waren.

„Er zijn voordelen aan een aangekondigd bezoek”, zegt Kluin. „Zo krijgen instanties makkelijker mensen met de juiste expertise te spreken. Maar het geeft de ondernemer ook de kans strafbare feiten buiten beeld te laten.”

Beroepsverbod

In de praktijk leidt opgespoorde milieucriminaliteit vaak tot een boete. „Maar die is bedoeld voor relatief kleine feiten”, zegt Kluin. „Wij adviseren beter gebruik te maken van de mogelijkheden die de wet biedt. Zoals het tijdelijk stilleggen van bedrijven, of mensen uit hun ambt te zetten. Bijvoorbeeld een mestfraudeur, die tijdelijk zijn beroep niet mag uitoefenen als boer. Dat is natuurlijk heel heftig, maar wel effectief. Want die persoon kan dan niet meer de wet overtreden.”

Een aangekondigd bezoek geeft ondernemers kans strafbare feiten te verbergen voor inspectie

Dat er lage straffen worden uitgedeeld, heeft ook te maken met traagheid van procedures. Zo werden in 2022, na een omvangrijk en lang strafrechtelijk onderzoek, twee ondernemers veroordeeld voor import van illegaal teakhout uit Myanmar. Het hout ter waarde van miljoenen was bedoeld voor superjachten. Hoewel er gevangenisstraffen tot zes jaar staan voor het negeren van de Houtverordening, kregen de ondernemers alleen taakstraffen, mede omdat de zaak lang had voortgesleept.

Volgens de onderzoekers vinden rechters het bovendien lastig schade aan de natuur in geld uit te drukken. Ze adviseren daar richtlijnen voor te ontwikkelen. „De schade is bij milieudelicten niet altijd inzichtelijk”, zegt Kluin. „Denk aan f-gassen, schadelijk voor de ozonlaag, die vrij kunnen komen door slechte installatie of onderhoud van warmtepompen en airconditioning. De schade is vaak niet precies duidelijk en zichtbaar.”

PROFIELELANOR BOEKHOLT-O'SULLIVAN MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING

Nieuwe woonminister is introverte topmilitair zonder politieke ervaring

Elanor Boekholt-O'Sullivan gaf leiding aan een grote uitbreidingsoperatie om defensie meer ruimte te geven.

Sjoerd Klumpenaar en **Elaine Nugteren**
AMSTERDAM

Zelfverzekerd poseert topmilitair Elanor Boekholt-O'Sullivan in een zwarte jurk met epauletten op de schouders. Handen in de zij, opgetogen blik. En géén stropdas. De driersterren generaal is als initiatiefneemster ook de eerste vrouw die de jurk, een officieel onderdeel van het defensie-uniform, in 2024 gaat dragen. Ze uit daarmee haar onvrede over het traditionele uniform, dat alleen op het mannenlijf is gesneden.

Voormalig D66-minister Kajsa Ollongren zag het en wist: als je het defensie-uniform kunt veranderen, ben je tot veel in staat. Op Ollongrens voordracht presenteerde D66 maandag Elanor Boekholt-O'Sullivan als beoogd minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ze volgt Mona Keijzer (BBB) op.

Boekholt-O'Sullivan (49) werd geboren in de Ierse stad Cork. Op haar tweede verhuisde ze naar Nederland, waar ze opgroeide in Cullemborg. Via een bon in de tv-gids kwam ze op haar achttiende terecht bij de Koninklijke Luchtmacht. Ze werkte overdag en maakte 's avonds de havo af.

In de dertig jaar die volgde, maakte ze rap carrière. Zo werd ze de eerste commandant van de Vliegbasis Eindhoven zonder achtergrond als piloot en leidde ze het Defensie Cyber Commando. In 2023 werd ze uitgeroepen tot Topvrouw van het Jaar, volgende maand ontvangt ze de Aletta Jacobsprijs voor vrouwelijke academici die zich inzetten voor emancipatie. Ze werkt nu als directeur tegenover *Het Financieele Dagblad*.

Verrassende keuze

Als driersterren generaal is Boekholt-O'Sullivan de hoogsteplaatste vrouwelijke militair binnen de Nederlandse defensie. Alleen commandant der strijdkrachten Onno Eichelsheim staat boven haar in de hiërarchie. Maar het was niet alleen door haar hoge functie dat de voordracht als minister van Volkshuisvesting voor velen als grote verrassing kwam. Boekholt-O'Sullivan heeft geen actieve politieke achtergrond (ze werd lid van D66 bij aanvaarding van het ministerschap) en komt evenmin uit de volkshuisvestingswereld.

Toch speelde ze de afgelopen jaren een grote rol in de Nederlandse strijd om ruimte - waar ze ze niet de belangen van Nederlandse woningzoekenden, maar die van de krijgsmacht vertegenwoordigde. Boekholt-O'Sullivan gaf vanuit Defensie leiding aan het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD), een operatie om de krijgs-

Luitenant-generaal **Elanor Boekholt-O'Sullivan** liet in juni 2024 in Den Haag voor het eerst het nieuwe dagelijks tenue voor vrouwen zien. FOTO MARCO DE SWART / ANP

macht aan meer vierkante meters te helpen. „Handdoekjes neerleggen en mijn vinger opsteken” voor kazernes, oefenterreinen en havens, verwoorde ze het in 2023 tegenover *Het Financieele Dagblad*.

Kazerne in plaats van woningen

Die defensie-uitbreiding, aangejaagd door de Russische inval in Oekraïne, botst nogal eens met belangen van burgers. Zo komt er in Zeewolde een grote kazerne op een locatie waar ook woningbouw was voorzien. In Leeuwarden ging de uitbreiding van het militaire vliegveld ten koste van tientallen woningen.

Op de Nassau-Dietz kazerne in Budel moeten asielzoekers vanaf 2027 plaatsmaken voor militairen, en in Lelystad moeten bewoners gaan wennen aan het geluid van F35-gevechtsvliegtuigen, die op Lelystad Airport worden gestationeerd.

Dat levert soms moeilijke gesprekken op. Daarin is Boekholt-O'Sullivan naar eigen zeggen niet degene die met de vuist op tafel slaat; ze is eerder introvert. In haar boek *Gewapend met gevoel* schrijft ze dat ze het moeilijk vindt in het middelpunt van de aandacht te

staan en dat netwerken haar soms veel energie kost.

Binnen Defensie wordt ze juist geprezen om haar rust, haar heldere manier van communiceren en omdat ze altijd probeert iedereen bij het gesprek te betrekken. Kolonel Jos van der Leij, programmadirecteur NPRD, herinnert zich hoe Boekholt-O'Sullivan vanaf een podium een zaal vol omwonenden toesprak in Lelystad. Er klonk ru-

“

Voor wie niet mee kan, heeft ze geduld. Maar met wie echt niet wil, is ze gauw klaar

Martin Wijnen
Ex-landmachtgeneraal

moer nadat verteld was dat Lelystad Airport op de lijst stond als locatie voor de F35. „Ze verheft haar stem dan niet, maar gaat juist zachter spreken. Ze spreekt een vragensteller persoonlijk aan en verplaatst zich in zijn situatie”, zegt Van der Leij. „Ik heb je begrepen en ik snap wat je bedoelt, dat straalt ze uit. Maar wel met de duidelijke boodschap: ik kom je niet

om goedkeuring vragen, maar hoop vooral dat je begrijpt dat dit nodig is.”

Ex-landmachtgeneraal Martin Wijnen, nu de hoogste baas bij Rijkswaterstaat, werkte jaren met Boekholt-O'Sullivan samen. Ook hij prijst haar rustige karakter. „Elanor heeft geen groot ego. Als het nodig is, cijfert ze zichzelf weg om haar doel te halen. Dat lijkt me een hele belangrijke eigenschap om te slagen in een minderheidskabinet.” Maar, zegt Wijnen ook: „Ze weet precies wat haar doel is, en wat ze moet doen om dat te bereiken. Voor wie niet mee kan, heeft ze geduld. Maar met wie echt niet wil, is ze gauw klaar.”

Nu ze straks weer ‘burger’ is, neemt Boekholt-O'Sullivan plaats aan de andere kant van de onderhandelingsstafel en is ze in dienst van Nederlandse woningzoekenden. Ze krijgt een sleutelrol in het kabinetsstreven 100.000 nieuwe woningen per jaar te realiseren. Bij onenigheid tussen gemeenten en provincies moet zij als minister de knoop doorhakken. Ze zal provincies, gemeenten en marktpartijen moeten aansporen het bouwtempo omhoog te krijgen, en de prijzen omlaag.

Vooral dat laatste wordt een op-

gave. De bouw van betaalbare sociale en middenhuurwoningen botst al snel op de financiële belangen van vastgoedbeleggers en projectontwikkelaars - die een belangrijke rol spelen in de woningbouw. En woningcorporaties komen in de nabije toekomst geld tekort voor hun taken.

Vrouw in een mannenwereld

Wat niet nieuw voor haar zal zijn: zich staande houden in een door mannen gedomineerde wereld, ditmaal van bouw, vastgoed en projectontwikkeling. Binnen de krijgsmacht geldt Boekholt-O'Sullivan als boegbeeld van vrouwenemancipatie.

Zo nam ze het initiatief voor een scherfvest dat op het vrouwenlichaam is gesneden. En toen ze tot Topvrouw van het Jaar was uitgeroepen, deed zij haar stropdas af in strijd met het strenge kledingvoorschrift binnen defensie. „Daar werden mensen heel boos om”, vertelde ze later in een interview met *NRC*.

Zou ze niet de eerste vrouwelijke commandant der strijdkrachten willen worden? Die vraag kreeg ze vaker in interviews. Ze antwoordde stevast ontwijkend, maar ontkende het ook nooit.

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Maak werk van jouw ambitie

En geef je carrière een vliegende start

Inside Sales Professional

Bedrijf

Onkenhout is een internationaal familiebedrijf sinds 1956, gespecialiseerd in hoogwaardige access & fastening solutions en als kennispartner actief in alle fases van de ontwerpcyclus voor de maakindustrie. Teamwork, plezier en verantwoordelijkheid nemen zijn kernwaarden voor Onkenhout.

Functie

Als Inside Sales Professional ben je het centrale aanspreekpunt voor klanten, verzorg je technisch-commercieel advies, beheer je orders en ondersteun je samen met de buitendienst het commerciële succes binnen de regio.

Locatie: Diemen / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Machinebouw / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Karen Bausch, +31 6 292 392 02

Aankomend Channel Manager Nederland

Bedrijf

Somfy is een innovatief Frans familiebedrijf, al 50 jaar wereldleider en pionier in elektromotoren en besturingssystemen voor o.a. automatische zonwering voor gebouwen.

Functie

Als succesvolle salesprofessional met leiderschapspotentieel ontwikkel je binnen één jaar naar een managementpositie, waarin je eindverantwoordelijk zult zijn voor het saleskanaal in Nederland. Als natuurlijke verbinder ontwikkel je je salesteam met visie en commerciële daadkracht. Je analyseert groeikansen en boekt uitstekende resultaten.

Locatie: Hoofddorp / **Ervaring:** +8 jaar / **Sector:** Electrical/Electronic Manufacturing / **Opleiding:** Hbo/wo / **Voorwaarden:** Goed salarispakket + bonus + auto

Contactpersoon YER

Marie-José van Riel, +31 6 215 344 35

YER. Mensgericht. Ambitueus. Deskundig.

Service Office Lead

Bedrijf

Hovingh & Partners is dé autoriteit in sales- en onderhandelings-technieken. Met een bewezen formule, sterke reputatie en ervaren team bieden zij commerciële professionals de kans om hun eigen praktijk te bouwen en organisaties naar een hoger niveau te tillen.

Functie

Als Service Office Lead geef je leiding aan een klein team, werk je actief mee in de operatie en ben je verantwoordelijk voor het overzicht, de structuur en de verbetering van processen en trainingsprogramma's.

Locatie: Amsterdam / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Sales & Influence Consulting / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Janne Knipping, +31 6 23 64 28 87

Fleet Administrator

Bedrijf

YER is een toonaangevend internationaal arbeidsbemiddelingsbureau, gespecialiseerd in werving voor vaste en interim-posities.

Functie

Wij zoeken een proactieve, klantgerichte Fleet Administrator die soepel schakelt tussen berijders, leasemaatschappijen en interne teams. Met jouw communicatieve kracht en oplossingsgerichtheid houd je ons wagenpark van 1.000+ auto's vlekkeloos draaiende. Ben jij iemand die overzicht bewaart, snel schakelt en energie krijgt van contact met mensen? Dan is dit jouw kans.

Locatie: Amsterdam / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Staffing / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Allan Sedney, +31 6 2320 4801

BEN TIGGELAAR MOOI WERK

Ben Tiggelaar schrijft wekelijks over leiderschap, werk en management.

A I is overal. En ondernemers en managers vragen zich af wat ze ermee moeten. Hoe ontwikkel je een AI-strategie? Een paar praktische inzichten en vragen die je helpen om meer grip te krijgen op kunstmatige intelligentie.

Welke bottlenecks kan AI oplossen?

Gregory Vial van de HEC business school in Montréal geldt als een autoriteit op het gebied van digitale transformatie. Gebaseerd op zijn onderzoek zijn hier een paar aandachtspunten en vragen.

- **Nieuwe technologieën schudden de boel op.** Onze verwachtingen veranderen bijvoorbeeld door AI. Je wilt op de website van een bedrijf of je gemeente nu ook gewoon een vraag kunnen intikken of inspreken. Als ondernemer krijg je misschien ook te maken met nieuwe concurrenten. Veel mensen in de verzekeringswereld worden bijvoorbeeld best zenuwachtig van een AI-verzekeraar als *Lemonade* die eenvoudige claims uitkeert binnen seconden. En oude concurrenten passeren je links en rechts omdat ze in hun productontwikkeling, marketing en andere processen slim gebruikmaken van AI-tools. Een eerste vraag luidt daarom: welke bijzondere veranderingen spelen er nu in jouw markt? Wat weet je al? Wat zou je nog willen weten?
- **Nieuwe technologie biedt kansen.** Een eenvoudige vraag om die kansen te ontdekken luidt: welke bottlenecks kan AI oplossen voor klanten? Wat gaat nu stroef, dat straks makkelijk kan? Ook interne bottlenecks zijn relevant: welke onderdelen van de bedrijfsvoering beperken ons momenteel? Welke frustraties leven er bij medewerkers? Waar duurt het nemen van besluiten te lang? En wat kan AI daarin doen? Wat betekent dat voor onze werkwijze?
- **Digitale transformatie levert voor- en nadelen op.** Kijk daarom niet alleen naar omzetverhoging en kostenbesparing, maar vraag je ook af welke uitdagingen je straks wakker gaan houden. Hoe beperkt je de risico's? Wat kan er toch nog mis-

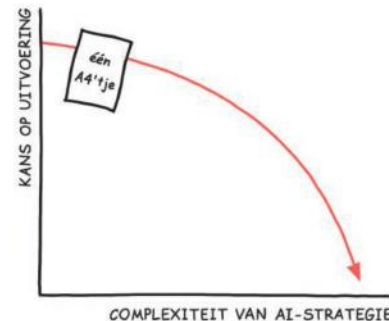
gaan en wat doe je dan? Voorbeeld: de stad New York trok recent de stekker uit z'n MyCity-chatbot voor ondernemers, omdat deze geregilde illegale adviezen gaf.

Van projecten naar experimenten

Stel: je hebt een AI-strategie bedacht voor je organisatie; wat is dan de volgende stap? Onderzoekers, onder wie de eerder genoemde Gregory Vial, zien dat het anders werkt dan 'gewone' IT-projecten.

- **Bij traditionele IT-projecten kun je vooraf aangeven wat het systeem moet kunnen.** Bij AI-toepassingen is dat een ontdekkingstocht. Het lijkt meer op wetenschappelijk experimenteren dan op klassiek projectmanagement.
 - **Je denkt misschien: dat komt wel goed,** want modern projectmanagement werkt met prototyping. We maken iets, we testen het op gebruikers en daarna gaan we verder. Maar bij AI-projecten gaat dat net iets anders. Als je AI-model de klant of medewerker nog onvoldoende begrijpt, los je dat niet op met het 'fixen' van 'bugs'. Je moet dan opnieuw data toevoegen, trainen en afwachten.
 - **Daarnaast geldt dat een AI-toepassing nooit 'af' is.** Als je bijvoorbeeld een AI-model hebt ontwikkeld dat met klanten praat, zul je doorlopend moeten monitoren of het model zijn werk nog goed doet. Want wat 'goed' is kan snel veranderen in de markt.
- Wie AI een vaste plek geeft in zijn bedrijf moet daarvoor ook vaste nieuwe processen inrichten. Ook zal het onderwerp een permanente plek krijgen op de managementagenda. Wat ga je hier voor regelen?

- Antwoorden passen op 1 A4'tje

Wat maakt medewerkers enthousiast?

Als je aan managers vraagt wat verandering lastig maakt, is het antwoord vaak: mensen. Grappig bedoeld misschien, maar wat zorgt ervoor dat medewerkers bereid zijn om mee te werken aan digitale transformatie? Hier zijn vier bepalende factoren.

- **Prestatieverwachting (Performance Expectancy):** „Schieft ik er iets mee op?” In welke mate geloven medewerkers dat de nieuwe technologie hen zal helpen om hun werk beter of sneller te doen? De angst om werk te verliezen, speelt hierbij een rol.
 - **Inspanningsverwachting (Effort Expectancy):** „Is het makkelijk?” In welke mate vertrouwen medewerkers erop dat de nieuwe technologie eenvoudig genoeg is in gebruik?
 - **Sociale invloed (Social Influence):** „Wat vindt de rest?” In welke mate hebben medewerkers de indruk dat 'belangrijke anderen' - collega's, vrienden, teamleider - vinden dat zij de nieuwe technologie moeten gebruiken?
 - **Ondersteunende omstandigheden (Facilitating Conditions):** „Krijgen we wat we nodig hebben?” In welke mate geloven medewerkers dat er is gezorgd voor voldoende organisatorische en technische ondersteuning bij het gebruiken van de nieuwe technologie? Vertrouwen ze er bijvoorbeeld op dat ze de beschikking krijgen over goede apparatuur en training?
- Dit rijtje komt uit de *Unified Theory of Acceptance and Use of Technology* (UTAUT) van Viswanath Venkatesh, hoogleraar aan Virginia Tech. Samen met collega's verenigde hij een groot aantal inzichten in één theorie voor technologie-acceptatie en gebruik, met name in de werkomgeving. De vraag is: hoe zorg je dat je ideeën goed scoren op deze vier punten?

O ja. Als manager moet je zelf ook veranderen. Vroeger leverde je IT-systeem jou informatie aan en hakte je zelf de knoop door. Maar als je AI integreert in je strategie, moet je leren omgaan met machines die zelf beslissen, zelf uitvoeren, zelf leren.

Praktisch

Drie hoofdpunten met vragen. Over hoe AI de markt en je bedrijf gaat veranderen. Over hoe je AI-experimenten gaat aanpakken. En over hoe je medewerkers hierbij kunt betrekken.

De antwoorden passen - als je niet te groot schrijft - op één A4'tje. Dat is fijn, want eenvoudige plannen helpen je op gang. En heb je geen tijd om het allemaal zelf uit te zoeken, doe dan het volgende. Leg aan je favoriete chatbot uit hoe je bedrijf eruitziet, plak deze column eronder en vraag om een voorzetje.

AHOLD DELHAIZE

Omzet stijgt, toch was 2025 lastig jaar

Vooral in Europa groeide Ahold Delhaize flink, in de Verenigde Staten blijkt betaalbaarheid belangrijker voor veel consumenten.

Timo Nijssen

AMSTERDAM

Meer omzet en een iets hogere winst: topman Frans Muller van Ahold Delhaize is „zeer tevreden met dit mooie resultaat”. Zijn aandeelhouders zijn dat ook, bleek woensdag na presentatie van de jaarcijfers. De beurskoers ging ruim 11 procent omhoog, waarmee het moederbedrijf van Albert Heijn, bol, Delhaize en een reeks Amerikaanse supermarkten de grootste stijger was op de Amsterdamse beurs.

Ondanks die positieve cijfers was 2025 volgens Muller „geen gemakkelijk jaar”. Aanhoudende inflatie maakt consumenten voorzichtiger met uitgaven. Ook waren er „een aantal verstoringen in de markt”, zegt de topman. Zo stelde de Servische regering afgelopen september limieten in op de winstmarges die winkeliers behalen op hun producten. Sindsdien lijdt de Servische Delhaize-keten verlies, zegt Muller. Het winkelbedrijf heeft een arbitragezaak aangespannen om de regels van tafel te krijgen.

Tegelijkertijd maakt Muller zich

In Nederland verstevigde **Albert Heijn** zijn positie als marktleider. FOTO RAMON VAN FLYMEN/ANP

geen grote zorgen over de economische trends. „Je moet niet vergeten dat wij een voedingsmiddelenbedrijf zijn”, zegt hij. Eten hebben mensen altijd nodig, wil de topman maar zeggen.

Europese groei door overnames

Hoewel de winkelreus het grootste deel van de omzet in de Verenigde Staten boekt, groeide de Europese tak harder. In het laatste kwartaal nam de omzet met bijna 11 procent toe. Deels komt die groei uit be-

staande winkels: zo verstevigde Albert Heijn in Nederland zijn positie als marktleider. De groei komt ook uit overnames. Zo werd in Roemenië de overname van supermarkten Profi afgerond. In België werd deze maand een andere overname afgerond, van gemakswinkelen Louis Delhaize.

Groeien via overnames heeft ook nadelen. Zo drukten de kosten van de integratie van Profi de operationele winstmarge van het concern iets.

Ahold Delhaize maakte vorig jaar al bekend dat het inmiddels winst maakt met zijn online supermarkten - die lange tijd verlieslatend waren. In de VS groeien de internetbestellingen ook nog eens rap; in het laatste kwartaal met bijna 23 procent.

Tegelijkertijd sloot het concern zes Amerikaanse distributiecentra vanwaaruit webwinkelklanten hun bestellingen kregen. Hoe zit dat? „We hebben meer omzet en werk verplaatst naar onze winkels”, zegt

Muller. Thuisbezorging laat het bedrijf liever over aan externe bestelplatforms.

In Nederland en België blijft webwinkel bol groeien. Klanten bestellen er vorig jaar voor 6,3 miljard euro aan spullen, waarvan iets minder dan de helft bij partnervkopers. „We zien dat we marktaandeel winnen”, zegt financieel directeur Jolanda Poots-Bijl.

Betaalbaar blijven

In de Verenigde Staten is ‘betaalbaarheid’ voor een grote groep consumenten steeds belangrijker. Ze zien hun lonen achterblijven, terwijl boodschappen wel duurder worden. Intussen geven mensen met hoge inkomens juist volop geld uit: een tweesplitsing die de ‘K-economie’ is gaan heten.

Ahold Delhaize-ceo Muller maakt zich er niet al te veel zorgen over. „We hebben 2025 afgesloten met volumestijgingen in de VS, waarbij het laatste kwartaal gelijk bleef.”

In navolging van de Europese supermarkten zetten Ahold Delhaizes Amerikaanse ketens steeds meer in op huismerkproducten. In de schappen kwamen ruim duizend nieuwe eigenmerkartikelen te liggen. Daarop zijn de marges voor winkeliers vaak beter, terwijl ze met lagere prijzen ook meer klanten trekken. Meer huismerkproducten verkopen maakt winkeliers bovendien minder afhankelijk van A-merkfabrikanten.

Jordi Cruijff (midden) op de tribune met rechts naast zich voetbaldirecteur **Marijn Beuker** en algemeen directeur **Menno Geelen** (uiterst rechts). FOTO ANP

INTERVIEW JORDI CRUIJFF TECHNISCH DIRECTEUR AJAX

‘Ik wil een signaal afgeven. Om te zien hoe mensen ermee omgaan’

Op zijn tiende dag in functie kondigde de nieuwe technisch directeur van Ajax het ontslag aan van een beloftrtrainer.

Joost Pijpker

AMSTERDAM

Jordi Cruijff, sinds anderhalve week technisch directeur van Ajax, vindt zichzelf „een softie”. Zijn vader Johan, dat was „een sterke persoonlijkheid”. Die zocht geregeld de publiciteit, had in zijn „rebel days” als adviseur van de club geen enkele moeite met confrontaties. Hetzelfde geldt voor Louis van Gaal, de laatste jaren een belangrijke raadgever van Ajax. „Maar ik”, vervolgt Cruijff-junior meteen, „ben iemand anders”.

Onderwerp van gesprek was de aankondiging van een dag eerder: Ajax neemt per direct afscheid van Willem Weijs, trainer van het belofteam. Voor Weijs kwam die boodschap als een complete verrassing, schreven AD en VI woensdag. Hij had nog niet eerder met Cruijff gesproken, en was in de veronderstelling dat de nieuwe directeur hem had uitgenodigd voor een kennismaking.

Toch vindt Cruijff het geen „hard besluit”, zegt hij woensdag in een kringgesprek met journalisten, zijn eerste mediaoptreden in zijn nieuwe functie. De schuld van de zwakke prestaties van Jong Ajax ligt volgens hem niet bij We-

ijs, maar zijn het gevolg van keuzes van de club. Alleen: „soms moet je even een signaal geven”, zegt Cruijff, om te zien „hoe mensen ermee omgaan”. Zonder schokgolf geen gevoel van urgentie.

En spoedeisend is de situatie bij Ajax zeker, is zijn oordeel na maanden van meekijken, eerst van buitenaf en later ook intern. Hij wijst op de achterstand op PSV in de ranglijst, zowel bij het eerste elftal in de Eredivisie als bij Jong Ajax in de Eerste Divisie: opgeteld 44 punten. „Dan moet er iets gebeuren. Laat zien dat je Ajax bent!” De wetten van het profvoetbal zijn nou eenmaal keihard. „Losing has consequences - alle trainers in de wereld weten dat.”

Nederlandse series

Bij Ajax belandt Cruijff bij een club die al jaren in crisis verkeert: hij wordt er de derde technisch directeur in tweeënhalf jaar tijd, na Sven Mislintat en Alex Kroes. Desondanks heeft hij nooit getwijfeld, zegt Cruijff. Hij houdt van „moeilijke situaties” en de positie van technisch directeur komt nou eenmaal vooral vrij op momenten dat het tegenzit. „Zoals mijn vader altijd zei: de enige die een penalty mist, is degene die hem heeft genomen.” Wie bang is voor een mis-

lukking, moet de uitdaging überhaupt niet aangaan.

De verwachtingen zijn torenhoog, ook vanwege zijn achternaam. Maar voor Cruijff zelf is dat „niet iets dat me stress oplevert of druk geeft”, zegt hij. „Ik heb op heel jonge leeftijd al ingezien dat ik een mortal ben, en hij een immortal in de wereld van voetbal. Dus ik wil mezelf ook niet vergelijken met mijn vader, want dat verlies ik toch altijd. Het is meer iets dat me motiveert, waar ik trots op ben.”

„Zoals mijn vader altijd zei: de enige die een penalty mist, is degene die hem heeft genomen

Aan de grote tafel in een skybox van de Johan Cruijff Arena, omringd door veertien stoelen, verantwoordt Cruijff zich voor het vele gebruik van Engelse woorden. Hij mag voor de buitenwereld dan voelen als een Nederlander, zelf ziet hij zich meer als „buitenlander”. Hij woont al 38 jaar niet meer in Nederland, zat er nooit op school. De laatste maanden keek hij veel Nederlandse series om zijn

woordenschat op te vijzelen. „Zodat ik gewoon sneller een conversation kan hebben.”

Hij oogt comfortabel, zelfverzekerd, spreekt met het beheerste volume van iemand die gewend is dat er naar hem wordt geluisterd. In een gesprek van ruim een uur, met meerdere media waaronder NRC, verliest hij geen moment de regie. Als vragen in de richting gaan van een onderwerp waar hij zich niet aan wil wagen, stuurt hij subtiel weg. „Ik ben een dribbelaar”, zegt hij dan glimlachend. Zodra zijn gesprekspartner de druk opvoert, zoekt hij een gaatie waardoor hij kan ontsnappen.

Het gaat deze woensdag dan ook niet over kandidaten om de technische coach Fred Grim op te volgen. Zoals het ook niet gaat over zwakke plekken in de selectie van het eerste elftal, de benodigde versterkingen, of het gesprek dat hij had met adviseur Van Gaal. „Mijn norm is dat ik in de pers niet praat over individuele namen. Dat vind ik elegant. En wat heeft het voor zin? Het is disrespectvol naar de trainer die er nu is, die zich moet concentreren op zijn dagelijkse werk.”

Eindverantwoordelijk

Voor Jong Ajax had Cruijff dinsdag meteen een vervanger: de Span-

jaard Oscar Garcia, een ervaren trainer die hij al jaren kent, uit de tijd dat ze samen voetbalden in het eerste elftal van FC Barcelona. Die keuze heeft hij niet overlegd met Marijn Beuker, het andere directielid dat over voetbal gaat. Opvallend, omdat ‘directeur voetbal’ Beuker formeel verantwoordelijk is voor Jong Ajax en de ontslagen trainer Weijs anderhalf jaar geleden op zijn initiatief werd aangehouden.

Op het eerste gezicht is dat een verschuiving: met voorganger Alex Kroes vormde Beuker nog een tandem. Is het ontslag daarmee ook een signaal naar hem, om duidelijk te maken wie vanaf nu de baas is? Cruijff glimlacht. „Ik ben een dribbelaar, dus in mijn antwoord kan ik nu alle kanten op.”

Een verandering is dat Cruijff vanaf nu verantwoordelijk is voor Jong Ajax en de ontslag, vervolgt hij. Dat was logischer, omdat die teams het voorportaal zijn voor het eerste elftal. „Maar ik heb ook gezegd dat ik hier niet zou komen als ik adviseur werd. Dat heb ik niet nodig. Dus als ik kom dan ga ik ervoor. Uiteindelijk ben ik eindverantwoordelijk. En neem ik een foute beslissing, dan ben ik ook degene die zijn hand in de lucht doet en zegt: jongens, ik heb het fout gedaan.”

Advertentie

nrcwebwinkel

Boeken over economie nu bij NRC Webwinkel

ONTDEK
HET RUIME
ASSORTIMENT

ILSE DE WITTE
Vrouwen willen meer dan een roze creditcard

Een absolute must-read voor iedereen die financieel sterker wil staan!

- › Doorbreek de clichés en doe meer met je geld
- › Spraakmakend boek over de financiële ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, met concrete ideeën om die kloof eindelijk te dichten
- › Inclusief gesprekken met vrouwelijke kopstukken uit de financiële wereld

MICHAËL VAN DROOGENBROECK & EWALD PIRONET
Waarom drukken we niet gewoon geld bij?

101 slimme vragen over economie en financiën

- › Uit het leven gegrepen vragen over geld en economie beantwoord door twee experts
- › Een must-have om mee te kunnen praten over de economische actualiteit
- › Begrijpelijk en boeiend voor iedereen

KOEN DE LEUS & PHILIPPE GIJSSELS
De nieuwe wereldeconomie

Twee topeconomen voorspellen welke 5 trends in 2050 onze economie bepalen

- › Een duik onder de motorkap van onze economie door een macro-econoom en een marktstrateeg
- › Diepgaande analyses en concrete adviezen bieden houvast, leggen verbanden bloot en temperen mogelijk alarmisme
- › Surf mee op de globale megatrends en investeer succesvol in een veranderende realiteit

ARWEN KLEYNVELD
Het te gekke geldboek

Het weetjesboek voor kinderen en jongeren over geld

- › Boordevol feitjes en weetjes over geld – van uitleg over crypto tot verhalen over rovers
- › Spannend, informatief & rijk geïllustreerd
- › Geschikt voor kinderen voor kinderen vanaf 10 jaar

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/economie

Gratis thuisbezorgd

Sam de Voogt
MILAAN

De eerste keer dat Xandra Velzeboer op het hoogste internationale niveau mocht meedoen aan een shorttrackwedstrijd, lachte het geluk van een debutant haar toe. Op het laatste moment mocht ze als 17-jarig talent eind 2018 invliegen voor een wereldbekerwedstrijd in het Canadese Calgary. Dat betekende: goed ijs en snelle omstandigheden, dankzij de op meer dan duizend meter hoog gelegen ijsbaan.

Haar vriend Dennis Visser, die ze leerde kennen in de nationale shorttrackselectie (NTS), was er in Canada bij. „Je zag hoeveel talent ze had, zo hard ging Xandra meteen. Sommige schaatsers denken dan: oeh, misschien iets rustiger aan doen. Maar zij durfde gewoon en ging er vol voor.”

Toenmalig bondscoach Jeroen Otter herinnert zich nog goed hoe Velzeboer in Canada door de voorrondes kwam, het hoofdtoernooi haalde en in de kwartfinale van de 500 meter mocht starten. „En toen ging ze in de bocht keihard onderuit. Ze was nog nooit zo hard door een bocht gegaan.” Een dag later: zelfde afstand, zelfde kwartfinale, zelfde resultaat. Weer ging Velzeboer onderuit. Otter: „Hüülen dat ze deed. Zo teleurgesteld was ze.”

Die instelling typeert de 24-jarige Xandra Velzeboer, zegt iedereen die je over haar spreekt. Of het nou een WK-finale shorttrack of een spelletje boerenbriden is, of het nu gaat om studeren of om tekenen; Velzeboer heeft er talent voor, wil alles goed doen en vooral: winnen. „Altijd tot de max”, zo omschrijft de huidige bondscoach Niels Kerstholt zijn kopvrouw.

Het heeft Velzeboer ver gebracht. Ze won vier jaar geleden met de vrouwenploeg goud op de olympische aflossing, en werd daarna vier keer individueel wereldkampioen. Met name op de 500 meter komen haar explosiviteit, race-instincten en haar kleine, behendige postuur het beste tot hun recht. Deze donderdag is ze favoriet op de afstand.

Maar haar perfectionisme kan zich tegen haar keren. Spelletjes spelen met Velzeboer is soms ronduit ongezeilig. „Schaken doen we niet meer sinds ze een keer het bord door de kamer heeft gegooid”, zegt haar vriend Visser. Geduld opbrengen omdat ze moet revalideren van een blessure vindt ze lastig, en haar coaches moeten haar eerder afremmen dan aanmoedigen. „Het lijkt soms alsof ze nooit tevreden is”, zegt Visser. „Ik hoop vooral dat ze een beetje geniet van de route naar dit moment. Maar ik weet niet of een gouden medaille haar rust brengt.”

Eerst hockey en skeeleren

Met een familie als de hare is het niet gek dat Velzeboer (2001) ooit begon met shorttracken; haar vader Marc, tantes Simone en Monique en oom Alex beoefenden de sport allemaal op hoog niveau, tot op de Winterspelen van 1988 en 1992. In haar jeugd was sporten vanzelfsprekend en werden vakanties actief ingestoken. „Dan reden we met de caravan naar de bergen, veel wandelen en fietsen. Wij gingen achterin in de fietskar mee”, zegt haar jongere zusje Michelle Velzeboer, ook onderdeel van de olympische shorttrackploeg in Milaan.

Woonplaats Culemborg lag op ruim dertig kilometer van de dichtstbijzijnde schaatsbaan. Daarom deden de zusjes Velzeboer eerst aan hockey en skeeleren. Voorzitter Rini van Veen van de plaatselijke skeelervereniging herinnert zich hoe gedreven de jonge

Xandra Velzeboer in actie tijdens een training in de Milano Ice Skating Area. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

PROFIEL **XANDRA VELZEBOER** SHORTTRACKSTER

Knallen op het ijs: Xandra Velzeboer wil áltijd winnen

Xandra Velzeboer viel tijdens de mixed relay maar blijft dé favoriet voor goud op de 500 meter. Als perfectionist kan ze genadeloos zijn voor zichzelf. „Ik weet niet of goud haar rust brengt.”

Xandra toen al was: „Zoals wielrenners bij een bordje langs de weg een sprintje willen trekken, zo was zij altijd haar zusje aan het uitdagen.”

Omdat Xandra en Michelle maar anderhalf jaar in leeftijd schelen, deden ze veel samen. Ook dan speelde het fanatisme van Velzeboer regelmatig op. „Toen we op zwemles moesten, vond Xandra er niks aan. Na haar A-diploma was het wel mooi geweest”, zegt Michelle. De jongste Velzeboer ging wel door voor haar B-diploma. „Toen is ze weer op zwemles gegaan”, zegt Michelle. „Xandra kon het niet hebben dat ik misschien beter zou kunnen zwemmen.”

Toen de zusjes gingen schaatsen op de ijsbaan in Den Bosch kregen ze training van hun vader. Zowel Xandra (1,65 meter) als Michelle (1,63 meter) waren klein van stuk, hun tegenstanders vaak stukken groter en sterker. Dat compenseerden de zussen met hun techniek en souplesse, waardoor ze al snel wedstrijden begonnen te winnen.

Terwijl shorttrack steeds belangrijker begon te worden, deed Velzeboer school er moeiteloos naast. „We hadden samen scheikunde”, zegt Femke Kalis, sinds de tweede klas een vriendin van Velzeboer. „Maar ik zat altijd alleen. Xandra moest trainen. En toch haalde ze altijd een acht.” Kalis noemt het „irritant” hoe goed Velzeboer in leren was, en niet alleen daarin. „School, tekenen, sport, zij kon het allemaal.”

Velzeboer heeft die extra activiteiten nodig als uitlaatklep. Naast de fysieke uitdaging die ze in het schaatsen vindt, wil ze ook haar hersens bezig houden. Ze volgt een universitaire studie Milieu & Natuurwetenschappen, zij het op een laag tempo. Velzeboer zegt weleens tegen haar vriend dat ze jaloers is op zijn baan. Hij moest vanwege een blessure aan zijn rug een aantal jaar geleden stoppen met shorttrack. Nu werkt hij bij een recruitmentbureau. „Niet dat ik nou iets heel speciaals doe, maar Xandra vindt dat ik bezig ben met dingen die belangrijker en impactvoller zijn dan sport.”

The beast kwam boven

Velzeboer was pas twintig toen ze in 2022 met de vrouwenaflossingsploeg - met Suzanne Schulting, Yara van Kerkhof en Selma Poutsma - de olympische finale in Beijing reed. Het team was favoriet, schaatste soeverein op kop, toen Velzeboer ineens werd ingehaald door een Chinese. Otter stond langs het ijs. „Toen moest ze wel, en kwam ineens *the beast* boven.”

Met de versnelling die Velzeboer daarna plaatste, besliste ze de finale - Nederland kwam onbedreigd als eerste over de finish. Later dat seizoen werd Velzeboer voor het eerst individueel wereldkampioen op de 500 meter, een prestatie die ze in 2023 en 2025 herhaalde.

Zo werd Velzeboer zelf een toonaangevende shorttracker, nadat ze in aanloop naar de Spelen van 2022 zich jaren had opgetrokken aan het niveau van Suzanne Schulting. En Velzeboer is dat nog steeds; op de 500 meter won ze dit seizoen drie van vier wereldbekerwedstrijden op de kortste afstand.

Dat anderen haar nog niet hebben weten achterhalen, komt omdat Velzeboer altijd bezig is met het bedenken van manieren om haar tegenstanders te verslaan. „Xandra probeert met elk scenario rekening te houden”, zegt Visser. Of ze versnelt zo hard aan kop dat de rest haar niet meer kan achterhalen, zoals ze dat in de WK-finale in 2023 deed. En als iemand sneller start dan zij, zoals de Canadese Rikki Doak in de WK-finale vorig jaar, dan heeft ze genoeg inhaalacties paraat om toch te winnen.

” Schaken doen we niet meer sinds ze een keer het schaakbord door de kamer heeft gegooid

Dennis Visser
partner Xandra Velzeboer

In haar bezetenheid om te winnen kan Velzeboer echter ook doorschieten. „Neem die wereldbekerwedstrijden”, zegt Visser. „Ze wint er drie, maar verliest er een. Dat is de race die haar haar dan bezighoudt.”

Als het niet gaat zoals ze wil, vindt Velzeboer dat lastig. Soms zit hem dat al in kleine dingen als een boarding langs het ijs die niet goed staat, of een warming-up die verplaatst is. „Dan staat ze zich daar ineens enorm over op te winden”, zegt Kerstholt. „Maar het heeft bij haar ook een functie: even haar frustratie ventileren, daarna kan ze weer door.”

Daarom is de bondscoach ook niet bang dat Velzeboer de teleurstelling van afgelopen dinsdag, toen ze ten val kwam op de mixed relay en huilend van het ijs stapte, zal meenemen naar de finalerondes van de 500 meter.

Velzeboer moest vorig seizoen anderhalve maand rust nemen nadat ze haar knie overbelastte; de eerste seriëuze tegenslag in haar carrière. Ze wilde eigenlijk zo snel mogelijk weer aan de slag, maar moest meerdere wedstrijden missen. Nadat Velzeboer was teruggekeerd en de resultaten in eerste instantie tegenvielen, barstte ze na een wereldbekerwedstrijd in Italië uit frustratie in huilen uit.

Ze houdt er niet van om die kant van zichzelf te laten zien, zegt haar zusje Michelle. „Xandra wil niet dat haar emoties haar prestaties beïnvloeden.” Buiten de baan is Velzeboer een flapuit, zegt haar vriendin Femke Kalis, maar dat zul je niet in de media terugzien. „Ze weet precies wanneer ze wat moet zeggen.”

Nóg perfectionistischer

Dat Velzeboer vorig seizoen toch het geduld kon opbrengen rustig op topniveau terug te keren - ze werd in Beijing afgelopen maart 'gewoon' weer wereldkampioen - komt omdat ze van dichtbij heeft gezien welke impact blessures kunnen hebben. Haar tante Monique liep een dwarslaesie op bij een val en zit sindsdien in een rolstoel, haar vriend Dennis moest stoppen na zijn rugblessure. „Ik heb daar nog altijd last van, ik denk omdat ik te snel weer belast ben”, zegt hij.

Toen Velzeboer pas net bij de nationale shorttrackselectie zat, ging het team in 2020 op trainingskamp in Zuid-Frankrijk. Daar overleed ploeggenoot Lara van Ruijven plots aan de gevolgen van een auto-immuunziekte. Otter herinnert zich de impact op het team, ook op de jonge Velzeboer. „Lara deed een rechtenstudie en had ook helemaal voor die goede opleiding kunnen gaan. Maar ze koos shorttrack.” De voormalige bondscoach denkt dat Xandra dat heeft opgepikt; ze geeft haar sport vooralsnog voorrang, omdat ze het nu nog het leukst vindt. Het afronden van haar studie en de maatschappelijke carrière die ze zo graag wil starten, komen later wel.

Richting deze Winterspelen was het desalniettemin lastig voor Velzeboer om dat plezier vast te houden. De toenemende druk en de hoge verwachtingen bliezen haar perfectionisme en controledrang nog verder op, zag Visser. „Alles moest lukken tijdens trainingen, ze was er constant mee bezig.” Hij hoopt dat Velzeboer niet vergeet ook te genieten in Milaan. „Een gouden medaille of niet moet haar carrière niet maken of breken.”

Volgens haar vriendin Kalis zal dat niet gebeuren; zij denkt dat Velzeboer prima zonder shorttracksucces kan. „Niet dat het nu speelt, maar ik denk dat als Xandra shorttrack niet meer leuk vindt, ze aan het eind van het seizoen stopt. Dan wordt ze daarna gewoon ergens anders goed in.”

” School, tekenen, sport, zij kon het allemaal

Femke Kalis
jeugdvriendin

nrcwebwinkel

Adviesprijs
159,95

79,-

Puzzelbord met draaisysteem

- › Voor puzzels tot 1000 stukjes | 77 x 57 centimeter
- › Met 360° draaibare ringstandaard en kantelfunctie
- › Voor optimaal puzzelplezier

Wat dit puzzelbord bijzonder maakt, is de ingebouwde draaibare ringstandaard. Dankzij deze slimme functie kun je het gehele bord moeiteloos ronddraaien zonder het op te tillen of te verschuiven. Ideaal wanneer je alle kanten van de puzzel comfortabel wilt bereiken. Dankzij de kantelfunctie kun je het puzzelbord op de gewenste hoek plaatsen. Perfect voor comfortabel puzzelen, waar je ook bent. Het puzzelbord heeft vier handige opbergladen en is bekleed met vilt.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/puzzelbord

Overleden

Wij gedenken in diepe eerbied en dankbaarheid

Nico de Haan
(1947-2026)

Een leven lang toegewijd aan de vogels en hun bescherming.

Nico was meer dan een halve eeuw gezichtsbepalend voor Vogelbescherming Nederland. In woord en beeld etaleerde hij de schoonheid en kwetsbaarheid van vogels en creëerde een stevig maatschappelijk fundament voor hun bescherming. Generaties zijn door Nico de Haan ‘vogelgeschoold’. Wij kunnen hem niet beter eren dan goed voor vogels en natuur te blijven zorgen.

Wij wensen Els, Martine, Jasper en alle familie en vrienden kracht en onderlinge troost bij het overlijden van geliefde Nico.

Mede namens de Raad van Toezicht, Ledenraad, medewerkers en vrijwilligers van Vogelbescherming Nederland, Karsten Schipperheijn (directeur-bestuurder)

Amor manet

Verdrietig hebben we afscheid genomen van onze lieve, dappere en levenslustige moeder en onze warme en inspirerende oma

Adriana Kooijmans - Verhage

Jeanne

Classica

Weduwe van Pieter Hendrik Kooijmans

Scheveningen, 22 november 1935 - Wassenaar, 8 februari 2026

Anne-Helene en Ronald Borgts - Kooijmans
Emile en Janneke, Matthijs

Joost en Elisabeth Kooijmans - Kornblum
Samuel en Val, Hadassah, Benjamin en Malki, Efraim en Noa, Tirza

Jasper Kooijmans en Sandrine Baaij
David, Justus, Jesse, Yanic

Adeline Kooijmans
Julia, Tom, Maarten

Er is gelegenheid tot afscheid nemen in Het Clingendaelhuys aan de Thérèse Schwartzestraat 1 te Den Haag op donderdag 12 februari van 18.00 tot 18.45 uur.

De afscheidsdienst vindt plaats op maandag 16 februari om 13.30 uur in de Dorpskerk, Plein 3 te Wassenaar. Aansluitend is de begrafenis op de begraafplaats bij de Dorpskerk. Na afloop ontmoeten wij elkaar in Kasteel de Wittenburg, Landgoed de Wittenburg 1 te Wassenaar.

De afscheidsdienst is te volgen via livestream:
www.kerkdienstgemist.nl, Wassenaar Dorpskerk

Correspondentieadres:
Engelen & Spoor Uitvaartverzorging, t.a.v. familie Kooijmans
Benoordenhoutseweg 279 - 2596 BJ Den Haag

Na bijna 95 jaar ten volle te hebben geleefd en genoten, nemen wij afscheid van onze lieve vader en opa

Sipke Overdijk

IJlst Barendrecht
13 februari 1931 3 februari 2026

weduwnaar van
Anna Catharina Overdijk-Back

*Lid in de Orde van Oranje Nassau
Onderscheiden met de Thorbecke penning
van de VVD*

Rob Overdijk en Lena van Doorn
Nora, Josca

Hayo Overdijk

Bianca Overdijk

Het afscheid voorafgaand aan de crematie heeft op woensdag 11 februari plaatsgevonden.

Correspondentieadres: Familie Overdijk
Boeier 164 | 2991 KH Barendrecht

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC.

nrcadverteren.nl/familieberichten

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht
Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten
Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 1700 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden
Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

VIROLOGIE

Massale sterfte onder roofmeeuwen op Antarctica veroorzaakt door vogelgriep

Het vogelgriepvirus doodt bruine roofmeeuwen op Antarctica. Het risico is dat er een variant ontstaat die sneller zoogdieren besmet.

Nienke Beintema
AMSTERDAM

De opvallende sterfte onder skua's (grote bruine roofmeeuwen) op Antarctica is veroorzaakt door de beruchte, hoogpathogene H5N1-variant van het vogelgriepvirus. Dat meldde een internationaal onderzoeksteam, onder wie virologen uit Rotterdam, in januari in *Scientific Reports*.

Het team bezocht Antarctica in maart 2024 tijdens een onderzoeksmissie met een 'varend laboratorium'. De aanleiding was de vondst, een maand eerder, van dode skua's met vogelgriep op het Antarctisch Schiereiland. Het was de eerste keer dat het virus opdook op het vasteland van Antarctica. Maar dat het virus de sterfte ook had veróorzaakt, was op Antarctica nog niet aangetoond. Eerder was ook al massale sterfte vastgesteld bij zeezoogdieren en zeevogels in Zuid-Amerika, de Falklandeilanden en het eiland Zuid-Georgië.

„We hadden deze uitkomst wel verwacht, maar toch is het zaak dat je de doodsoorzaak netjes aantoot”, vertelt hoofdonderzoeker Thijs Kuiken, viroloog van het Erasmus MC in Rotterdam. „Er zijn namelijk ook andere verklaringen voor zo'n massale sterfte bij zeevogels. Bijvoorbeeld besmetting met *Pasteurella multocida*, vogelcholera.” Om de doodsoorzaak vast te stellen was aanvullend pathologisch onderzoek nodig.

Maakt het dan uit wat precies de massasterfte veroorzaakt? Ja, vindt Kuiken, want de variant van het vogelgriepvirus die sinds 2021 de wereld overgaat, is een klasse apart. „Dit is een variant die zeer besmet-

Wetenschappers nemen monsters op **Antarctica**, voor onderzoek naar vervuiling en virusbesmettingen. FOTO SEBNEM COSKUN/GETTY IMAGES

telijk lijkt en een grote verscheidenheid aan dieren besmet: niet alleen vogels, maar ook allerlei soorten zoogdieren. Zeezoogdieren, marters, vossen, beren, en op grote schaal ook melkkoeien in de VS.”

De situatie op Antarctica is zeer zorgwekkend, vindt Kuiken, omdat vogels en zeezoogdieren daar in voorjaar en zomer dicht op elkaar samenleven in gigantische kolonies. Het besmettingsgevaar is dan groot. Dieren zoals skua's kunnen het virus snel over grote afstanden verspreiden.

Nu al is duidelijk dat het vogelgriepvirus bezig is aan een opmars over het Zuidpoolcontinent. De eerste vaststellingen van vogelgriep vonden plaats in het deel van Antarctica ten zuiden van Zuid-Ame-

rika. Maar al in maart 2025 werd het virus vastgesteld op drie sub-Antarctische eilanden in de Indische Oceaan - zesduizend kilometer verderop. „Onder meer bij zeelolifanten en koningspinguïns”, vertelt Kuiken. „Op het Antarctische vasteland bij Australië is het virus nog niet aangetroffen, maar dat is wellicht een kwestie van tijd.”

Enorme sterfte

Naast de enorme sterfte onder wilde dieren - alleen al in Zuid-Amerika stierven honderduizenden wilde vogels en tienduizenden zeezoogdieren - is er ook nog steeds de zorg over pluimveebedrijven. Sinds 2021, toen de huidige uitbraak vanuit Azië begon, zijn wereldwijd honderden miljoe-

nen vogels geruimd. En de ellende zet door: in Nederland zijn in de eerste weken van 2026 al meer dan 200.000 vogels geruimd.

Het directe gezondheidsrisico voor mensen lijkt gering: met deze variant raakten sinds 2021 circa 72 mensen besmet, vooral in de VS, van wie er drie overleden. Het bredere subtype H5 dat rond 1996 ontstond in Chinees pluimvee is gemiddeld veel dodelijker: daaraan stierven 466 van de 964 besmette mensen. Het grootste risico is volgens experts dat er een variant ontstaat die gemakkelijker zoogdieren besmet en misschien van mens op mens overdraagbaar is.

Het onderzoek op Antarctica gaat intussen verder. In de afgelopen maanden is het virus weer op

nieuwe plekken en bij nieuwe soorten vastgesteld. „Via het Nederlandse project PolarFlu vaart op dit moment een Nederlandse onderzoeksschip Polarstern”, vertelt Kuiken. „En gidsen van een poolreisorganisatie gaan in februari en maart dode vogels voor ons bemonsteren.”

Het is volgens Kuiken cruciaal dat wetenschappers documenteren wat er gebeurt: „Hoe het virus zich verspreidt over Antarctica, hoeveel sterfte het veroorzaakt bij vogels en zoogdieren, welke impact dat heeft op ecosystemen... Beleidsmakers moeten dat op hun netvlies hebben, zodat ze het risico op toekomstige uitbraken zo veel mogelijk kunnen beperken.”

Advertentie

— TOEN DE AARDE NET ZO SNEL OPWARMDE

Bijna 56 miljoen jaar geleden warmde de aarde bijna net zo snel op als nu. Met ingrijpende gevolgen. Geologen zoeken uit wat er toen gebeurde. En wat staat ons nu te wachten?

Luister de podcast NRC Onbehaarde Apen

nrc.nl/onbehaardeapen
Ook via Spotify en Apple Podcasts

NRC Onbehaarde Apen – Elke week NRC Audio-app

BRIEVEN

FOTO ANP

DEFENSIE

De reactie op Máxima in het leger toont vooral de vooroordelen

Marcel van Roosmalen ziet in zijn column de toetreding van koningin Máxima tot de reservisten vooral een koninklijke sponsordeal met Defensie (4/2). Maar wat hij wegzet als goedkoop symbool, is in werkelijkheid precies wat deze tijd vraagt van het Koninklijk Huis. Ja, het Koninklijk Huis genereert aandacht. Ja, dat leidt tot meer aanmeldingen. En nee, dat is geen probleem. We leven in een tijd van structurele onzekerheid, met oorlog op ons continent en over de hele wereld, en een krijgsmacht die al jaren kampt met tekorten. Defensie vraagt niet om ironie, maar om mensen. Als zichtbaarheid daarbij helpt, is dat geen lachertje, maar noodzaak. Een positieve invloed op de maatschappij is niet alleen een functie van het koningshuis, maar een voorwaarde. Waar Máxima en Amalia nu met vlag en wimpel voor slagen.

En dan nog iets: reservisten zijn, in tegenstelling tot wat Van Roosmalen zegt, juist de mensen die je vertrouwt met een wapen. Peuterleiders, die je vertrouwt met je eigen kinderen, zouden bij uitstek ook de mensen zijn die we zouden moeten vertrouwen met een wapen. Of conducteurs: stipt, punctueel, mensen die rustig kunnen reageren op agressie van een ander. En het horecapersoneel: naar mijn mening bij uitstek mensen die hard werken, stressbestendig zijn, en voortdurend dienstbaar zijn aan anderen. Het idee dat alleen een specifiek type mens ‘geschikt’ is om verantwoordelijkheid te dragen, zegt uiteindelijk meer over onze vooroordelen dan over de krijgsmacht. Reservisten zijn geen noodverband, maar een afspiegeling van de samenleving. En dat is geen zwakte, maar juist een kracht. **Jip Söntken** Amsterdam

COLUMNISTEN

Sneer is onterecht

De sneer van Bas Heijne naar NRC en Rosanne Hertzberger ervaar ik als onterecht (7/2). Hertzberger heeft in NRC verantwoording afgelegd over waarom ze de koers van de NSC-fractie niet langer kon verenigen met haar geweten (*In de luwte van het Europees Parlement kan veel gebeuren*, 1/1). In zo’n geval is het een eervol en te respecteren besluit - dat pijn en moeite gekost zal hebben - om er dan maar út te stappen. En ja, iedereen heeft in dit land gelukkig het recht om „de politiek de maat” te nemen, dus ook Hertzberger. Zij doet dat bovendien, net als Heijne zelf (en diverse andere columnisten), op zeer welsprekende wijze; ik zou geen van beiden willen missen.

Albert AppeloGroningen

COLUMNISTEN

Meer bescheidenheid past

Politiek en journalistiek zijn zeer verschillende gremia. Ze staan soms lijnrecht tegenover elkaar, maar in Nederland was er lange tijd een werkbare balans. Die balans is nogal verstoord. Rosanne Hertzberger heeft een unieke kijk gehad aan gene zijde als NSC kamerlid. Het verbaasde me nogal maar, toegegeven: ik vond het ook stoer. Politiek

”
Het interesseert een D66’er geen lor hoe mensen leven

bedrijven is extreem moeilijk; het licht in de ogen wordt je nauwelijks gegund. Hertzberger had daarna en daarvoor nog een uitzonderingspositie: die van columnist, vrij van redactionele discipline en met alle ruimte om te oordelen. Dat blijkt en valt me nu vies van haar tegen. Ze stemde als Kamerlid mee over wetgeving die het gevaarlijke begin kán zijn van een fascistoïde jacht op de allerkwetsbaarsten. Ze benoemt het in een recente column nota bene zelf: ICE (22/1). Mensen zonder geld, zonder toekomst, zonder stem worden gecriminaliseerd. Dat is geen bijzaak, dat is de kern, en een grote politieke blunder van NSC. Terug in haar rol als columnist schetst ze ook hoe „Rob Jettens stad” eruit zou zien (5/2). De column is een karikatuur vol vooroordelen die nergens op slaat. Alsof D66 droomt van een modelstad waarin mensen worden voorgeschreven hoe ze moe-

METAMORFOSES

Andere kijk vanuit het heden

„Een flink deel van de metamorfoses betreft een god die zich vermomt om, meestal, een schoonheid te kunnen verkrachten”, schrijft Bianca Stigter in haar essay over de tentoonstelling *Metamorfosen* in het Rijksmuseum (6/2). Ze wijdt een groot deel van haar stuk aan de verschillende verkrachtingen die Ovidius in zijn *Metamorfosen* beschrijft en die in de tentoonstelling worden verbeeld. Wat betekent de wellust van Zeus/Jupiter? Hoe komt het dat in zoveel Griekse en Romeinse mythen onwillige vrouwen door goden worden overmeesterd? Ik merk de irritatie bij mijzelf ontstaan, elke keer als ik ‘verkrachting’ lees in Stigters’ essay en bij het beluisteren van de podcast van het Rijksmuseum, waarin Janine Abbring conservator Frits Scholten interviewt en waarin

dit onderwerp ook uitgebreid wordt besproken. Ik denk dat we bij het kijken en lezen van mythen die meer dan 2.000 jaar geleden ontstaan zijn, ons bewust moeten zijn van onze hedendaagse, materialistische kijk op seksualiteit, macht en spiritualiteit. Hoe zou het zijn als we die blik even loslaten en ons voorstellen dat de Grieken en Romeinen geslachtsgemeenschap gebruikten als metafoor voor inspiratie? Dat het goddelijke de mensenwereld kan penetreren en inspireren en dat overmeestering, overrompeling en seks daarvoor een symbool is? Dat opent in ieder geval mijn perspectief en ontvankelijkheid voor de schoonheid van deze beelden en maakt dat de betekenislagen zich verdiepen. **Anna Vogel** Haarlem

ZORG

Zie de verpleegkundigen

Internist Yvo Smulders stelt in een opinie dat de grootste besparing in de zorg ligt in het gesprek tussen arts en patiënt (4/2). Maar wie de zorgketen kent, weet dat het fundament onder die spreekkamer elders staat. De nieuwe coalitie wil de zorg hervormen. Dat betekent niet minder van hetzelfde, maar meer anders werken. Niet opnieuw verpleegkundigen verder het medische terrein intrekken,

zoals taakherschikking twintig jaar geleden heeft gedaan, maar benutten waar de échte expertise van de verpleegkunde ligt: mensen helpen het leven boven de ziekte uit te tillen. Dat draait om gezondheidsbevordering, rolvervulling, levensprincipes, coping- en stresstolerantie; domeinen waarin verpleegkundigen traditioneel het sterkst zijn, maar die in Nederland nog altijd onderbenut blijven. Moderne verpleegkunde rust al zeventig jaar op een stevig wetenschappelijk fundament, gericht op menselijke reacties op gezondheidscondities en levensprocessen. Het bewijs is eenduidig: wanneer verpleegkundigen hun expertise kunnen inzetten, verbetert de gezondheid en dalen de zorguitgaven. Toch blijft dit perspectief in beleid door het dominante medische denken vrijwel onzichtbaar. Het grootste deel van de zorg vindt niet plaats in de spreekkamer, maar op de verpleegafdeling. Dáár ontstaat het inzicht waarop artsen hun keuzes baseren. Patiënten liggen meestal in het ziekenhuis omdat zij verpleegkundige zorg nodig hebben; anders hadden zij net zo goed poliklinisch behandeld kunnen worden. Wie de zorg betaalbaar wil maken, moet investeren in degenen die haar elke dag draaiende houden: de verpleegkundigen. **Friso Raemakers** Amsterdam

COLUMN

AYLIN BILIC

Mannen, emancipeer nou eens echt

Nog geen tien procent van de vaders verdeelt de zorg van kinderen gelijk met zijn partner. Dat is geen randverschijnsel, maar een structureel falen. Zolang mannen thuis niet écht beschikbaar zijn, is emancipatie een lege belofte - op de arbeidsmarkt én daarbuiten. We kunnen blijven jammeren over gelijke kansen (ik word er soms wel moe van), ongelijke beloning, onveiligheid, deeltijdarbeid, maar zolang zorg ongelijk wordt verdeeld en vrouwen niet écht voor zichzelf opkomen, zetten we geen stap vooruit.

De jeugdartsen Bregje Feuth en Mirte Wibaut leggen in hun nieuwe boek *Who cares?* uit waar de schoen wringt. Zorg voor kinderen wordt vaak gezien als een verzameling van taken die ‘eerlijk’ verdeeld zouden moeten worden. Maar Feuth en Wibaut kiezen een andere invalshoek: de kindercare als relationele verantwoordelijkheid; de plicht van ouders om daadwerkelijk samen hun kroost groot te brengen.

Het boek verschijnt binnenkort, de uitgever stuurde me een pdf’je als voor-schot op de lancering. Daar ben ik blij mee, want het biedt belangrijke inzichten. Neem bijvoorbeeld het begrip ‘emotionele onttrekking’. Dat gaat over (veel-) mannen die structureel weinig of geen zorg uitvoeren terwijl ze fysiek wel aanwezig zijn, bijvoorbeeld op een padpadag. Dat is geen individueel falen. Het is een, cultureel genormaliseerd patroon. En juist daarom is een emotioneel spijbelende vader geen privéprobleem, maar een emancipatievraagstuk dat ons allemaal aangaat.

De oorsprong van emotionele onttrekking heft diepe wortels in onze cultuur. Mannelijkheid is daarin verbonden met waarden als autonomie, controle en onafhankelijkheid. Maar zorg vraagt het tegenovergestelde: afhankelijkheid, empathie en kwetsbaarheid. Daardoor gaat het spectaculair mis. De cijfers liegen niet: negentig procent van de vaders duikt. Ze zijn voor hun kinderen meestal emotioneel niet beschikbaar.

De mannen die Feuth en Wibaut beschrijven zijn doorgaans praktisch aanwezig: zij werken, regelen en organiseren van alles. Maar wat ontbreekt is het vermogen om mentaal aansluiting te vinden bij hun kinderen die nou eenmaal emotionele zorg nodig hebben. Spannende gesprekken worden vermeden, gevoelens worden gerationaliseerd en gedragsproblemen worden uitgezet totdat ze ‘vanzelf’ verdwijnen. Zorg wordt zo gereduceerd tot logistieke processen: eten, drinken, naar school brengen. Heel goed allemaal, maar de kern van het opvoeden en verzorgen wordt gemist. Emotionele zorg is geen bijzaak. Integendeel, het is essentieel. Een kind merkt de gevolgen van dit

mannelijke onvermogen; het past zich aan, internaliseert spanning als niet over problemen gesproken wordt en leert dat nabijheid niet vanzelfsprekend is. Terwijl goede zorg juist daar begint: erbij blijven, afstemmen en vooral ‘het gedoe’ verdragen.

Dat ik juist aansla op dit boek komt door de herkenbaarheid. Mijn man en ik hebben immers een puberdochter in huis terwijl we beiden ook fulltime werken. Dat veroorzaakt uitdagingen. In de rauwe werkelijkheid hollen we van hot naar her en wordt echte aanwezigheid vergeten. Maar als het thuis rustig is leest de man de krant terwijl ik met onze puber praat over de dingen die haar bezighouden. De culturele vanzelfsprekendheid van deze rolverdeling staat de emancipatie enorm in de weg.

Vaders duiken: voor hun kinderen zijn ze meestal emotioneel niet beschikbaar

Cruciaal is dat *Who cares?* deze onttrekking niet als onschuldige passiviteit ziet. Het verplaatst de verantwoordelijkheid. De zorgbehoefte van kinderen verdwijnt niet, maar komt terecht bij degene die echt aanwezig is. En dat is meestal de vrouw. Dat kinderen na scheiding nog steeds het vaakst bij hun moeder wonen, is geen toeval. Het is berusting in oude waarden die verdomd vervelend zijn voor vrouwen die verder willen. Mannen die zich emotioneel terugtrekken krijgen begrip (‘hij is niet zo’n prater’, ‘hij kan daar niet goed tegen’), vrouwen die blijven worden worden als vanzelfsprekend gezien.

Begrip voor de emotionele afwezigheid van vaders vormt het kernmechanisme van ongelijkheid. Het boek laat zien dat emancipatie stopt zolang er niets verandert. Vrouwen kunnen emanciperen op de arbeidsmarkt, maar blijven thuis verantwoordelijk voor de relationele infrastructuur. Daar wringt de schoen.

Moeten vrouwen begrip tonen voor het onvermogen van vaders? Jawel hoor, een beetje. Maar niet te veel. Gedrag moet juist consequenties hebben. Op andere domeinen geldt dat ook: lever je niet wat je afgesproken hebt dan krijg je vroeg of laat je ontslagbriefje. In een relatie is dat cru, maar volgens mij mag het mes vaker op tafel. Vaders mogen best iets steviger worden aangesproken. Wie zorg terugbrengt tot een takenlijstje is een slecht voorbeeld voor zijn kinderen en toont niet alleen thuis onvermogen maar ook op zijn werk: zonder bereidheid om echt verantwoordelijkheid te dragen voor mensen kom je niet ver.

Commentaar

AOW

De AOW verdient meer discussie dan Jetten van plan is

Moet de AOW-leeftijd één op één gelijk opgaan met de levensverwachting? Volgens het coalitieakkoord van het aanstaande kabinet van D66, CDA en VVD wél. De vergrijzing bereikt pas rond 2040 een hoogtepunt. Tot die tijd staan er elk jaar steeds minder werkenden tegenover een groeiende groep gepensioneerden. De hogere kosten moeten worden opgebracht door een relatief krimpende basis. Waarom het cohort gepensioneerden niet trager laten groeien?

Wat een relatief simpel voornemen was, leek meteen al te ontsponen. Vorige week dreigde aanstaand premier Jetten meteen al in het nauw te raken toen een motie die zich uitsprak tegen het voornemen in het coalitieakkoord om de pensioenleeftijd gelijk te laten opgaan met de levensverwachting bijna door de Tweede Kamer werd aangenomen.

Het illustreert hoe gevoelig de kwestie ligt. Zeker omdat in 2019 de vakbonden juist over de streep werden getrokken bij de onderhandelingen over het nieuwe pensioenstelsel, door de pensioenleeftijd maar voor twee derde te laten toenemen in verhouding tot de stijging van de levensverwachting. Het terugkomen op die afspraak - gemaakt door VVD en D66 zelf - terwijl de pensioenhervorming al onomkeerbaar is, is op zijn minst niet chic.

De één-op-één-variant lost ogenschijnlijk een flink deel van de toekomstige problemen op: de verhouding tussen werkenden en gepensioneerden loopt er minder snel door uit de hand. Maar de bezwaren tegen een versnelde stijging zijn eveneens legitiem. Voor mensen met zware beroepen is nog langer doorwerken vaak problematisch. Daar bovenop komt het bezwaar dat de resterende levensverwachting na het pensioen van mensen met een lager inkomen vaak minder hoog is. Zij kunnen minder jaren genieten van de oude dag, en van die jaren verkeren zij er minder in goede gezondheid.

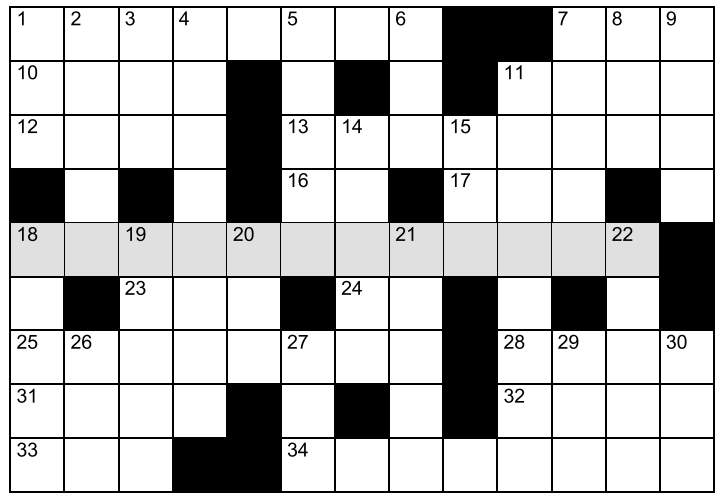
Er zijn andere oplossingen: het verder ‘fiscaliseren’ van de AOW, waarbij bijvoorbeeld gepensioneerden zelf meer gaan afdragen. Of een financiering via het belasting van vermogen. Want er dreigt een groep ouderen te ontstaan die het goed voor elkaar heeft en een groep die in de verdrukking komt.

AOW-beleid vergt een breed draagvlak. Daar moet dit kabinet nog naar op zoek

Zulke ingrepen hebben een nivellerend effect. Dat hoeft, met mate toegepast, in principe geen bezwaar te zijn. Maar het toekomstige kabinet zou er in dat geval goed aan doen eerst een inventarisatie te maken van een mogelijke stapeling van al bestaande nivellerende of dénivellerende maatregelen en arrangementen, om te oordelen of dit nog rechtvaardig is of niet. Intussen moet niet vergeten worden hoe goed Nederland er in internationaal perspectief voor staat. Het pensioenstelsel is uniek en zorgt voor een minder groot beslag op de publieke middelen voor de AOW dan bij het gros van de landen om Nederland heen. Volgens de OESO, de club van industrielanden, is Duitsland in 2040 bijna het dubbele kwijt voor de ouderdagvoorziening (11 procent), en Frankrijk (16) en Italië (17) bijna het drievoudige van de 5,7 procent van het bbp dat Nederland eraan besteedt.

Dat het probleem hier minder nijpend is, betekent natuurlijk niet dat het weg is. Alles bij elkaar is de discussie over de houdbaarheid van de ouderdagvoorziening nog onaf. Het kan begrijpelijk zijn om, zoals Jetten doet, de knoop gewoon door te hakken. Maar gezien de grote ophef die inmiddels is ontstaan lijkt het beter om een groter draagvlak ervoor te bouwen - een opdracht die dit minderheidskabinet sowieso al structureel heeft.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. 'Romeinse steen in museum Heerlen blijkt ___' **7.** Conflict in de kledingkast **10.** Nou, nou, wat Vlaams! **11.** Proefwerk **12.** '___ skeletonner Heraskevysj moet van IOC apolitiek blijven' **13.** Tijd van opbloei **16.** 1500 **17.** Vreemde schotel **23.** Legt rente vast **24.** '___ Freak', Chic-hit **25.** Naar een ander niveau tillen **28.** Drank uit het oosten **31.** Prestigieuze status die Spielberg als laatste verkreeg **32.** Gort of Re-pin **33.** Boston Red of Chicago White **34.** '___ gaat duizenden mensen ontslaan'

Verticaal: 1. Jakkas **2.** Teken van weerstand **3.** Moerasvogel **4.** Schijnt niet zo groot **5.** Tussen Algiers en Barcelona **6.** Hondenriem **7.** Drank uit het zuiden **8.** Wolfenvoer **9.** Staat in Afrika voor onderweg **11.** Hun website is populair door het middenwoord **14.** Past voor metalen of delen **15.** Vulkanisch spuw-sel **18.** Pasjes **19.** Vermenigvuldiger **20.** Levert vakmensen **21.** Italiaans mo-dehuis **22.** Groene onderafdeling **26.** Dat van zijn ministers moet klein zijn volgens Jetten **27.** Daar zeg je me wat **29.** Zeevogel **30.** Barcodenummering

Oplossing puzzel 11 februari. Horizontaal: 1. MAISON 5. CHAVEZ 9. PABO 11. DE 12. DIABETES 14. ALFA 16. LAN 17. I.T.T. 19. ZAG 23. REA 24. VIS 25. A.U.B. 27. ENNE 29. FEROMON 31. ES 32. ON 33. EMI 34. TINTIN 35. TERRAS **Verticaal:** 1. MODE-KREET 2. ITALIANEN 3. OPEN 4. NAT 5. COSTA 6. ADA 7. VELZEBOER 8. ZAAG 10. BEITSEN 13. BAR 15. FAR 18. TRAORE 20. EEN 21. SIFON 22. MUM 26. ANIS 28. EST 30. OMA **In het midden:** KEIR STARMER

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

BOETES

Ik word tegenwoordig terecht gewezen op het gebruik van mijn gsm achter het stuur. Gisteren op het nieuws stond een agent van uit de bosjes foto's te nemen en die vertelde wat er allemaal achter het stuur gedaan werd.
De boys op de bank: „Mama, maar jij be-taalt je boetes al rijdend.”

Elina Cnudde, Brecht (België)

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden.
Insturen via ik@nrc.nl

COLUMN
MARCEL

Van Weel is een muppet

Is het een idee dat we, omdat we zo op onszelf zijn, maar he-le-maal stoppen met het hebben van een minister van Buiten-landse Zaken? Die functie is toch meer ceremonieel dan ef-fectief. Geen land ter wereld neemt ons serieus.

Met David van Weel (VVD) dient zich een nieuw dieptepunt aan.

Een muppet, een *all time low*.

Hij zat nog niet op mijn radar, waarschijnlijk omdat hij toch maar tijdelijk is, maar sinds hij vorige week in een overmoedige bui aanschoof bij Sven Kockelmann op Radio 1, bestaan er gerede twijfels over hem. Is hij wel helemaal goed? Waarom knoop je je stropdas dusdanig dicht dat je eruit-ziet als een giraffe die te weinig lucht krijgt? Ik kreeg zin om eraan te trek-ken, zoveel lafheid spoot er uit deze man.

Hij vond dat we vooral goed moe-ten luisteren naar Donald Trump en ook dat hij zich kon voorstellen dat de Verenigde Staten Groenland kopen, een oplossing die hij, nu hij zichzelf daar langer over hoorde koeterwalen, steeds minder gek vond.

In zijn cv las ik over een verleden bij Defensie en de NAVO en een paar jaar 'raadsheer' van Mark Rutte, nou toen viel het kwartje. David van Weel zit niet in het kabinet om Donald Trump te ontrieven en dus helemaal niet voor het landsbelang. Hij is net als Rutte een voorstander van pappen en nat-houden. Als het aan David van Weel ligt mag Trump ons land en de rest van Europa tot in de treure zonder consequenties blijven vernederen.

Zondagochtend, we hadden inmid-dels een sanctie van Trump aan onze

broek, schoof hij aan bij WNL waar hij al in de eerste minuut wegzakte in bo-terzachte, procedurele algemeene-heden waar hij de Amerikanen - na over-leg met anderen! - mee wilde confron-teren. Hij werd pas flink nadat presen-tator Rick Nieman hem confronteerde met de fellere reacties uit alle andere landen.

Van Weel: „Ik ben wat genuan-ceerd van huis uit, ik kan deze kwali-ficaties volgen.”

Dit is vrees ik het maximale.

Geen land ter wereld neemt ons serieus

Van Weel durft pas zijn vinger op te steken als de grotere jongens ook naar de nog veel grotere pestkop dur-ven te wijzen.

Er gaan nu stemmen op voor een boycot van het WK voetbal, maar we treffen Trump harder door Van Weel te vervangen. En als dat niet kan of niet meer hoeft omdat er toch een ka-binet-Jetten komt: haal Van Weel op en breng hem naar het buiten van ex-pert internationale betrekkingen Rob de Wijk, die we dan maar een dagdeel de vrije hand moeten geven om deze onbenul bij te spijkeren. Ik weet zeker dat Van Weel zonder baardje en kap-seltje - en hopelijk bont en blauw - weer tevoorschijn komt. En dan maar bidden dat hij bij een volgende ge-legenheid die ingebakken nederigheid voor alles wat hoger in de pikorde staat even kan inslikken.

Marcel van Roosmalen schrijft elke maandag en donderdag een column.

FOKKE & SUKKE
MAKEN ZICH GEEN ZORGEN

ALS DE AMERIKANEN
ONZE IT UITSCHAKELLEN

ZETTEN
WE GEWOON
BUSSEN IN!

RGVT

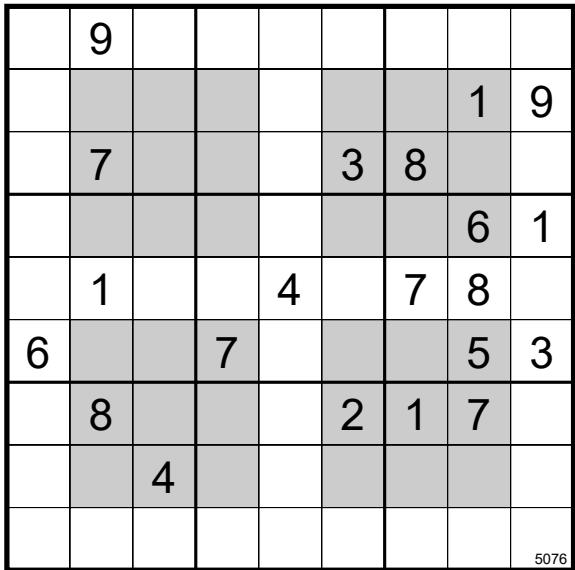
nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het dia-gram dat elk cijfer precies één keer voor-komt in elke rij, kolom, de negen vetomran-de 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© **Peter Ritmeester** PZZL.com
Rechts: de oplossing van gisteren.

2	5	7	3	1	4	8	6	9
4	3	6	2	8	9	7	1	5
9	8	1	7	6	5	4	3	2
1	4	5	9	7	6	2	8	3
3	6	9	8	4	2	1	5	7
7	2	8	5	3	1	9	4	6
5	7	3	1	9	8	6	2	4
8	9	4	6	2	3	5	7	1
6	1	2	4	5	7	3	9	8

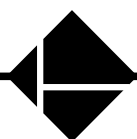
**‘Met pensioen?
Dat vraag je toch
ook niet aan
een schilder?’**

**ANNE WIL BLANKERS
EN HANS CROISET**

PAGINA C14-15

FOTO MERLJIN DOOMERNIK

Cultuur
CULTUREEL SUPPLEMENT

'Studio Olimpico': koffiepercolators op tafel. FOTO NOS

Italiaanse sferen: op tafel twee koffiepercolators

Hoe houd je de tv-kijker tegenwoordig bij de les, wanneer deze zich steeds eenvoudiger laat aflei- hē, wat zou die voormalige collega nu eigenlijk voor werk doen, de telefoon erbij en naar LinkedIn, daarna de vaatwasser uitruimen. Ergens de volgende avond weet je weer dat je eigenlijk tv aan het kijken was.

Een bij-de-les-houdstrategie zagen we gisteravond in *App me als je thuis bent* (KRO/NCRV), een driedelige documentaire waarin vrouwelijke slachtoffers vertellen over het gruwelijke seksuele geweld dat hun is aangedaan door mannelijke daders. Broodnodig, zolang er mensen zijn die twijfelen over ernst of omvang van dit probleem, zoals tv-presentatoren genaamd Bart Schols in tv-programma's zoals *De Afpraak*.

Merkwaardig waren de vertoonde beelden: de vrouwen moesten voortdurend plaatsmaken voor vertraagde beelden: golven, duinen, een weglygende meeuw. Ergerlijk waren ook de reconstructie-achtige beelden en vooral: de vele shots van schaars verlichte fietspaden en donkere bossen. Moet je als tv-maker wel willen dat kijkers zich pas écht het verhaal van een verkrachte vrouw kunnen voorstellen wanneer ze een eng struikgewas te zien krijgen? Daarnaast: meestal is de dader geen struikrover-achtig figuur vanuit enge bosjes, maar een bekende van het slachtoffer.

Ook in *Geheimen van het museum* (AVRO/TROS) werd geprobeerd het spannender te maken. Maar daar was het ook wel echt nodig. In het derde seizoen wordt reilen en zeilen van Kunstmuseum Den Haag gevolgd. In de tweede aflevering worstelde een restaurator met het opknappen van een deels door insecten geconsumeerd schilderij en conservator Caro trok naar New York om een bepaalde lp te zoeken. Achteraf schilderde ze haar speurtocht moeiteloos spannender voor dan die was geweest. Ze vertelde hoe ze op weg naar de platenwinkel eerst een „aftandse lift” in moest, daarna trof ze „ineens een houten deur met allemaal sloten”... Al tv-kijkend had ik Caro even daarvoor een doodnormale lift in zien gaan en vervolgens een doodnormale deur door.

Ook de *voice-over* was er maar druk mee. Het opstellen van aangeklede poppen voor een nieuwe tentoonstelling werd gepresenteerd als een ingewikkelde operatie waarbij elk moment iets faliekant mis kon gaan. In werkelijkheid rolden de medewerkers de karren met poppen ontspannen door het museum. Zonder de opgekapte spanning was *Geheimen in het museum* vooral een langgerekte reclamespot.

Intussen is NPO1 twee weken lang grondig gereinigd van onderbrekingen zoals journaals en is Eva Jinek met vakantie gestuurd. Hierdoor kan je op het hoofdnat overdag bijvoorbeeld ongehinderd bestuderen hoe iemand met 130 kilometer per uur per slee door bochten heen zoekt (rodelen). De kers op de olympische taart is elke avond *Studio Olimpico* (NOS). Een sportnabeschouwing-talkshow zoals we het intussen wel kennen. Gisteravond droeve tranen. De Nederlandse shorttrackers waren gevallen. Gezamenlijk werd er getreurd en stevig gebaald.

Komisch was hoe de talkshowstudio olympisch was gekruid. In een hoek stond DJ Reik, ook wel, aldus presentatrice Dione de Graaff: „Dé man van de Italiaanse muziek”. Een aantal keer mocht hij dit tussen rubrieken door een luttele twee seconden laten horen. Maar: de afteling was dan wel weer helemaal voor Reik. Verder was de studio Italiaans gemaakt door op de talkshowtafel twee koffiepercolators uit te stellen. Dol op koffie, die Italianen.

Een regelrechte innovatie leek me hoe het intermezzo met verslaggever ter plaatse Jeroen Stekelenburg in beeld was gebracht. In Milaan had hij zijn eigen mini-talkshowtje, met achter hem een open baristasbusje. (Zoals gezegd: gek op koffie, die Italianen.) Soms zagen we hoe De Graaff en gasten keken naar het talkshow-gesprek van Stekelenburg in Italië. Een modern droste-effect. Een revolutionair concept dat nog veel verder doorgevoerd kan worden. Hier kan de NOS jaren mee vooruit.

Jelle Brumsen

MUSEUMBELEID

Onrust over koers Noordbrabants Museum

Medewerkers maken zich zorgen over de toekomst van het Noordbrabants Museum. De raad van toezicht stelt een onderzoek in.

Ömer Tuzkapan

AMSTERDAM

Het Noordbrabants Museum in Den Bosch stelt een onderzoek in naar aanleiding van onvrede onder het personeel. 21 medewerkers en oud-medewerkers beklagen zich in een brief over de werkcultuur en het functioneren van de directeur. Zij uiten in de brief, die dateert van eind vorig jaar, hun zorgen over de toekomst van het museum.

In de anonieme brief, waarvan

het *Brabants Dagblad* deze week melding maakt, staat onder meer dat de medewerkers zich zorgen maken over het ziekteverzuim door hoge werkdruk, dalende bezoekersaantallen en het functioneren van directeur Jacqueline Grandjean. De situatie zou „onwerkbaar” zijn. De medewerkers vinden dat er sprake is van een angstcultuur, en dat het museum reputatieschade oploopt door het beleid van de directeur. Zo zou het Antwerpse Rubenshuis de toezegging voor het uitleenen van een schilderij hebben ingetrokken door gebrekkige communicatie met Grandjean. Het *Brabants Dagblad* heeft de e-mails tussen Grandjean en de directeur van het Rubenshuis ingezien.

Het onafhankelijke onderzoek richt zich op de „structuren en patronen” binnen het museum, schrijft de raad van toezicht in een

verklaring. Naast het instellen van een onderzoek heeft de raad van toezicht Hans van de Bunte aangesteld als interim-directeur om de directie te versterken. Van de Bunte is ook interim-directeur bij het Nationaal Onderwijsmuseum en gaat volgens de verklaring „processen en werkwijzen in de organisatie analyseren en begeleiden”. Een woordvoerder van het museum benadrukt telefonisch dat Van de Bunte geen taken overneemt van de huidige directeur Grandjean. Zij blijft gedurende het onderzoek verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken. Volgens de briefschrijvers is er afgelopen jaar al vaker aan de bel getrokken over de spanningen tussen Grandjean en het personeel, maar is er geen actie ondernomen.

Een museum in transitie

Jacqueline Grandjean is sinds 2022 directeur van het Noordbrabants Museum. Tussen 2012 en 2021 was ze directeur van de Oude Kerk Amsterdam, en daarvoor onder meer conservator bij het Amsterdams Historisch Museum (het huidige Amsterdam Museum). In een interview met CIMAM, een internationale organisatie voor directieuren en curatoren van moderne kunstmusea, zei ze over het Noordbrabants Museum: „Het museum is in transitie. We bewegen van een mainstream programmering naar een met meer diepte en aandacht voor de wereld om ons heen.”

Het museum wil „de kloof tussen jonge kunstenaars en gevestigde culturele instellingen dichten”: het programma ‘Brabantse Nieuwe’ toont in 2026 elk kwartaal een jonge kunstenaar die een link heeft met Noord-Brabant. In 2024 was het museum wereldnieuws door de aankoop van een oude meester: er werd toen 8,6 miljoen euro betaald voor Vincent van Goghs *Kop van een vrouw*. In 2024 werd het museum door 135.000 mensen bezocht. In 2023 waren dat er 250.000, volgens het museum was dat „exceptioneel hoog” door twee populaire tentoonstellingen: een over De Efteling en een over de schildersfamilie Brueghel.

Na de berichtgeving over het onderzoek laat de voorzitter van de raad van toezicht, Erik van Schagen, via de woordvoerder weten dat „een groot gedeelte van het personeel zich niet herkent in het beeld dat nu in de media geschetst wordt”. In een reactie aan het *Brabants Dagblad* zei de voorzitter eerder deze week: „We hoorden al eerder geluiden, maar wisten niet hoe breed gedragen die waren. Na die brief was ons dat wel duidelijk.”

Volgens de woordvoerder van het museum zijn zowel het onderzoek als de nieuwe interim-directeur vorige week van start gegaan. De resultaten van het onderzoek worden binnen zes weken verwacht.

Het Noordbrabants Museum in Den Bosch. FOTO ANP / RICHARD BROCKEN

Advertentie

Missen als een
ronde vorm*
De kunst van het doorleven

*Stedelijk
Museum
Schiedam

Op nummer 1 in
Top 15 beste tentoon-
stellingen van 2025!

★★★★★ NRC

Kunst over rouw
die aangrijpend en
zelfs grappig is!

★★★★★ Trouw

Laatste weken! Tot en met 1 maart 2026
stedelijkmuseumschiedam.nl

De versie van 'Sint-Franciscus ontvangt de stigmata' in het Philadelphia Museum of Art (1430-1432, olieverf op paneel, circa 12,7x14,6 cm).

FOTO PHILADELPHIA MUSEUM OF ART

Twee Van Eycks 'niet echt' volgens AI: kan AI echtheid van schilderij beoordelen?

AI-CONTROLE Een AI-analyse van twee schilderijen van Jan van Eyck zou laten zien dat beide werken niet door Van Eyck zelf zijn. Maar kan AI dat wel?

Merlijn Schoonenboom

AMSTERDAM

Kan AI de echtheid van schilderijen beoordelen? Een AI-analyse van twee schilderijen van de wereldberoemde schilder Jan van Eyck (circa 1390-1441) zou laten zien dat beide werken niet door Van Eyck zelf maar door medewerkers in diens atelier zijn geschilderd. Het Zwitserse bedrijf Art Recognition komt tot deze conclusie nadat het twee versies van *Sint-Franciscus ontvangt de stigmata* heeft laten onderzoeken, een in het Musei Reali in Turijn, de andere in het Philadelphia Museum of Art in de Verenigde Staten.

Art Recognition baseert zijn onderzoek op de analyse van digitale fotoreproducties van de twee, qua voorstelling identieke schilderijen, vertelde de CEO Carina Popovici dit weekend in de Engelse krant *The Guardian*. Het bedrijf trainde zijn AI-programma met de karakteristieken van de ongeveer 20 schilderijen die als een echte Van Eyck worden gezien, en met die

van werken die als een studio- of atelierwerk gelden. Art Recognition stelt op basis daarvan dat de versie in Philadelphia „met een waarschijnlijkheid van 91 procent negatief” is, en de versie in Turijn „met 86 procent negatief”. Ter vergelijking: Van Eycks beroemde *Portret van Arnolfini* beoordeelde het AI-programma met „89 procent positief”.

Art Recognition-CEO Carina Popovici zegt „verrast” te zijn door de uitkomst. „Ik had verwacht dat, als één schilderij negatief zou zijn, de ander positief zou zijn. Maar nee, beide waren negatief.” Volgens Till-Holger Borchert, Van Eyck-kenner, is de conclusie van het AI-onderzoek een bevestiging van dat wat diverse kunsthistorici al langer over deze werken zeggen, zegt hij tegen *The Guardian*. De twee musea in Turijn en Philadelphia hebben nog niet gereageerd, maar volgens Popovici zullen „de musea van Philadelphia en Turijn hier niet blij mee zijn”. Maar hoe zwaar wegen dergelijke AI-analyses over de echtheid van schilderijen en dan eigenlijk in de kunstwereld?

Discussie

Aan het onderzoek naar de echtheid van schilderijen zijn al decen- cian enorme belangen verbonden. Een schilderij dat met zekerheid van de hand van een bekende kunstenaar is, stijgt op de kunstmarkt in waarde en in de musea in aanzien. Niet alleen zorgen opzettelijk-

ke vervalsingen van het werk van bekende schilders steeds weer voor discussie, maar met name in de vroegmoderne tijd werden schilderijen vaak in grotere ateliers gemaakt, waarbij het niet altijd duidelijk is of leerlingen en medewerkers een doek hebben gemaakt, al dan niet naar een opzet van de meester zelf.

Het gebruik van AI om de echtheid vast te stellen is al enkele jaren bezig; Art Recognition bestaat zelf sinds 2018, en zegt als „leiden- de pionier” op dit gebied met musea en veilinghuizen samen te

Volgens AI-hoogleraar Postma zal AI nooit de vervanging worden van het oordeel van de kenner

werken. Maar discussie over het bedrijf is er ook. Vorig jaar stelde het bedrijf nog dat een versie van het schilderij *Het Bad van Diana* (rond 1635) een echte Rubens was, terwijl het Centrum Rubenianum, het onderzoekscentrum naar Rubens, dat niet zo zag. Andere experts wijzen erop dat AI weliswaar handig kan zijn, maar tot nu toe slechts een beperkte inschatting kan maken: zo maakte Mondriaan in zijn jonge jaren landschapes maar op latere leeftijd abstracte schilderijen, dus kan AI dan ook echt ‘hetzelfde handschrift’ zien? Eric Postma, hoogleraar Arti-

ciële Intelligentie aan de universiteit van Tilburg en zelf onbezoldigd adviseur van de Zwitserse firma, vertelt aan NRC dat je het actuele onderzoek naar de Van Eycks als een „volgende stap” zou kunnen zien in het inzetten van AI in het onderzoek van de echtheid van schilderijen. Postma ziet de kracht van AI vooral op het gebied van „visuele patronen”. In de berichtgeving heet dat de „penseelstreek”, maar dat zijn feitelijk de patronen van de pixels die worden onderzocht, zegt Postma: AI kijkt tenslotte naar foto's, niet naar het echte schilderij. De AI-analyse van Art Recognition is weliswaar geen doorslaggevend oordeel, stelt Postma, maar musea kunnen deze uitkomst met de huidige stand van de technologie volgens hem niet meer zomaar naast zich neerleggen.

In Nederland is ook een Jan van Eyck waarover al langer discussie rond de echtheid is. Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam werd onlangs nog bekritiseerd, dat het ten onrechte claimt met het werk *Drie Maria's aan het graf* de enige Van Eyck in Nederlands bezit te hebben. Zou het museum AI inzetten om de echtheid te verifiëren?

Evolutie van stijl

Boijmans-conservator Ruben Suykerbuyk is daar terughoudend in. Hij vindt de technologie zoals die nu is niet overtuigend, zeker niet voor het onderzoek naar Van Eyck,

van wie slechts een fractie van het oeuvre bewaard is gebleven. AI houdt geen rekening met het evolueren van de stijl van een kunstenaar, zegt Suykerbuyk. Ten tweede wordt geen rekening gehouden met de historische praktijk van de 15de eeuw: in de tijd van Van Eyck werden schilderijen vaak in ateliers gemaakt. En ten derde dient een werk „in zijn geheel” te worden beoordeeld, dus ook de verf- laag, de voorstelling, de historische context, terwijl AI slechts een foto tot zijn beschikking heeft.

Bij veilinghuis Christie's Amsterdam laat men dan weer weten „open te staan” voor het gebruik van AI, al wordt de technologie nu „nog niet gebruikt”, aldus directeur Arno Verkade. Verkade denkt dat de specialisten van het veilinghuis zelf „het kaf van het koren” kunnen scheiden, maar bij de verificatie van Oude Meesters zou AI bij twijfel „in de eindfase” kunnen worden toegepast. Bij het onderzoek naar vervalsingen van een modern schilder als Karel Appel zou het „veel tijd” kunnen sparen, zoveel krijgt het veilinghuis daar- van binnen.

Volgens AI-hoogleraar Postma zal AI nooit de vervanging worden van het oordeel van de kenner. Wel zal AI steeds meer een „gereedschap in de grote gereedschapskist van de kenner” worden. De verdere voortgang hiervan zal volgens Postma afhangen van de „verfijning” van de technologie komende jaren.

JOYCE ROODNAT

‘Mooi he?’ zeg ik. ‘Mwah’, zeggen de jongeren

De meeste films gaan over jonge mensen, maar mijn maakt dat niet uit. Ik zie *Suzhou River*, een cultfilm uit Shanghai (te zien dankzij filmmuseum Eye), over de wanhopige liefde van twee jonge mannen voor twee jonge vrouwen. Of is het er één? Och, de plot doet niet zoveel ter zake. De sleetse haven van Shanghai echoot gedoemde hartstocht, de film verleidt me om die mee te voelen.

Nooit vroeg ik me af hoe dat werkt, met dat leeftijdsverschil. Tot vorige week op het Rotterdamse filmfestival, waar ik *A Fading Man* zag. Het is een Duitse film, eigenlijk heet hij *Der verlorene Mann*, en hij voert een oude man op die bij een oude vrouw aan de deur staat. Ze is al veertig jaar zijn ex. Maar dat is hij kwijt, hij lijdt aan alzheimer, en voor hem is zij zijn vrouw. Hij duwt haar opzij en gaat naar binnen.

Wat nu? Het sneeuwt. Ze wil van hem af maar ze kan hem toch niet zomaar de kou in sturen? Haar huidige echtgenoot (een leuke man, ze is niet voor niets al jaren met hem getrouwd) zegt, we nemen ‘m in huis, voor even. Eventjes is rekbaar. Nu heeft de vrouw twee mannen en dat gaat goed. Tot het niet meer goed gaat.

‘Mooi he’, zeg ik tegen het groepje bekenden met wie ik hier optrek. Ze zijn minstens twee keer zo jong als ik. „Mwah...”, zeggen ze. Ze beamen mijn argumenten: die actrice is fenomenaal, de grappen zijn puik. De film is aangenaam surrealistisch. En ja, hij echoot ook nog eens *Jules et Jim*. De nouvelle-vagueklassieker uit 1962 over een driehoeksverhouding, nu met oude mensen. Ze zijn cinefielen, daar vallen ze voor. En toch: nee. Want „dit kan niet”.

Nou, zeg ik, in de bioscoop kan alles. Kan *Jules et Jim* dan wel?

Nee, maar dat is iets anders, zeggen ze. In het theater kan iedereen zich verhouden tot personages op leeftijd: Moeder Courage, Knietje, George en Martha in *Wie is er bang voor Virginia Woolf*, allemaal ouderen met wie ook een jong publiek moeiteloos meezuilt. Maar in films zijn acteurs van in de zestig onweerstaanbaar voor jonge vrouwen en worden grootmoeders gespeeld door actrices van rond de veertig. Slaat nergens op, maar die code heeft zijn effect. In *A Fading Man* zien de acteurs er niet slecht uit. Maar ze lopen zichtbaar tegen de zeventig en daar is de 35-jarige niet aan gewend. Mijn jonge vrienden waarderen deze film technisch en theoretisch, verder gaat hij aan ze voorbij. Ze herkennen niks. Ik volg de fantasie van *A Fading Man*. Ik herken alles.

Wie jong is, heeft de toekomst. Feestelijk idee, op de rode loper van het leven staat nog van alles te gebeuren. Wie oud is, heeft steeds minder toekomst. Jammer. Maar ik heb lekker veel verleden. En ik kan er benijdenswaardig rijkelijk uit putten.

Still uit 'A Fading Man'. FOTO FILM MUSEUM EYE

PIANOMUZIEK Is het overprikkeling, het omarmen van kwetsbaarheid? De fluisterzachte klanken van eenvoudige thuispiano's druppelen door in de klassieke muziek. Een zoektocht naar hoe de piano zich zachtjesaan van het podium naar de slaapkamer verplaatst - en waarom.

Door **Marnix Bilderbeek**

‘Luisteren naar Chopin alsof je op een satijnen kussen ligt’

Interieur van een vleugel. FOTO GETTY IMAGES

Geen peperdure Steinway maar een doodeenvoudige huis-tuin-en-keukenpiano. Het lijkt langzaam maar zeker voet aan de grond te krijgen in de klassieke muziek: de intieme, doffige klank van een zogeheten recht-opstaande piano. Een nieuwe generatie musici grijpt steeds vaker terug op

het geluid van vroeger, de studeerka-mer thuis, van oma's oude piano. Preludes van Skrjabin, of een sonate van Scarlatti? Werkt ook prima met het broze, tastbare geluid van een *upright piano*, zo laat het jonge talent Julius Asal zien. In 2024 zette hij ze op een album, zij aan zij met een versie die werd gespeeld op de gebruikelijke Steinway-vleugel. Zelfde album, zelfde

”

De upright piano biedt een zekere intimiteit, het is laagdrempeliger

Joep Beving pianist

FOTO:AMP

Links het interieur van een vleugel, rechts dat van een upright piano. FOTO: GRAFIE GETTY IMAGES

stuk, ander instrument. Op Spotify zijn de upright-versies meer dan twintig keer zo vaak gestreamd.

Asal is niet de enige. Ook de Duits-Japanse pianist Alice Sara Ott dook al eens de studio in met een vleugel en een recht-opstaande piano, evenals de IJslandse Víkingur Ólafsson. Langzaam tekent zich een patroon af.

Een pianotrend om je groen en geel aan te ergeren, schreef ik eerder in een albumrecensie. Het ging om Ólafssons nieuwste opname. Met klassiek kern-repertoire - Beethoven, Bach, Schubert - maar, zo vond ik, in een modern marketeerbaar klankasje gehesen.

Op de bewuste cd bespeelt Ólafsson weliswaar een concertvleugel, maar hij is er onmiskenbaar beïnvloed door de klankwereld van de upright waarmee hij op eerdere albums experimenteerde. De noten klinken plokkerig, als re-gedruppeltjes op een glazen plaat. Microfoons dicht op de snaren: je hoort het tikken van de hamertjes, de aanslag, in een verder droge piano-klank. Nauwelijks merk je dat er nog een klankkast van 2 meter 74 vol zingende snaren vastzit aan de toetsen.

Er moest je duidelijk iets van het hart, zei iemand daags na die recensie. Dat klopte - maar waarom wond ik me er zo over op? Wat is er tegen op een verschuivende esthetiek, en hóu je het eigenlijk tegen? Tijd om die nieuwe pi-anoklank, én mijn eigen vooroordelen, eens tegen het licht te houden. Ik leg mijn oor te luister bij een paar kenners.

Precisie van een klokkenmaker

„Deze nieuwe trend had ik nooit kunnen voorspellen”, zegt pianotechnicus Michel Brandjes aan de telefoon. Brandjes is de Amstelveense vleugel-fluisteraar met wie alle meesterpianisten wereldwijd willen samenwerken - ook Ólafsson. Met de precisie van een klokkenmaker kan Brandjes het mecha-niek van een Steinway-vleugel afstellen op de wensen van elke pianist.

„Ik ben altijd op zoek naar de eigen essentie van iedere pianist”, zegt hij. „Zij hebben een soort binnenoor, een eigen klankvoorstelling, een kleuren-palet waar ze dag en nacht aan scha-

ven. Aan mij de taak om dat één-op-één, zo helder mogelijk, te vangen in hoe ik de vleugel voor ze klaarmaak.”

„Maar nu beweegt de markt mis-schien een andere kant op”, reflecteert Brandjes. „Pianisten brengen verschie-lende opnames naast elkaar uit: een-tje op de vleugel, de ander op een recht-opstaande piano - vaak met een lap vilt tussen de hamers en de snaren. Zo'n moderator zorgt voor een ander geluid, alsof je naar Chopin luistert terwijl je met je oor op een satijnen kussen ligt.”

Wat Brandjes beschrijft gaat niet al-leen over mechanische details, maar ook over hoe dicht je als luisteraar bij de muziek kunt komen. Waar een vleu-gel is gebouwd om grote zalen te vul-len, leent de recht-opstaande piano zich voor een kleinere setting. Kortere sna-ren, minder volume, weinig uitklank.

Van oorsprong is een recht-opstaan-de piano in de klassieke wereld dan ook een instrument voor thuis, waarop je als kind de toetsen leert ontdekken. Wie serieus in muziek verder gaat, schaft een vleugel aan - de upright kom je hooguit nog tegen in een repeti-tiezaaltje op het conservatorium, of als vingeropwarmertje in de solistenka-mer van kleine zalen, als er geen bud-get meer was voor een tweede vleugel.

Rustgevende pianoklanken

Maar aan de randen van het klassieke genre is de thuispiano al jaren aan een ongekende opmars bezig. Rustgevende pianoklanken trekken miljoenen luis-teraars op streamingplatforms: neo-klassieke muziek, bij gebrek aan een betere term. Een van de pioniers is de Amsterdamse pianist Joep Beving, die ruim tien jaar geleden zijn debuut-al-bum lanceerde. Gewoon op de oude, staande Schimmel-piano van zijn grootmoeder. Eenvoudig en dicht op het binnenwerk opgenomen, zelfs ge-deeltelijk met zijn eigen telefoon.

Het sloeg in als een bom. Waar veel klassieke pianoalbums moeten schra-pen om luisteraars - ondanks de high-end technieken, optimaal afgestelde vleugels, gepolijste opnameklank - oogst Beving honderden miljoenen streams op Spotify.

Ik vraag Beving naar het succes van de upright piano. „Het biedt een zekere intimiteit”, zegt hij aan de telefoon. „Je haalt de grandeur eruit. Met zo'n recht-opstaande piano kunnen mensen zich makkelijker identificeren, zo iets van het mythische wezens, die van de berg Olympus zelfve neergedaald zijn. Vroeger was dat helemaal zo, zegt Brandjes: „Mensen als Arthur Rubinstein, dat waren een soort aliens die eens in de zoveel tijd het Concertgebouw aandeden.”

Juist in klassieke zalen wil die af-stand tussen podium en publiek nog wel eens flink zijn, kan ik beamen. In het Concertgebouw wordt soms over meesterpianisten gesproken als waren het mythische wezens, die van de berg Olympus zelfve neergedaald zijn. Vroeger was dat helemaal zo, zegt Brandjes: „Mensen als Arthur Rubinstein, dat waren een soort aliens die eens in de zoveel tijd het Concertgebouw aandeden.”

Dat we met nieuwe consumptie-vormen van muziek ook zoeken naar een nieuwe klank, verbaast Brandjes niet: „Het is zo'n jachtige wereld ge-worden, zeker voor de jongere genera-tie. Voor hen speelt een derde van het leven zich af op de socials; daar bestaat alles uit klanken en geluid. Muziek luister je in je eigen huis, in je eigen bedje, met oortjes in. Heel anders dan zo'n alienachtige Rubinstein. Men zoekt naar intimiteit, de klank van zo'n moderator. Daar vinden ze misschien een soort rust of connectie in.”

Stressverlagende tikgeluidjes

Dat is geen rare gedachte. Er wordt veel gespeculeerd over de effecten van ASMR, of *autonomous sensory meri-dian response* - het kalmerende, en mo-gelijk stressverlagende effect van tik-geluidjes, gefluister of geknisper. Het internet staat er vol mee. En juist dat gedempte druppelgeluid van ha-mertjes in een upright piano past daar misschien wel naadloos in. *Close-mi-ked*, ongepolijst, met soms wat geroe-zemoes op de achtergrond. In hoeverre speelt ASMR een rol in het succes van Joep Beving en andere (neo)klassieke pianisten?

„Grappig dat je daarover begint”, zegt Beving. „Het is niet iets waar ik bewust mee bezig ben, maar mijn mu-ziek heeft zeker iets rustgevends, iets contemplatiefs. Ik kan uit eigen erva-ring zeggen dat het met overprikkeling te maken heeft. Ik heb wel geprobeerd om woede te verklanken, maar dan stuitte ik op een soort weerwil bij me-zelf. Alsof ik een gevoel verklankte dat er al wás, terwijl ik juist muziek wil maken waarmee ik daar vanaf kom.”

Ook Beving ziet hoe de lijn zich langzaam doortrekt richting de ‘harde kern’ van de klassieke muziek. Van dichtbij; sinds 2017 heeft hij een con-tract bij het grote klassieke platenlabel Deutsche Grammophon, nadat execu-tive producer Christian Badzura zijn muziek ontdekte in een Berlijnse bar. Badzura haalde ook klassieke pianis-ten als Víkingur Ólafsson en Julius Asal bij het label. Dat zij allebei al opnames uitbrachten met recht-opstaande pia-no's is geen toeval. „Christian heeft een upright in zijn thuisstudio”, zegt Beving. „Daar nodigt hij ook klassieke pianisten uit om te experimenteren, zo van: zullen we dit stuk anders even proberen op de upright?”

Een gouden greep. Ólafsson heeft vijftig miljoen streams op Spotify met een upright-pianobewerking van de

Eerste cellosuite van Johann Sebastian Bach. De microfoon pal naast de ha-mertjes; je hoort het zachte kloppen en kraken van het mechaniek.

„Ik vind dat heel prettig om naar te luisteren”, zegt Beving. „Het is de hang naar imperfectie, naar kwetsbaarheid. Het raakt aan wabi-sabi, de Japanse es-thetiek van het onvolmaakte. Het is een klank die naar binnen uitnodigt. Je kunt de klank op een upright ook makke-lijk vormgeven. Door het pedaal of een moderator krijg je een zachter en war-mer geluid. Ik hou van dat rijke kleu-renpalet, de verschillende lagen waar je klankkleur in kunt aanbrengen.”

„En zo'n Bach-prelude is een klas-siek stuk dat zich ook heel goed leent voor een upright, het heeft die groots-heid niet nodig. Als je bijvoorbeeld Liszt of Rachmaninoff wilt spelen dan houdt dat geen stand op een recht-opstaande piano. En andersom gerede-neerd: veel van mijn stukken, zeker de muziek die ik in het begin schreef, gaan gewoon verloren op een vleugel. Je komt niet bij de luisteraar.”

Dwars door het verendons

„Mensen willen ergens dichtbij ko-men”, beaamt Michel Brandjes. „Dat vind ik een goede zaak. Je kunt Bach naar je kussen brengen en dwars door het verendons je oren laten binnenko-men. Tegenwoordig luistert toch bijna niemand meer op een hifi-instillatie.”

Hij vervolgt: „Deze ontwikkeling brengt me gek genoeg ook weer een beetje terug naar de jaren zestig. Als jongetje bij de koffergrammofoon, een naald zo dik als een splinter, met die ruisende oude Beethoven-opnames van Claudio Arrau. Dat kwam geweldig bij me binnen. Of ouder nog - Sofro-nitsky, Padewewski, Cortot. Ook daar had je een zachtere attack, omdat ze in die tijd al wel de lengte van de toon konden registreren, maar nog niet zo goed de aanslag van het hamertje.”

„Er zijn altijd nieuwe ideeën ge-weest. In de jaren zeventig moesten de microfoons ineens heel dicht bij de snaren en de kammen van de vleugel. Later werd er juist weer uitgezoomd in de akoestiek, waardoor je elk facetje van de klank kon vangen in de ruimte. Wat je nu ziet is weer zo'n nieuwe ont-wikkeling: het gaat niet meer om die hoogte maar om de diepte en het de-tail. De telescoop wordt ingeruild voor het vergrootglas.”

„Dat moeten we omarmen”, meent Brandjes. „Ontwikkeling is eigenlijk al-tijd goed. Niet door puriteinen laten neersabelen maar laten gebeuren en kijken waar het naartoe gaat.”

Ik kan me daar wel bij aansluiten. Muziek aanraakbaar maken, zeker klassiek, is geen overbodige luxe. En als dat stukken van Beethoven, Chopin of Skrjabin naar slaapkamers brengt waar nooit klassiek geklonken heeft - des te beter. Zijn daarmee mijn reser-ves over Ólafssons album verdwenen? Niet helemaal.

Luister eens naar het oneindige kleurenspectrum dat een klankmees-ter als Ivan Moravec aanbrengt in mu-ziek van Debussy, of hoe gevoelig Ar-cadi Volodos gestalte geeft aan Brahms en Mompou. Zulke pianisten die een vleugel echt kunnen laten zingen, dat blijft voor mij het hoogste wat er is. Maar in muziek is er nooit een eind-punt. Soms mag een piano zingen, en soms wil je dat-ie luistert.

CULTUURDAGBOEK NOA WILDSCHUT

DONDERDAG 5 FEBRUARI
De risico's van reizen

Het begin van Tsjajkovski's harts-tochtelijke *Pianotrio* weerklinkt in mijn hoofd. Vanavond staat het op de lessenaars in het zevende concert van de tournee met pianist Nikola Meeuwssen en cellist Benjamin Kruit-hof. Ik maak me klaar om naar Enschede te vertrekken. De telefoon gaat. Ik hoor lichte paniek in Benjamin's stem. Zijn trein is vertraagd, hij komt pas om acht uur in Enschede aan, de aanvangstijd van ons concert. Nikola en ik stellen hem gerust: we beginnen gewoon met viool-piano-duo's totdat hij er is. Eenmaal in de trein belt Nikola. Je zult het niet geloven, zegt hij, maar ook hij heeft problemen met zijn overstap in Duitsland. Hij verwacht er pas om half negen te zijn. Daar sta je dan, moederziel alleen in de kleedkamer, starend naar de dampende minestrone-soep en de broodjes die geduldig wachten om door drie hongerige musici verorberd te worden.

‘Daar sta je dan, alleen in de kleedkamer, starend naar de dampende minestrone-soep’

Violiste Noa Wildschut (24) woont in Berlijn en logeert even in Nederland bi haar ouders voor twee tournees. Als voor een concert de andere musici vertraagd zijn, stapt ze maar alvast alleen het podium op. „God zegene de greep en gewoon spelen.”

Na wat heen-en-weer ge-app besluiten Benjamin en ik om dan maar viool-cello duo's te spelen. Koortsachtig zoek ik op mijn iPad naar bladmuziek. Maar dan wordt duidelijk dat ook Benjamin acht uur niet haalt. Ik zal solo beginnen met de *Tweede partita voor viool solo* van Johann Sebastian Bach, die ik voor het laatst in september heb gespeeld. Voordat ik het weet, sta ik voor een volle zaal. Stil doe ik een schietgebedje en begin met de eerste noten van Bach. Het is ‘God zegene de greep’ en gewoon spelen. Na elk deel werp ik een blik achterom, op zoek naar een levensteken van beide jongens. Vlak voor de beruchte ‘Chaconne’ verschijnen ze. De joelende zaal haalt ze als helden binnen.

VRIJDAG 6 FEBRUARI
Een studentikoze boerderij

Ik woon in Berlijn, waar ik bleef na mijn studie aan het Hanns Eisler con-

servatorium. Maar vanwege twee tournees in Nederland verblijf ik deze dagen bij mijn ouders in Hilversum. Behalve de tien concerten met Nikola en Benjamin reis ik twee weken door Nederland en deels België en Duitsland voor twaalf optredens met het Nederlands Studenten Orkest (NSO). Het werd laat gisteren, en vanmorgen moest ik weer vroeg op voor een Zoom-vergadering met de staf van het zomerfestival in het noord-Duitse Mecklenburg-Vorpommern, waar ik volgend jaar artist-in-residence ben. Dat betekent dat ik voorstellen doe voor programma's en musici voor vijftig tot zestig concerten in drie maanden. Ik heb een kolossale kop koffie nodig om wakker te worden. Terwijl ik van mijn koffie met havermelknip, vraag ik me af of de planten in mijn Berlijnse appartement nog leven.

Na een lange vergadering buig ik me over een opname van ConcertLab, die dezelfde dag online zal komen. Ik vind het altijd confronterend om mezelf te horen, maar probeer objectief te luisteren. Na wat kleine aanpassingen maak ik me klaar om naar het Noord-Brabantse Someren te rijden, waar morgenochtend de repetities met het NSO beginnen. We slapen in een grote, studentikoze boerderij. In mijn kamer is er nog geen handdoek en wc-papier, en op het stapelbed liggen dunne dekens. Nadat ik vergeefs probeer de verwarming op mijn kamer aan de praat te krijgen, blijf ik ook nog mijn pyjama vergeten te zijn. Uiteindelijk kruip ik met kleren aan in bed. Niet heel handig van mij, ik wilde juist wat bijslapen. Maar ik moet er ook om lachen. Iedereen is superlief en ik ben met veel enthousiasme ontvangen.

ZATERDAG 7 FEBRUARI
Jeugdig enthousiasme

Vandaag repetities voor het *Tweede Vioolconcert* van Prokofjev met het NSO. De laatste keer dat ik dit stuk met orkest speelde, was acht jaar geleden. De meeste musici in het orkest zijn van mijn leeftijd, misschien iets jonger. Ik speel meestal met mensen die ouder zijn dan ik, maar het jeugdige en aanstekelijke enthousiasme van leeftijdsgenoten voelt op een prettige manier anders: ze lachen veel en ik heb vaak oogcontact met ze tijdens het spelen. Er hangt een goede, frisse groepsvibe. De dag is intens. Bij een professioneel orkest heb ik voor een concert misschien anderhalf uur om zo'n stuk van Prokofjev te repeteren. Het NSO repeteert daarentegen tien uur per dag op de stukken, met veel gezelligheid tussendoor.

Noa Wildschut treft voorbereidingen voordat de repetitie van het Nederlands Studenten Orkest in Someren begint. FOTOGRAFIE JOHN VAN HAMOND

Noa Wildschut: „We verheugen ons op het vrijwel uitverkochte concert.”

Concert in Someren met het Nederlands Studenten Orkest.

's Avonds laat kom ik moe maar voldaan weer aan in Hilversum.

ZONDAG 8 FEBRUARI
Positieve adrenaline

De wekker gaat om kwart over zes. Ik slaap deze week niet veel meer dan zo'n vijf uur per nacht. De vermoeidheid slaat toe. Mijn lichaam heeft sowieso altijd tijd nodig om de loomheid van de slaap af te schudden. Ik ben geen ochtendmens, maar deze morgen wacht het 'hoogtepunt' uit de serie met Nikola en Benjamin: het Zondagochtendconcert in het uitverkochte Amsterdamse Concertgebouw, dat live op de radio wordt uitgezonden. We moeten er om half negen zijn om nog een korte video op te nemen voor de *socials* van het Concertgebouw. Alle drie voelen we de positieve adrenaline. Daardoor durven we op het podium risico's te nemen en spontaan te musiceren. We geven alles, zonder eraan te denken dat we drie uur later nog een keer optreden in PHIL Haarlem. Tussendoor is er nog een *fotoshoot*. We voelen echt een muzikale klik en willen graag als trio met elkaar verder. In Haarlem zijn we net op tijd voor een snel broodje en een korte zaalrepetitie. We schudden de uitputting van ons af, want vanmiddag is ons allerlaatste concert van deze tour. Nog één keer roken.

MAANDAG 9 FEBRUARI
Warm onthaal

Eindelijk uitgeslapen. Om half vier moet ik in Someren zijn voor de zaalrepetitie met het NSO voor ons eerste concert. Mijn vader biedt aan om me te rijden. Fijn, want ik merk dat ik even op krachten moet komen. Het theater heeft een kurkdroge akoestiek, gemaakt voor sprekers, maar voor musici is het lastig spelen. Desondanks verheugen we ons op het vrijwel uitverkochte concert. Tussen repetitie en concert zit twee uur, maar de tijd vliegt voorbij met telefoontjes en een vergeefse zoektocht naar een maansteenkettinkje dat mijn moeder me heeft gegeven en ik altijd draag. Het moet ergens afgevalen zijn. Vlak voordat ik het podium op moet, schieten al mijn snaren los. Dat gebeurt wel vaker als het buiten koud is, maar zo net voor opkomst is niet ideaal; het kost tijd om de snaren weer op stemming te brengen. Het publiek wacht geduldig totdat ik klaar ben met stemmen en geeft me een warm onthaal als ik het podium oploop. Noa Wildschut speelt in februari met het Nederlands Studenten Orkest (NSO). Speeldata en tickets: www.nso.nl

A.I.M by Kyle Abraham
An Untitled Love

“An Untitled Love beautifully presents dance as interpersonal communication. It’s a theatrical love letter to social dance.”
— The New York Times

vr 20 & za 21 februari 2026, Amare Den Haag

Na zijn Nederlandse debuut in 2016 keert de internationaal gelauwerde choreograaf Kyle Abraham terug naar Holland Dance Festival – dit keer met zijn veelgeprezen voorstelling An Untitled Love. Met de muziek van Grammy-winnaar en R&B-legende D’Angelo als kloppend hart, creëert Abraham een bruisende mix van dans, poëzie en alledaagse bewegingen. Het resultaat is een zinderende ode aan Black culture, familie en gemeenschap – een voorstelling die tegelijk voelt als een intieme liefdesverklaring en een swingend mixtape.

DANS ALS LEVENSVERRHAAL
In An Untitled Love verweeft Abraham persoonlijke verhalen met bredere maatschappelijke thema's. Zijn choreografie schakelt moeiteloos tussen hedendaagse dans, hiphop en jazz, van kleine, haast onopvallende gebaren tot explosieve sequenties die het podium vullen met energie en emotie. De dansers van A.I.M by Kyle Abraham – door The New York Times geprezen als “een van de meest consistent uitstekende gezelschappen van dit moment” – vertellen D’Angelo’s soulvolle klanken naar een adembenemende visuele ervaring.

WATER EN LICHT

BETOVERENDE MEESTERWERKEN VAN **TURNER** IN HET DORDRECHTS MUSEUM

Deze tentoonstelling wordt mogelijk gemaakt door het Yale Center for British Art en de Dr. Lee Macomber Connors Ornstein Foundation.

J.M.W. TURNER, *Wreckers -- Coast of Northumberland, with a Steam-Boat Assisting a Ship off Shore*, 1833-1834. Olieverf op doek. Yale Center for British Art, Paul Mellon Collection, New Haven, Verenigde Staten

Dankzij een bijzondere samenwerking met het Yale Center for British Art in New Haven (VS) presenteert het Dordrechts Museum een tiental belangrijke werken van Joseph Mallord William Turner (1775-1851): van vroeg romantische rivierlandschappen tot de radicaal abstracte zeegezichten uit zijn laatste jaren. Deze werken zijn afkomstig uit de gerenommeerde collectie van filantroop Paul Mellon en zijn nog nooit eerder in Nederland tentoongesteld.

Een van de beroemdste schilderijen in de tentoonstelling is *Dort, or Dordrecht: The Dort Packet-Boat from Rotterdam Becalmed* (1818). Een spectaculair werk, dat Turner schilderde na zijn bezoek aan de stad in 1817. Het is misschien wel het mooiste gezicht op Dordrecht ooit gemaakt en Turners grootste hommage aan de Dordtse schilder Aelbert Cuyp. Voor het eerst keert dit meesterwerk terug naar de plek waar het is ontstaan.

KRACHTIGE NATUUR

De tentoonstelling presenteert Turner als de ultieme schilder van water. Hij schildert kalme rivieren in de warme avondzon, maar ook de gevaren van de wilde zee. Voortdurend op zoek naar 'het sublieme' — de intense sensatie van schoonheid én dreiging. Het water als vriend én vijand. Als geen ander is Turner zich bewust van de kwetsbare positie van de mens tegenover de krachtige natuur.

J.M.W. TURNER, *Squally Weather*, 1840-1845. Olieverf op papier op doek. Yale Center for British Art, Paul Mellon Collection, New Haven, Verenigde Staten

J.M.W. TURNER, *Dort, or Dordrecht: The Dort Packet-Boat from Rotterdam Becalmed*, 1818. Olieverf op doek. Yale Center for British Art, Paul Mellon Collection, New Haven, Verenigde Staten

ACTIVITEITEN BIJ WATER EN LICHT

Combineer een bezoek aan de tentoonstelling *Water en Licht* met een van de vele activiteiten. Op 21 maart is er een **artist talk** met Nicky Assmann en op 31 mei een **lezing** over Turner. Op diverse zondagen verzorgen de jongeren van Take pART **rondleidingen** door de tentoonstelling.

Verken ook de stad met een historische **wandelroute** langs plekken die Turner ooit bezocht (www.dordrechtsmuseum.nl). Vlakbij het museum kun je in **filmtheater** De Witt de film *Mr. Turner* zien op 23 maart en 26 april.

Wie het museumbezoek wil uitbreiden met een **overnachting**, kan gebruikmaken van het arrangement *Water en Licht* van Villa Augustus. Een volledig overzicht van alle activiteiten staat op de website.

**DORDRECHTS
MUSEUM**

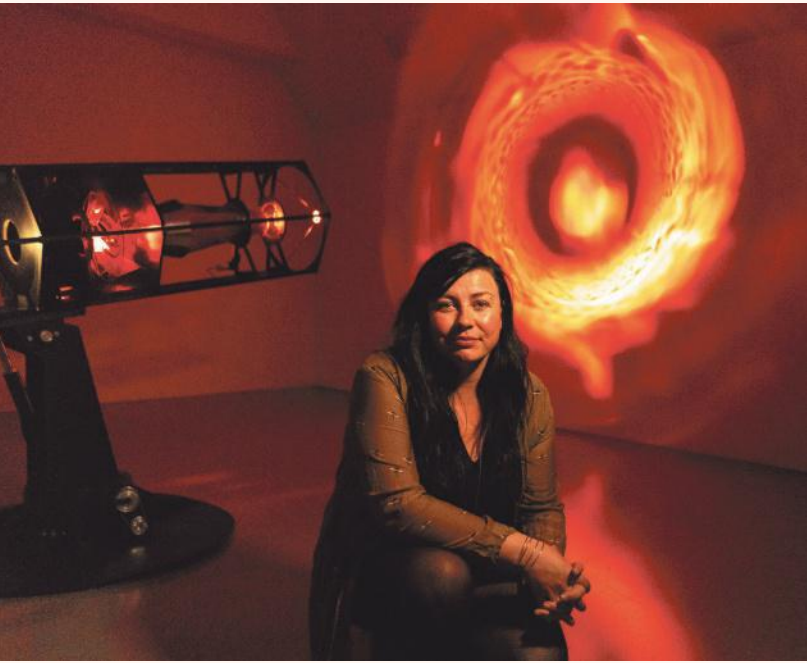
YALE
CENTER
FOR
BRITISH
ART

**WATER
EN
LICHT**

T/M 14.06 2026

NICKY ASSMANN

Turner vormt het eerste deel van het tweeluik *Water en Licht*. Het tweede deel brengt de bezoeker naar het heden met het werk van Nicky Assmann (1980). Net als Turner onderzoekt zij de aantrekkingskracht én de kracht van de natuur. Assmann creëert dynamische lichtinstallaties die bezoekers volledig onderdompelen in een omgeving die alle zintuigen prikkelt. Het Dordrechts Museum toont hoogtepunten uit haar bekoonde oeuvre en heeft bovendien de primeur van een gloednieuwe installatie.

Nicky Assmann voor de kinetische lichtinstallatie *The Abysses of the Scorching Sun* (2018, herzien 2024) Foto Joey Kennedy

Nicky Assmann, *Solaris*, kinetische sculptuur (2013, herzien 2025) Foto Grace Parke

UITZONDERLIJKE ERVARING

De combinatie van zeldzame schilderijen van Turner en baanbrekende hedendaagse kunst maakt deze tentoonstelling tot een uitzonderlijke, niet te missen ervaring.

Water en Licht. Hoogtepunten uit het Yale Center for British Art is te zien tot en met 14 juni.

Reserveer nu uw ticket!

WERELDKUNST

Zelf God worden - de oeverloze ambitie van de nieuwe Pierre Huyghe

Het nieuwe werk van Pierre Huyghe is grootser dan groots, qua formaat én qua ideeën, en misschien wel een van de meest ambitieuze kunstwerken van dit moment. Maar je kunt je afvragen: kun je als kunstenaar soms ook té veel willen?

Door **Hans den Hartog Jager**

Kan een kunstenaar te veel willen? De afgelopen week zag ik *Liminals*, het nieuwe werk van de Franse kunstenaar Pierre Huyghe (1963), in de Halle am Berghain in Berlijn. Het is vermoedelijk een van de meest ambitieuze kunstwerken die er op dit moment wereldwijd te zien zijn: een gigantische installatie over kwantummechanica, de relativiteitstheorie, verschillende bewustzijnslagen en Heisenbergs onzekerheidsprincipe. Met een projectiescherm van ruim tachtig vierkante meter, intens geluid, en een lading aan complexe, elementaire natuurkunde. Toch dacht ik, na een dik uur, vooral aan Anselm Kiefer.

Daar werd ik niet vrolijk van. Ambitie in de kunst is verraderlijk. Bijna elke jonge kunstenaar begint ambitieus, wil een eigen wereld scheppen. Soms lukt dat, zowaar: je maakt kunst die aanslaat, wordt beroemd, iedereen wil je werk kopen en tonen en ineens ben je Olafur Eliasson, of Jeff Koons, of Kiefer, of Anish Kapoor. Er is succes, geld en vooral: de kans om de grenzen van je wereld te verkennen. Dat heeft vrijwel altijd twee gevolgen: je kunst wordt inhoudelijk ambitieuzer, en de werken worden groter. Kiefer is daarvan een goed voorbeeld: hij maakt de laatste jaren eigenlijk alleen nog gigantische kunstwerken met verf en stro en lood waarmee hij de hele (Duitse) geschiedenis naar zijn hand zet: de romantiek, Duitsland, Goethe en Paul Celan, de Holocaust. Verf wordt geschiedenis en Kiefer zit daar als grote goddelijke transformator tussen. De kunstenaar als God in zijn eigen universum.

Hond met roze poot

Dat zoiets bij Pierre Huyghe gebeurt is best verrassend, want zijn ambitie lag altijd aan de conceptuele kant van het artistieke spectrum. Huyghe komt uit de traditie van de *‘relational aesthetics’*, kunst die zich richt op ontmoetingen en sociale processen. De afgelopen jaren groeide hij uit tot een van de meest bewonderde kunstenaars ter wereld door zijn rijke, complexe installaties, die zich nog het beste laten omschrijven als ambitieuze voorstellen om de werkelijkheid anders te ervaren.

Beroemd is de grote ‘tuin’ die hij voor Documenta 13 in Kassel (2012) ontwierp op een lokale composthoop - als toeschouwer dwaalde je er rond, bewonderde de objecten en de planten, vroeg je af waar natuur begon en kunst ophield en dan kwam er ineens een hond voorbij met een hardroze poot. Of neem Huyghes meesterwerk: het voor zijn doen simpele *Human Mask* (2014). Hiervoor filmde hij, in het door atoomstraling verlaten Fukushima, een aap die in de jaren ervoor in een plaatselijk restaurant was getraind als ‘hulp in de bediening’. Nu, in de bestraalde stad, brengt Huyghe de aap daar terug en valt die automatisch in de bedieningshandelingen die hij zo goed kent. Alleen: Huyghe heeft hem een traditioneel Japans Noh-masker opgezet, waardoor de grens tussen mens en dier vervaagt. Zo’n complexe vermenging van werelden zag je ook op het voorlopige hoogtepunt van zijn oeuvre: de tentoonstelling *Liminal* (inderdaad: hier nog zonder ‘s’), in 2024 in het Punta della Dogana in Venetië. Hier dwaalde je door een gigantische donkere totaalinstallatie, waarin veel van Huyghes bekendste werken waren samengebracht - computersimulaties, woestijnen, theaterdecors, dolende wezens met gouden maskers op hun hoofd. Een vreemde droomwereld was het, ergens tussen spookhuis, sciencefiction en natuurkundig experiment in. Overdonderend, op het ongemakkelijke af.

Zo bezien is *Liminals* een logische stap in Huyghes oeuvre: nog meer, nog grootser. Dat begint met het formaat: de Halle am Berghain is een voormalige elektriciteitscentrale van zo’n dertig meter hoog, waardoor je niet meteen beseft hoe overweldigend groot Huyghes projectiescherm is: ruim tachtig vierkante meter - de oppervlakte van vier à vijf studentenkamers. Wat vervolgens óók opvalt, is hoe sterk Huyghe en de organisatie de complexiteit van het werk benadrukken. Overal hangen teksten en draaien filmpjes die uitleggen dat Huyghe voor dit werk heel diep in de kwantummechanica is gedomd. Dat hij samenwerkte met de kwantumtheoreticus Tommaso Calarco en de filosoof Tobias Rees en dat hij als eerste kunstenaar gebruik mocht maken van de ‘100 qubit neutral-atom

quantum computer’ van het Forschungszentrum Jülich, een toonaangevend onderzoekscentrum op het gebied van energie.

Geen objectieve waarneming

Fundament onder dit alles (als ik het goed heb, alfa-kunstliefhebber hier) is Huyghes fascinatie voor Heisenbergs onzekerheidsprincipe. Dit is een natuurkundig idee dat grofweg stelt dat het feit dát je een meting verricht, onherroepelijk invloed heeft op het resultaat van die meting. En dat er dus, en dat is natuurlijk vrij ingrijpend, niet zoiets bestaat als objectieve waarneming. Daarmee is de brug naar de kunst makkelijk gelegd: Huyghe stelt impliciet de vraag hoe wij, mensen, ooit een gedeeld begrip van de wereld kunnen hebben. Of er zoiets als gedeelde ervaringen bestaan, en zo wordt *Liminals* tegelijk een werk over de grenzen van perceptie. Fascinerend onderwerp, juist het onderzoeken van zulke grenzen is een van de grote krachten van de kunst. Dat Huyghe zo ver durft te gaan valt alleen maar te prijzen.

Maar al snel knaagt er iets. Want tegen de achtergrond van deze theorie is de film eigenlijk opvallend overzichtelijk. Het geheel speelt zich af in een kaal, verlaten, versteend landschap. Geen wolken, geen struiken, geen gebouwen, alleen rotsen en stenen en aarde en zaad - misschien is dit een tijdvacuüm, een ruimte waar de materie onpeilbaar is. Hier doolt een eenzaam wezen rond, dat sterk op een vrouw lijkt: voortdurend tast de camera, bijna gretig, haar huid af, haar naakte lichaam, van rode veeg naar moedervlek, van borsten naar een forse schaaftwond, om uit te komen bij het litteken van een keizersnee - uiteindelijk, in de hele film, het enige teken van menselijk ingrijpen.

Maar dan komt de klap. Op de plaats namelijk, waar de mens normaal een gezicht heeft, zit bij dit wezen een zwart gat. Een diepzwart gat, zwaar en dreigend, dat haar volledige gezicht bestrijkt, van haargrens tot kin. Huyghe heeft deze constructie angstaanjagend perfect uitgevoerd. De combinatie van hoofd en gat lijkt nog het meest op een lege schaal: achterhoofd de bak, haarlijn en kin de rand, de oren handvaten. Soms hapt de schaal naar de we-

Pierre Huyghe, 'Liminals', 2025. Filmstill. FOTO PIERRE HUYGHE / VG BILD-KUNST, BONN, 2026.

reld, vaker, meestal, lijkt-ie verstand in een machteloze schreeuw - je denkt meteen aan Edvard Munchs *De schreeuw*, aan Anish Kapoors diepzwarte gaten in de museumvloer (*Descent into limbo*), en de krijsende hoofden op Picasso's *Guernica*. Het is een ijersterk beeld, aangrijpend, maar ook zo dramatisch dat het balanceert op de rand van kitsch. Toch blijf je kijken, omdat het beeld zo krachtig is, en omdat dit wezen bijna perfect de existentiële menselijke paradox vangt: zonder ogen, neus, mond heeft ze nauwelijks een identiteit, maar door het zwarte gat verpersoonlijkt ze óók oneindigheid - alsof er in haar hoofd een oneindig universum schuilgaat. Kwetsbaar én goddelijk is ze, en daarmee ook een symbool voor de mens in deze tijd die meer kan dan ooit, en toch ook steeds machtelozer wordt. Door kunstmatige intelligentie. Door autocratische leiders.

Gewoon een naakte vrouw

Huyghe voerde dit personage al eerder op, in zijn grote Venetië-tentoonstel-

Serie Wereldkunst

In de serie 'Wereldkunst' schrijft kunstcriticus Hans den Hartog Jager maandelijks over kunst die hem opvalt.

mechanica en het onzekerheidsprincipe lopen in dit werk al lang niet meer parallel met wat je *ziet*: een eenzame figuur in een tijdloze ruimte. Fascinerend, zeker, tragisch ook, maar het is óók niet heel veel meer dan een computergestuurde versie van Caspar David Friedrichs romantische meesterwerk *Der Mönch am Meer* (1810) waarop we een eenzame monnik zien, aan het strand, overgeleverd aan de krachten van de natuur.

Alsof we in tweehonderd jaar héél weinig zijn opgeschoten.

Romantische krachten

Natuurlijk probeert Huyghe het inhoudelijke vacuüm wel te doorbreken. Er liggen vreemd-gevormde objecten op de aarde die doen denken aan kleine versies van zijn eigen sculpturen. Het wezen steekt af en toe een vinger in de grond, waardoor ze een reeks kleine, zwarte ‘vingergaten’ achterlaat - mini-universums én subtiële echo's van haar eigen gezicht. En er is een moment dat alle aarde, steen in een soort turbulentie terechtkomt, alsof het hele universum van de film in een soort tijd- en deeltjesversneller is beland - meteen een van de fascinerendste momenten uit de hele film. Maar al deze prikkels verhullen niet dat de afstand tussen vorm, ambitie en inhoud in *Liminals* te groot is. Dat je als toeschouwer eigenlijk vooral vijftig minuten lang overweldigd zit te worden: door de ruimte, door het schermformaat, door de inhoudelijke ambitie - door, nou ja, grootsheid. Romantiek. *Liminals* is gewoon het sublieme, waarbij Huyghe de romantische krachten van de natuur heeft vervangen door de ongrijpbaarheid van het kwantum. Daarbij neemt hij zelf, bijna achteloos, weer ‘gewoon’ de oude romantische positie van allesbepalende universumbestuurder in - waardoor het extra begint te irriteren dat hij van de machteloze hoofdperson zo nadrukkelijk een vrouw heeft gemaakt. Zit Huyghe nou echt zo sterk vast in die oude machtsstructuren? Machteloos = vrouw = moeder? Komen we nu echt geen stap verder?

Het is een rare ervaring: eerst overweldigd worden door een kunstwerk, om er vervolgens tegen in opstand te willen komen. Natuurlijk is dat juist dé reden om *Liminals* te gaan zien als het later in dit jaar naar Amsterdam komt (mede geproduceerd door de Hartwig Foundation, datum en plek zijn nog niet bekend). Want hoewel Huyghe daar zelf misschien niet meteen naar streefde, doordringt hij je er als toeschouwer wél van dat je juist géén onpeilbaar kwantumdeeltje in het universum wilt zijn, dat je kunt terugpraten en constateren: grootsheid, ambitie, complexiteit zijn geweldig, ze kunnen een drijvende kracht zijn achter de beste kunst. Maar dat betekent niet dat we ons hoeven neerleggen bij elke overweldigende, dwingende maker/kunstenaar/bestuurder/schepper die het publiek zijn wil en wereldbeeld wil opleggen - die hebben we op dit moment in de wereld al méér dan genoeg.

Pierre Huyghe, *Liminal*, t/m 8 maart in de Halle am Berghain in Berlijn. De film *Camata* is t/m 25 mei te zien in de Bourse de Commerce in Parijs.

nrc art

BEZOEK DE TENTOONSTELLING

FUNGIGI

ANARCHIST DESIGNERS

DOOR ANNA TSING & FEIFEI ZHOU

21 NOVEMBER 2025 - 9 AUGUSTUS 2026

Museum voor architectuur, design en digitale cultuur, Museumpark Zeeburgersluis, Amsterdam

Nieuw Instituut

16.02.2026 - 07.06.2026

BAS KOSTERS

MANY LOVING ARMS

PAK HET MEE

RIJKSMUSEUM UTWENTHE

ART ON PAPER AMSTERDAM

12 - 15 FEB 2026

KROMHOUTHAL

WWW.ARTONPAPERAMSTERDAM.NL

PODIUMKUNSTEN

HET
CONCERT
GEBOUW

Uitgelicht: di 17 mrt - *Wereldberoemd*

Yuja Wang speelt Ravels Pianoconcert voor de linkerhand

Ravel componeerde het *Pianoconcert voor de linkerhand* voor de eenarmige pianist Paul Wittgenstein. De flamboyante Yuja Wang speelt het, begeleid door het Swedish Radio Symphony Orchestra. Ook soleert ze in het *Eerste pianoconcert* van Rautavaara.

Bestel kaarten op concertgebouw.nl.

© Wei Lai | Foto credits: zie de desbetreffende concertpagina op concertgebouw.nl

VRIENDEN
LOTERIJ
elke dag plezier

HET CONCERTGEBOUW
FONDS

VAN LANSCHOT
KEMPEN

Draag bij aan de toekomst van Het Concertgebouw: concertgebouw.nl/steun-ons

do 26 & vr 27 feb - *Wereldberoemd*

Hagen Quartett neemt afscheid

Ruim veertig jaar bespeelden de vier strijkers van het Hagen Quartett de wereldpodia. Nu zijn ze voor het laatst in de Kleine Zaal. Ze spelen werken van twee grootmeesters van het strijkkwartet: Beethoven en Schubert. De dag erna nemen ze écht afscheid met de Pruisische kwartetten van Mozart.

di 10 mrt - *Global*

Trio Da Kali

Trio Da Kali uit Mali beleeft hun muzikale erfgood tot in de kern, terwijl ze zich laten inspireren door jazz en funk. Met slechts twee instrumenten en zang creëren ze een verbluffende muzikale rijkdom.

vr 27 mrt - *Nieuwe Blik Terug*

Surinaamse componisten

In deze editie van Nieuwe Blik Terug staat de Surinaamse klassieke muziek centraal. Presentator Orville Breeveld neemt u mee naar composities van Johan Victor Dahlberg, Johannes Helstone en Eddy Snijders. Met Ronald Snijders, Dywel Braaf en Robby Faverey.

zo 1 mrt - *Tango*

Quinteto Astor Piazzolla

Astor Piazzolla's 'tango nuevo' is een unieke mix van traditionele tango, klassiek, jazz, klezmer en populaire muziek. De vijf virtuoze solisten van Quinteto Astor Piazzolla spelen zijn werk in de onnavolgbare Piazzolla-stijl: alsof je de meester zelf hoort...

wo 18 mrt - *Orkest*

Klaus Mäkelä & Orchestre de Paris: Rachmaninoff & Franck

Klaus Mäkelä dirigeert het Orchestre de Paris in de *Symfonie in d* van César Franck, muziek van Parijse bodem. 'Een eliteteam aan het werk', volgens *The Guardian*. De virtueuze Anna Vinnitskaya soleert in Rachmaninoffs *Tweede pianoconcert*.

zo 29 mrt - *Jazz*

Mathias Eick Quartet

De fenomenale Noorse jazztrompettist Mathias Eick geeft samen met zijn kwartet een concert naar aanleiding van hun nieuwe album *Lullaby* (ECM Records). Het viertal is daarop in al zijn overgave te horen.

za 7 mrt - *Hedendaags*

Composer in residence: avond rondom Gabriela Ortiz

Gabriela Ortiz houdt van ritme, dans en beweging. De bevrogen Mexicaanse is dit seizoen composer in residence en brengt Latijns-Amerikaanse muziek mee. Naast haar eigen werk klinkt Mozart, uitgevoerd door het avontuurlijke Dudok Quartet Amsterdam.

do 19 mrt - *Grote Pianisten*

Tony Siqui Yun: Beethovens 'Waldstein' en Brahms

Tony Siqui Yun is een dichter aan de piano met een uitgesproken stem. Vanavond maakt hij zijn Nederlandse debuut in de Kleine Zaal. Voor die gelegenheid neemt hij muziek mee van twee grootmeesters: Brahms' *Derde pianosonate* en Beethovens *Waldstein-sonate*.

zo 5 apr - *Het Zondagochtend Concert*

Haydns Celloconcert in C en Brahms' Haydn-varianties

Haydn componeerde een van de vroegste celloconcerten. Het was meteen een schot in de roos. Victor Julien-Laferrière speelt het met het Symfonieorkest Vlaanderen. Dat Brahms dol was op Haydns muziek blijkt wel uit de varianties die hij componeerde op een van diens thema's.

zo 8 mrt - *Kamermuziek*

Het Middagconcert: Couperin door Jean Rondeau

Jean Rondeau is 'one of a kind'. De Franse klavecijnist blaast zijn instrument en de muziek nieuw leven in. Tijdens Het Middagconcert speelt hij werken van Louis Couperin, die volgens Rondeau het klavecimbel als geen ander kan laten zingen.

do 26 mrt - *Sjostakovitsj 120 jaar jong!*

Kamermuziek met de Familie Ferschtman

De familie Ferschtman speelt muziek van Sjostakovitsj samen met bevriende musici. In dit afsluitende concert komt de late Sjostakovitsj aan bod in een bewerking van de *Vijftiende symfonie*. Ook klinken de *Zeven romances op poëzie van Aleksander Blok*.

wo 15 apr - *Grote Solisten*

Kian Soltani en Jae Hong Park spelen Schuberts 'Arpeggione'

De ster van cellist Kian Soltani is almaar rijzende. Zijn cellogeluid heeft de zachtheid en rijkdom van karamel, vond *The Washington Post*. Vanavond bundelt hij de krachten met pianist Jae Hong Park voor een programma met Schubert en Rachmaninoff.

‘Leuke mannen van 80 nemen geen vrouw van 85. Die willen een vrouw van 70’

INTERVIEW **ANNE WIL BLANKERS** en **HANS CROISSET** ACTEURS

In de voorstelling ‘Liefdesbrieven’ spelen theatercoryfeeën Anne Wil Blankers (85) en Hans Croiset (90) de levenslange correspondentie tussen een man en een vrouw. „Met pensioen? Dat vraag je toch ook niet aan een schilder?”

Door **Ron Rijghard** Foto **Merlijn Doomernik**

‘K om een beetje dichterbij zitten, want ik hoor slecht”, zegt Anne Wil Blankers. De verslaggever moet aanschuiven tot bijna knie aan knie. „Vind ik ook gezelliger.” Ook collega Hans Croiset schuift dichterbij, in de kleedkamer van het Hoofddorpse theater Cpunt, waar de twee hun voorstelling *Liefdesbrieven* instuderen, in de regie van Mark Rietman.

Twee theatercoryfeeën die niet van ophouden weten, en nog altijd overstromen van liefde voor het metier. Hij 90, zij 85, met elk een grootse carrière. Hij groten-deels als regisseur en artistiek leider (Het Nationale Toneel, Het Toneel Speelt), maar ook als geliefd en gelauwerd acteur (tweemaal de Louis d’Or voor beste mannelijke hoofdrol). Zij als alom geprezen en gelauwerd actrice (tweemaal de Theo d’Or voor beste vrouwelijke hoofdrol). Talloze grote rollen speelde ze, met als bekendste die van Wilhelmina in een toneelstuk, in een tv-serie en in musical *Soldaat van Oranje*. Nadat ze in 1964 in haar eerste rol bij de Haagse Comedie (voorloper van Het Nationale Theater) als Desdemona grote indruk had gemaakt, gaf ze al haar eerste interview aan *NRC*.

Liefdesbrieven voerde deze grande dame al eens op in 2012, met cabaretier Paul van Vliet als tegenspeler. De tekst van de Amerikaanse toneelschrijver A. R. Gurney (uit 1989), die internationaal veel wordt gespeeld, bevat de briefwisseling tussen de vrienden Melissa en Andy, die bijna hun hele leven omvat. Ze beginnen als tieners en houden het tot op hoge leeftijd vol. De aanwijzing van de auteur is dat twee acteurs de tekst van achter een tafel kunnen voorlezen.

De statische opstelling is een reden om deze tekst weer te doen, zegt Blankers. „Het is lastig om op onze leeftijd de tekst in je bolletje te krijgen. Daar krijg ik slapeloze nachten van.” Tegen Croiset: „En jij wordt er ook niet gelukkig van.” Wat Croiset beaamt.

Gaan ze voorlezen? Blankers: „Nee. We lezen het wel. We mogen de tekst niet ken-

nen, dat hoeft ook niet. Maar we spelen de sfeer waarin je de brief schrijft. En we mogen aangeven wat het doet als de ander zijn brief voorleest. Dat moet geen demonstratietoneel zijn” - wat ze daarmee bedoelt doet ze voor door een overdreven gek gezicht te trekken - „maar je kan bijvoorbeeld ongeduld tonen. Het moet niet te veel zijn, niet te weinig.”

Croiset: „Melissa maakt kleine grapjes. Dan hoeft ik niet meer te doen dan: ‘geh’.” Hij tilt zijn hoofd er licht bij op.

Reacties hoeven niet te worden vastgelegd in afspraken, zegt hij. „De spanning die ik altijd voel als ik speel, met een tekst die je uit jezelf naar boven moet halen, wordt nu anders. Zonder die angst voor de volgende zin, die je belemmert om vrij te spelen, kun op je gevoel afgaan. Dit is een totaal nieuwe ervaring.”

Angst voor de volgende zin heeft zij niet, zegt Blankers, en ze is geen liefhebber van improviseren. „Ik hou van goede afspraken en een regisseur die weet wat hij wil. Als ik het ermee eens ben, dan ga ik in dat bootje zitten en roei ik mee. Binnen die afspraken kun je wel verschillende kanten op. Dat is ook heerlijk voor je tegenspeler, want dan blijft het materiaal fris en levendig.”

Alleen bij Shakespeares sloeg vroeger de twijfel wel eens toe. Blankers: „Dan stond ik in de coulissen en dan moest ik op en weer af en weer op, en dan dacht ik: ‘Wat ga ik nu zeggen? Waar is mijn boek?’ Dat was gek worden, opgaan en toch gewoon je tekst kunnen zeggen. Want het komt vanzelf.”

Wat voor vrouw is Melissa?

Blankers: „Een verwend meisje uit een rijke familie. Het is een springerig, gek meisje, artistiek. Die jongen, Andy, intrigeert haar. Ze gaat ook tegen hem tekeer, maar hij moet dicht bij haar blijven. Allebei nemen ze in de loop van hun leven verkeerde beslissingen, waardoor het niet gaat zoals ze willen.”

En Andy?

Croiset: „Die komt uit een middenklassegezin, met een dominante vader die hoge ei-

Anne Wil Blankers en Hans Croiset in theater Cpunt in Hoofddorp, 2026.

sen stelt. Hij verzet zich daar niet tegen. Zijn opvoeding maakt hem geschikt om later senator te worden, in dat frauduleuze Amerikaanse senaatssysteem. Het stuk voelt als een Amerikaans filmscript. Het leent zich het best om naturel te spelen, zonder ironisch commentaar, want dat slaat plat.”

Melissa is een wilde meid. Ze vindt Andy te braaf.

Blankers: „Hij is bezig die vader te pleasen en blijft daardoor emotioneel achter.” Tegen Croiset, de tekst citerend: „Dansen met jou is altijd 1-2-3. Met die ander dans ik de rumba, die zwipt me de lucht in.”

Wat maakt hun brieven liefdesbrieven?

Blankers: „Ze zeggen nergens dat ze van elkaar houden, maar ze geven geheimen uit hun leven prijs en weten dat dat veilig kan bij de ander. Ook al klaagt ze dat hij eens over zijn gevoel moet praten.”

Croiset: „Hun verwantschap maakt het liefde. Als zij mensen in het zwembad gooit, zou hij dat ook graag doen, maar ja, die vader. Hij is de rust voor haar en zij is het onbezonnene voor hem.”

Is het een stuk over gemiste kansen?

Blankers: „Over verkeerde keuzes, keuzes waar je spijt van hebt.”

Croiset: „Voor mij gaat het ook over idiotie tegenstellingen in de Amerikaanse maatschappij. Als senator hou ik me bezig met de invloedssfeer in Zuid-Amerika. Nou, actue-

als bij de rand van een zwembad staan en er niet in willen, omdat het water koud is. Maar als je erin bent, denk je: hè, lekker.”

Is acteren het fijnste wat er is?

Blankers: „Pff, nee, er zijn nog andere fijne dingen. Met mijn kinderen en kleinkinderen zijn, het dagelijks leven. Daar geniet ik van.”

Waarom bent u dan niet met pensioen?

Blankers: „Dat vraag je toch ook niet aan een schilder? Wie had dan die rollen moeten spelen? Iemand van veertig?” Met veel gevoel voor zelfspot: „Dus als ze een oud, lelijk, dik wijf zoeken: Hallo! Mij bellen!” Ze lacht er hartelijk bij.

Herkent u iets van uzelf in Melissa?

Blankers: „Ik ben niet zo wild als zij. Ik ben heel timide geweest altijd, bescheiden.”

Maar in de brieven die u uitwisselde met Paul van Vliet, bij de vorige productie, schreef u dat, als hij gekleed ging als een dandy, dat een uitdaging was ‘voor een vrouw met ogen en wild stromend bloed’. Blankers: „Schreef ik dat? Tja, ik ben niet blind en alles werkt nog hoor. En als je Paul zag in zijn mooie kleren...”

Waar zit dat wild stromend bloed?

Blankers: „In wensen, in fantasieën. Als ik ruzie had met mijn man dacht ik wel eens: verdomme, als hij later eerder gaat dan ik, dan neem ik gewoon een andere man.”

U bent nu een paar jaar weduwe. Heeft u een andere man?

Blankers: „Nee hoor. Mannen die ik leuk vind of mooi of interessant, die willen een jongere vrouw. Leuke mannen van 80 nemen geen vrouw van 85. Die willen een vrouw van 70.”

Zijn er geen leuke mannen van 90 die een leuke vrouw van 85 willen?

Blankers wijst naar Croiset: „Daar zit er een. Maar hij is getrouwd.”

Croiset: „En ik ben geen Paul van Vliet.”

U bent nog op de markt. Zal ik dat opschrijven?

Blankers proest het uit. „Nou zeg, schei uit. Krijg ik straks nog brieven thuis.” Als ze is uitgelachen: „Als ik nog eens een leuke man tegenkom en hij heeft een prima smoking thuis hangen, dan gaan wij samen over de rode loper.”

Jullie kennen elkaar al heel lang.

Blankers: „Zeventig jaar.” Tegen Croiset: „Toen ik jou voor het eerst zag, was ik vijftien.”

Croiset: „Maar dat wist ik niet hoor. Ik speelde bij het Rotterdams Toneel en zij kwam kijken.”

Blankers: „Ik zag hem ook rijden in Rotterdam, in een open sportwagen. Ik dacht: dat is die acteur. Ik werd verliefd. Maar verliefd op de auto!” Blankers barst uit in een klatender lach.

Croiset: „Een jaar of veertig later heeft ze me een briefje geschreven: dat ze zo’n autootje wilde hebben. Ben ik op zoek gegaan voor haar naar een MG TD.” Blankers: „In Friesland stond er een. Maar hij bleek heel laag toen ik erin wilde gaan zitten. En geen stuurbekrachtiging. Ik dacht: Oh Jezus, als ik hem koop dan zet ik hem alleen maar in de tuin om naar te kijken. Ik had gespaard, maar hij was 40.000 gulden. Toen spatte mijn droom uiteen.”

”

Ik zag Hans rijden in een open sportwagen. Ik werd verliefd. Maar verliefd op de auto!

Anne Wil Blankers actrice

Van u is een uitspraak die vaak wordt geciteerd: ‘Ik kruip niet in de rol, de rol kruipt in mij’. Hoe werkt dat?

Blankers: „Het mens dat ik speel, probeer ik binnen te krijgen in dit voertuig, mijn lijf. Wat ze vindt, denkt en voelt, probeer ik in mijn hersenen te krijgen zodat ik twee uur denk en voel zoals zij. Dus ik kruip niet in haar huid, zij kruipt in mijn huid.

„Als ik opga, probeer ik mezelf thuis te laten. Zorgen, een ziek kind, alles weg. Als ik even geen tekst heb, denk ik nooit: wat zal ik morgen eens eten? Want ik ben het niet.”

Croiset: „Ik ben opgevoed door Ton Lutz. Die zei: ‘In een ander kruipen is vies’.

Ton Lutz, de ‘toneelvader des vaderlands’, zei ook: ‘Ik speel geen woordjes. Ik speel subtekst.’

Blankers: „De woordjes moet je respecteren, maar het wordt pas interessant als je weet waarom ze iets zegt. Meent ze het, bedoelt ze iets anders? Dat is allemaal subtekst.”

Croiset: „De woorden van een schrijver zijn alleen maar de bovenkant. Daar zit een wereld onder en die wil ik naar boven halen.”

Blankers: „Als ik een sterke vrouw speelt, dan zoek ik naar tekst waarin ze toch kwetsbaar blijkt. Dat noem ik de lekjes in het karakter. Mensen zijn niet uit één stuk gemaakt. Dat is leuk om uit te zoeken.”

De rol van Shirley Valentine, in het gelijknamige stuk, die breekt met haar benauwende bestaan, was u het meest lief, heeft u gezegd. Speelt u graag vrijgevochten vrouwen?

Blankers: „Ik vind het prettig als vrouwen het heft in handen nemen. Ik houd niet van onderdanig zijn en jezelf wegcijferen. Dat soort rollen heb ik wel gespeeld hoor, want dat moest ik spelen, maar ik kan meer kwijt bij zo’n Shirley Valentine.”

Croiset: „Dat kwam ook door de combinatie met Shireen Strooker als regisseur, waarin Anne Wil kennis maakte met een manier van werken die heel open was. Iets wat zij bij de Haagse Comedie niet gewend was.”

Blankers: „Ik dacht eerst: oh God, Shireen Strooker van Het Werkteater, die wilde mensen. En ik ben voor haar die ‘mevrouw’ van de Haagse Comedie. Maar na een kwartier met haar dacht ik al...” Blankers maakt het gebaar van een innige omarming.

„Ik heb die rol in plat Rotterdams gedaan. Iedereen dacht: ‘Dat kan niet waar zijn! Die keurige mevrouw Blankers!’.”

Zijn jullie door de jaren heen anders tegen acteren aan gaan kijken?

Croiset: „Mijn opvattingen veranderen vaak, omdat de wereld voortdurend verandert. Daarbij: ik heb een groot deel van mijn leven doorgebracht als artistiek leider en ik ben nog altijd meer een toeschouwer. Ik vind het nog altijd leuker om naar toneel te kijken dan om het zelf te doen.”

Blankers: „Vroeger deed ik wel veel, ik gaf veel, en dan kon de regisseur altijd nog zeggen: doe maar minder. Maar ik vond dat het allemaal duidelijk moest zijn. Toen ik ouder werd, durfde ik minder te doen, tot aan de kern van gewoon zeggen. Ik probeer nog steeds een mens van vlees en bloed op het toneel te zetten.”

Liefdesbrieven, door More Theater. Regie Mark Rietman. Spel Anne Wil Blankers en Hans Croiset. Première 15 febr. Tournee t/m 22 april. Info: moretheater.nl

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omvang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026.

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●●● goed
●●●○○ matig
●○○○○ zwak

Meer dan kennis

Voor wie niet alleen wil weten, maar ook wil begrijpen.
Van meesterwerken tot menselijk gedrag.

Start in
september
of oktober

Jaaropleiding Geschiedenis

Van
1.190,-
1.040,-

Ga mee op een inspirerende reis door de tijd. Ontdek hoe beschavingen ontstonden, hoe grootmachten opkwamen en verdwenen, en hoe ideeën en uitvindingen onze wereld blijvend veranderden.

- > 40 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Online of in Amsterdam

Jaaropleiding Psychologie

Van
1.190,-
1.040,-

Duik in het menselijk gedrag. Van Plato tot Freud en moderne psychologie – verken bewustzijn, identiteit, moraal en sociale invloed in 40 intensieve colleges met filosoof Rico Sneller.

- > 40 colleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Moderne kunst

Van
1.025,-
825,-

Deze diepgaande reeks geeft inzicht in de stromingen, invloedrijke kunstenaars en controversiële werken die de kunstwereld hebben gevormd. Je leert hoe kunst zich sinds 1800 heeft ontwikkeld en krijgt een compleet begrip van moderne kunst.

- > 32 hoorcolleges
- > Start in oktober 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Filosofie

Van
1.059,-
899,-

Wat hebben grote denkers ons te zeggen over waarheid, kennis en zingeving? In de Jaaropleiding Filosofie verdiep je je in de ideeën van klassieke én hedendaagse filosofen, uit het Westen én daarbuiten. Je leert denken over levensvragen, morele dilemma's en de kunst van het leven. Voor wie met filosofie de wereld én zichzelf beter wil begrijpen.

- > 34 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Architectuur

Van
1.025,-
825,-

Van de majestueuze piramides tot de futuristische Jeddah Tower: ontdek hoe onze omgeving is ontstaan en ontworpen door de tijd heen. Verken niet alleen de esthetiek, maar ook de technische, maatschappelijk en culturele context van de gebouwen die onze wereld vorm geven.

- > 32 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Kunstgeschiedenis

Van
1.190,-
1.040,-

Altijd al kunst écht willen begrijpen? De Jaaropleiding Kunstgeschiedenis biedt een diepgaand overzicht van de westerse kunst, van de Oudheid tot nu, met oog voor context, betekenis en interpretatie. Ontwikkel een stevige basis en leer met nieuwe blik kijken. Schrijf je vandaag nog in!

- > 40 colleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online